

ΠΑΝΑΘΗ- ΝΑΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΝΑΣ ΛΥΝΤΣ

Δομήνικος Θεοτοκόπουλος.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Θεοῦ θάνατος — ποίημα.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ἡ Φόνισσα — μυθιστόρημα — τέλος.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Θεατρικὴ Ζωή.

ΑΝΔΡ. ΜΙΧ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ

Ἐπιστολαὶ ἐκ Λονδίνου.

Θ. ΡΑΛΛΗ

Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων — Το Salon

Α. ΑΛΥΑΤΟΥ

Λόγοι καὶ ἀντίλογοι — Ἡ διεθνὴς ἐκθεσις Ἀθηνῶν.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ — ΤΕΧΝΗ — ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Φιλολογία. — Ὁ Τυγράν Γεργκάτ περὶ Ἑλλάδος καὶ ἑλληνικῆς ποιήσεως. — Ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ Γ. Καλοσγούρου. — Εἰκόνες: Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, αὐτοπροσωπογραφία, ἐκτὸς τοῦ κεμένιου. — Δ. Θεοτοκοπούλου: Ταφὴ τοῦ κόμητος Ὁργάζ. — Ἡ ἀποκαθίλωσις. — Ὁ ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης. — Ὁ ἅγιος Μαρτίνος. — Εὐαγγελιστής. — Δ. Θεοτοκόπουλος γέρων, αὐτοπροσωπογραφία.

ΕΤΟΣ Γ'. ΤΕΥΧΟΣ 65

ΤΙΜΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος δρ. 25
 „ δι' εξ μην. „ 13
 ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος φρ. 25
 „ δι' εξ μην. „ 13

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
 ΑΘΗΝΑΙ, 18, ΟΔΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
 ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Αι έγγραφα λογίζονται ἀρχόμε-
 ναι ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου ἢ 15 Ἀ-
 πριλίου.
 Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέ-
 φονται.
 Ἐν τεύχος ἀποστέλλεται δωρεάν
 ὡς δέγμα.
 Ἀγγέλλεται πᾶν νέον βιβλίον, τοῦ
 ὁποίου ἀποστέλλονται εἰς τὸ γρα-
 φεῖον δύο ἀντίτυπα.

Ἐκαστον έτος τῶν «Παναθηναίων» ἀποτελοῦν δύο ὁγκώδεις καὶ πλουσίως εἰκονογραφημένοι τόμοι
 ΤΙΜΩΜΕΝΟΙ: Πολυτελῶς χρυσόδετοι φρ. χρ. 30
 Ἀπλῶς „ „ 28 } ἐλεύθεροι ταχ. τελῶν
 Χαρτόδετοι „ „ 25
 Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αἱ τιμαὶ αὗται εἰσδραχμας.

— Πᾶσα αἰτήσις πρὸς ἐγγραφήν συνοδεύεται ἀπαραιτήτως ὑπὸ τοῦ ἀντιτίμου εἰς τραπεζ.
 * ταχ. ἐπιταγὴν.
 πρὸς τὸν κ.

ΚΙΜΩΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΝ

Διευθυντὴν τῶν «Παναθηναίων» ὁδὸς Φιλελλήνων 18, Ἀθήνας.

ἢ πρὸς τὴν

ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ — ΑΘΗΝΑΣ

Ὁ ἐγγράφων 3 συνδρομητὰς καὶ συναποστέλλον τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς τῶν
 λαμβάνει τὰ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ ἐπὶ ἐν έτος δωρεάν.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ τῶν «Παναθηναίων» εἰς ὅλην τὴν Ρωσίαν ὁ κ. Ἀναστάσιος Μάλτος,
 Οδησὸς rue Pouschkin N° 70.

ΔΩΡΕΑΝ

Εἰς τοὺς συνδρομητὰς τῶν «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» δίδεται
 τὸ νέον μας περιοδικὸν

«ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ»

τοῦ ὁποίου ἡ ἐτησίᾳ ἐγγραφή εἶνε 7 δρ. ἐν Ἑλλάδι καὶ 8 φρ.
 εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Οὕτω ἡ ἐγγραφή εἰς τὰ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ» ὑποβιβάζε-
 ται κατὰ 7 δραχ. καὶ 8 φρ. ἤτοι εἰς δρ. 18 καὶ φρ. 17 μόνον.

Bibliothèque Wilberg

LEIH BIBLIOTHEK

CIRCULATING LIBRARY

CABINET DE LECTURE

ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΟΔ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΡ. 8

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ

ΑΘΗΝΑΙ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

Γ. Ι. ΓΟΥΔΙΕΛΜΟΥ & ΣΑΣ

Ὁδὸς Γ'. Σεπτεμβρίου 22

ΟΛΑ ΤΑ ΓΑΛΑΚΤΕΡΑ ΕΙΔΗ

ΓΑΛΑ ΑΓΝΟΤΑΤΟΝ

ΠΡΟΣ 80 ΛΕΠΤΑ Η ΟΚΑ

ΜΙΑ ΔΟΚΙΜΗ ΑΡΚΕΙ

ΔΙΑ ΝΑ ΣΑΣ ΠΕΙΣΗ

Κ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

ΑΝΘΟΠΩΛΕΙΟΝ

Λεωφόρος Πανεπιστημίου 4.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ

ΥΠΟΚΑΜΙΣΩΝ

Ἀνδρῶν καὶ Κυριῶν

ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ὁδὸς Σταδίου 41.

Δ. ΣΟΥΛΤΑΤΟΣ

ΤΑΠΕΤΣΑΡΙΑ

Ἀθήναι ὁδὸς Σταδίου 28

ΕΠΙΠΛΩΣΕΙΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ

ΤΡΑΦΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΚΕΛΕΤΟΙ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΩΝ

ΤΑΠΗΤΕΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυθεῖσα τῷ 1894.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ Α. Β. Υ. ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΙΠΙΣΣΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

18. — Ὁδὸς Φιλελλήνων — 18.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ — ΠΛΟΥΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ — ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙ ΔΡ. 4.

20 ΒΡΑΒΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ

ΘΡΙΜΑΒΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΦΗΜΗΣ

ΜΕΓΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Ποικίλων μεταξωτῶν ὑφασμάτων ἑλληνικῆς βιομηχανίας,
κατασκευῆς καὶ συστήματος.

ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΡΑΣΤΑΜΑΤΗ

Βραβευθέντων διὰ τοῦ Α'. Χρυσοῦ Βραβείου ἐν τῇ Παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων 1900, τιμητικοῦ διπλώματος (ἀνωτέρου τοῦ χρυσοῦ) τῆς ἐκθέσεως τοῦ Σικάγου καὶ τῆς ἐκθέσεως Βουκουρεστίου καὶ δι' 20 ἄλλων βραβείων καὶ διπλωμάτων διαφόρων ἐκθέσεων ὡς καὶ 10 Βασιλικῶν τίτλων.

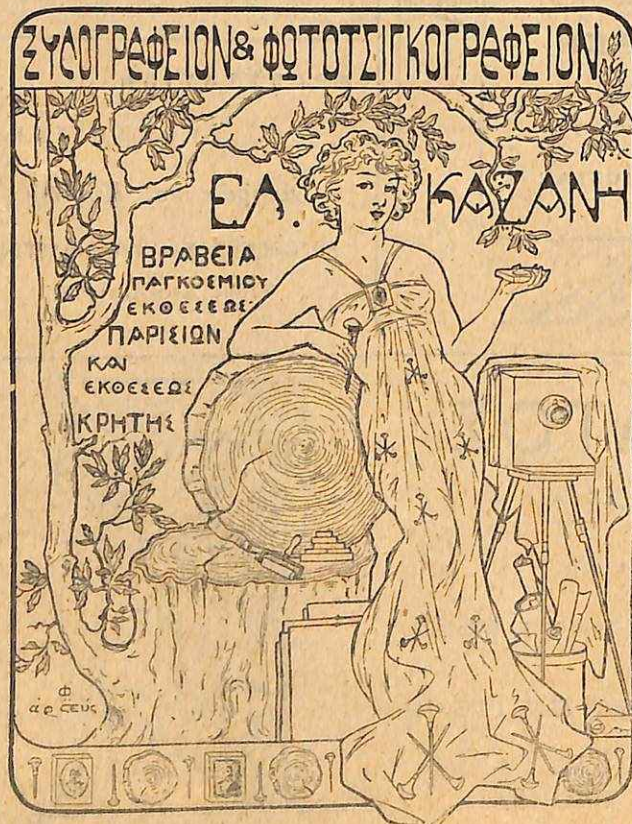
ΑΘΗΝΑΙ, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ ΑΡ. 9

ΑΜΟΙΒΗ 50.000

Ἔνεκα τῆς καταπληκτικῆς τελειότητος τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων μας ὑπερβαίνοντων τὰ Εὐρωπαϊκὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν στερεότητα καὶ τελειότητα ἐργασίας πολλοὶ κακόβουλοι διαδίδουν μετ' ἐπιτάσεως, ὅτι ἐν τῷ καταστήματί μας πωλοῦνται Εὐρωπαϊκὰ τὰ ὁποῖα ὡς γνωστὸν δὲν εἶνε καθαρὰ μέταξα καὶ ἐπομένως φθείρονται ἀποτόμως.

Ὁ δυνάμενος ν' ἀνακαλύψῃ ἔστω καὶ μίαν κλωστήν χόρτου ἐντὸς τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων μας καθὼς καὶ Εὐρωπαϊκὰ μεταξωτὰ ἐντὸς τοῦ καταστήματός μας θὰ λάβῃ ὡς ἀμοιβὴν **50.000** δραχμῶν.

ΑΛΛΑΣΣΟΝΤΑΙ ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΟΜΒΡΕΛΛΩΝ ΔΙ' ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΜΕΤΑΞΩΤΩΝ ΗΓΓΥΗΜΕΝΗΣ ΣΤΕΡΕΟΤΗΤΟΣ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ

ΤΑΠΕΤΣΑΡΙΑΣ & ΘΑΛΑΜΟΣΤΟΛΙΣΕΩΣ

ΡΟΔΟΛΦΟΥ ΒΑΒΕΚ

Ὁδὸς Σόλωνος 11 Ἀθήναι

ΕΠΙΠΛΩΣΕΙΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΡΥΘΜΩΝ

ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΚΕΝΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΕΤΑΣΜΑΤΩΝ

ΣΧΕΔΙΑ, ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΚΑΤΑ ΒΟΥΛΗΝ

Καλαϊδοθηδία — Κομψότης — Στερεότης

ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ ΓΑΓΓΑΝΟΥ

ΑΠΟΘΗΚΗ ΧΑΡΤΟΥ

Πλατεῖα Ἀγίων Θεοδώρων
Ἀθῆναι.

Ὅλα τὰ εἶδη χαρτοῦ τυπογραφικοῦ,
πρωτοκόλλων, γραφῆς κλπ.

Τιμαὶ ἐκτὸς συναγωνισμοῦ.

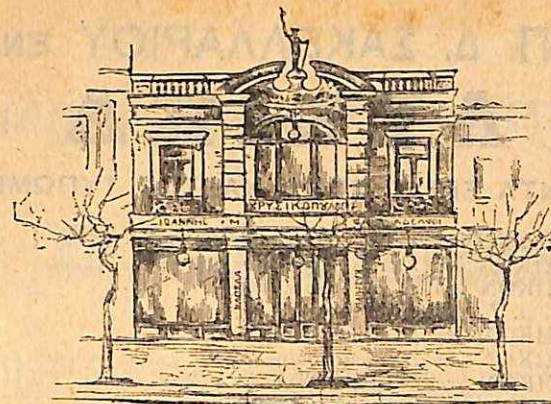
Ο ΤΙ ΝΕΟΝ

ΚΑΙ ΩΡΑΙΟΝ

Δ' ΑΝΔΡΑΣ

ΣΤΟΥ

ΧΡΥΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΩΡΑΙΟΤΕΡΟΝ

ΤΟ ΠΛΟΥΣΙΩΤΕΡΟΝ

ΚΑΙ

ΕΥΘΗΝΟΤΕΡΟΝ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΠΕΡΙΓΓΕΡ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Διασταύρωσις ὁδῶν Νίκης καὶ Ἑρμοῦ.

Φωτογραφίαι παντὸς εἶδους

Μεγεθύνσεις χρωματίζονται μὲ παστέλ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΟΛΩΝ & Σ'

ΟΙΝΟΙ, ΗΛΥΠΟΤΑ, ΚΟΝΙΑΚ, ΒΕΡΜΟΥΘ κτλ.

Ἀνώτατα βραβεῖα καὶ διπλώματα τιμῆς εἰς τὰς διαφόρους Ἐκθέσεις οἱ μόνοι δὲ εἰς τὴν τελευταίαν Ἐκθέσιν τοῦ 1900 τῶν Παρισίων λαβόντες δύο Μεγάλαι Βραβεῖς (Grand prix).

ΤΑ ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ ΣΤΟ ΧΕΡΙ

Ὑπουργοὶ καὶ τμηματάρχαι καὶ πάντες οἱ τοῦ δημοσίου καὶ ἐταιριῶν καὶ ἰδιωτῶν ὑπάλληλοι, μὴ φοβῆσθε, δὲν πρόκειται νὰ πάρετε τὰ παπούτσια στὸ χέρι ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους σας. Ἀλλὰ πρόκειται περὶ τῶν ὑποδημάτων τοῦ κ. **Σναρδιάκου** τῶν ὁποίων ἡ τελειότης ὑπὸ ἔποψιν κομψότητος καὶ ἐργασίας καὶ στερεότητος εἶνε τοιαύτη, ὥστε οἱ φιλόκαλοι πελάται του, λυπούμενοι νὰ ποδοπατήσουν ἀριστοτεχνήματα τῆς τέχνης, τὰ κρατοῦν ἐπὶ πολὺ εἰς τὰς χεῖράς των θαυμάζοντες αὐτά. Νομίζετε, ὅτι εἶναι ὑπερβολή; Περᾶστε ἀπὸ τὸ ὑποδηματοποιεῖον του καὶ θὰ βεβαιωθῇτε.

Εὐρίσκεται εἰς τὴν ὁδὸν **Προαστείου ἀρ. 10.**

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ

ΤΜΗΜΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΝ

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ. Ἐκδόσεις ἐπιταγῶν ἐπὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ. — Ἀγοραπωλησίαι συναλλαγματικῶν, ἐπιταγῶν, χρυσοῦ, ξένων τραπεζικῶν γραμματίων καὶ τίτλων.

ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ συναλλαγματικῶν, τίτλων καὶ τοκομεριδίων ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ.

ΔΑΝΕΙΑ. Προκαταβολαὶ ἐπὶ τίτλων. Λογαριασμοὶ τρεχόμενοι.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ:
3 1/2 ἐτησίως, ἀπόδοσις εἰς πρώτην ἀναζήτησιν.
4 " " μετὰ ἓνα μῆνα.
4 1/2 " " " τρεῖς μῆνας.
5 " " " ἑξ μῆνας.
5 1/2 " " " ἐν ἔτος καὶ πλέον.

ΤΜΗΜΑ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΕΩΣ

Πώλησις πάσης λαχειοφόρου ὁμολογίας εἰς μηνιαίας δόσεις, μετὰ τὴν τύχην ὑπὲρ τοῦ αγοραστοῦ ἀπὸ τῆς καταβολῆς τῆς πρώτης δόσεως.

ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΥ

Ἀγοραπωλησίαι τίτλων ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ ἐπὶ ἀπλῇ μεσιτείᾳ.

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ. Προμήθεια παντὸς εἶδους ἐμπορευμάτων, μηχανῶν κλπ. ὑπὸ συμφέροντος ὅρους, μετρητοῖς καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΟΙΚΩΝ.

ΑΠΟΘΗΚΑΙ. Ἐμπορεύματα ἐν παρακαταθήκῃ. Δεγματολόγιον.

ΔΕΡΜΑΤΑ Βυρσοδεψίου Μοσχάτου.

ΑΠΟΘΗΚΗ ΧΑΡΤΟΥ

17. Ὁδὸς Νομισματοκοπείου καὶ Πραξέζωνος 16.

Ἐναντὶ Ὑπουργείου Ναυτιλίας. Γενία.

Εἰδικὸς ἅπασι τὰ εἶδη χαρτῶν περιλίσσας διὰ ἑμπορὰ καὶ καταστήματα εἰς ἑξῆς καὶ εἰς διὰ παντοπορίας σφόδρα ἐγγύρῃ τῶν εἰδῶν διὰ καταπολέας διὰ τὰ εἶδη χαρτῶν καὶ ἐξωτερικῶν διὰ Κῶντα ἅπαντα τὰ εἶδη χαρτῶν.

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ

Γ. Ι. ΡΑΖΗ

Ἀθήναι — ὁδὸς Σταδίου — Ἀρσάκειον

Ἀγορά, Πώλησις, Ἀνταλλαγή.

TIMBRES-POSTE USÉS

G. I. RASIS

Athènes, Rue Stadion, Arsakion

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΟΣ ΤΗΣ Α. Μ. ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
ΤΙΜΗΘΕΙΣ ΔΙ' ΟΚΤΩ ΒΡΑΒΕΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 60

ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΔΕΞΙΚΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟΥ ΧΑΡΤΟΥ ΤΥΠΩΜΕΝΑ

ΔΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΗΣ	υπό Α. Α. Σακελλαρίου	Τόμοι 3.	σελ. 4400	δρ. 48
ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Ε. Α. Τσαλαλώτου		» 780	» 10
ΕΛΛΗΝΟΛΑΤΙΝΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Ε. Α. Τσαλαλώτου		» 872	» 12
ΟΜΗΡΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Α. Ι. Ολυμπίου		» 360	» 9
ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Ν. Κοντοπούλου		» 1087	» 10
ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Ν. Κοντοπούλου		» 1100	» 10
ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Ι. Πεσβάνογλου		» 1087	» 11
ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Ι. Πεσβάνογλου		» 1000	» 11
ΓΕΡΜΑΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Α. Ν. Γιάνναρη		» 1146	» 11
ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΔΕΞΙΚΟΝ	υπό Ρ. Ρουσοπούλου		» 1080	» 12

Εύρισκονται εν τοις κυριωτέροις βιβλιοπωλείοις και εν τῷ βιβλιοπωλείῳ
Π. Δ. Σακελλαρίου, ὁδὸς Λυκούργου 8.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΟΣ

Ὁδὸς Νομισματοκοπείου 7.

ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΓΝΩΣΤΟΝ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΜΨΟΤΗΤΑ

Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΠΤΗΣ

56 — Ὁδὸς Σταδίου — 56

ΑΓΓΛΙΚΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ Α. ΓΚΑΝΙΕΡ & ΣΑΣ

Εἰδικὸς κόπτης δι' ἐνδυμασίας Κυριῶν.

N. CONSTANTINIDES

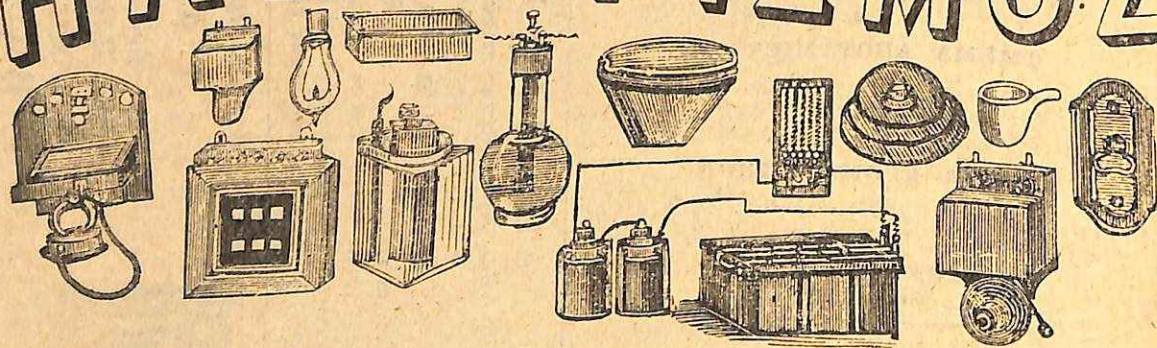
MARCHAND-TAILLEUR

56 — Rue de Stade — 56

ETOFFES ANGLAISES A. GAGNIÈRE & Co

Costumes-tailleur pour Dames.

ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΗΛΕΚΤΡΟΤΕΧΝΙΚΟΝ
Γ. ΚΑΖΑΓΛΗ

παρὰ τῇ πλατείᾳ Λαυρίου

Κατασκευὴ κινητῶν Λαμπτήρων ἀσετιλίνης, ἀποθήκη ἀνδρανασβεστίου, κατασκευὴ Λαμπῶν
ἀερίοφωτος καὶ εἰδῶν πολυτελείας.

ΤΗΛΕΦΩΝΑ καὶ Ἡλεκτρικοὶ Κώδωνες
ΓΑΛΒΑΝΟΠΛΑΣΤΙΚΗ Ἐπινικελώσεις κ.τ.λ.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΠΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Γ. Ν. ΠΑΠΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΡΑΠΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ὁδὸς Σταδίου 23

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΜΕΓΑ ΑΤΜΟΚΙΝΗΤΟΝ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ

ΣΟΚΟΛΑΤΑΣ

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς

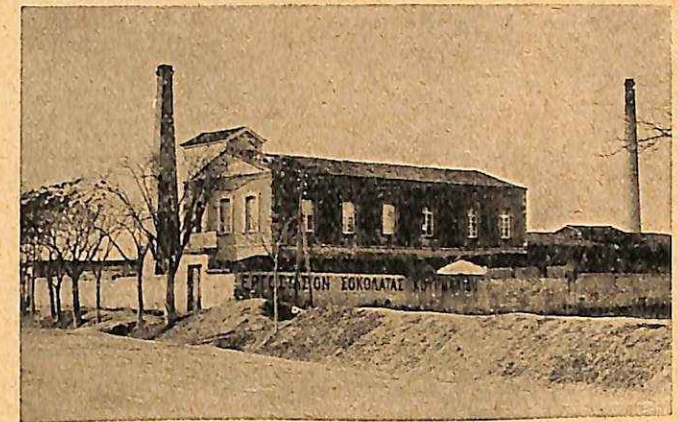
Θ. ΚΟΥΡΜΑΛΙΔΟΥ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΝ

ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΤΑΝΙΑΣ

Ὁδὸς Σταδίου 26.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Κεφάλαιον ἑταιρικὸν 10.000.000. — Ἀποθεματικὸν 4.700.000.

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Πειραιεῖ, Πάτραις, Βόλῳ, Σύρῳ, Καλάμαις, Ἀλεξανδρείᾳ,
Χανίοις καὶ Ἡρακλείῳ Κρήτης.

Προεξοφλήσεις, εἰσπράξεις γραμματίων, προκαταβολαὶ ἐπὶ χρεωγράφων καὶ ἐμπορευμάτων
Τρεχ/νοι λ/σμοὶ ἡγγυημένοι, Φύλαξις χρεωγράφων, Ἑνοικίσεις χρηματοκιβωτίων εἰς ἰδιώτας.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ εἰς χρυσὸν ἢ τραπεζογραμμάτια:
3% εἰς πρώτην ζήτησιν. — 3 1/2% ἀπόδοσις μετὰ 6 μῆνας. — 4% μετὰ ἓν ἔτος. — 5%
μετὰ δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα.

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ λειτουργοῦν καθ' ἑκάστην, πρὸς 4%.

„ΝΕΟΝ ΑΣΤΥ“
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Διευθυντής: Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Δέκα συντάσσεται καὶ ὁλόκληρον ἐπιτελεῖται ἀνεργατῶν.

Ἀρθρα ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας, εἰδήσεις ἀκριβεστάται.

Τηλεγραφήματα ἐξ Εὐρώπης

Τὸ ποικιλώτερον Ἀθηναϊκὸν φύλλον.

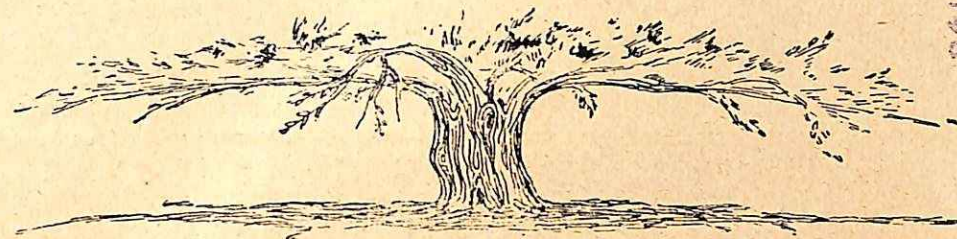
ΤΙΜΗ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Ἐσωτερικοῦ. Τρίμηνος Δρ. 8. — Ἑξάμηνος Δρ. 15. — Ἐτήσια Δρ. 30
Ἐξωτερικοῦ. Ἑξάμηνος Χρ. φρ. 25. — Ἐτήσια Χρ. φρ. 45.

Αἱ συνδρομαὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὴν Διεύθυνσιν (ὁδὸς Βουλῆς ἀριθ. 6).

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'
15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1903

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ενός καὶ μόνου ζωγράφου τὸ ὄνομα εἶναι παντοτινὰ, ἀποκλειστικῶς σχεδόν, συνδεδεμένον μὲ τὸ Τολέδον, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοτοκοπούλου. Ὅλαι αἱ ἄξιοι λόγου εἰκόνες τῆς πόλεως εἶναι ἔργα ἰδικά του· καὶ τόσον εὐρὺ εἶναι τὸ ἔργον του ἐδῶ, ὥστε αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Τολέδου κατέχουν τοῦλάχιστον πενήντα εἰκόνας του, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν τέταρτον εἶναι ἀριστουργήματα, αἱ δὲ λοιπὰ δείχνουν τὸν καλλιτέχνην εἰς στιγμὰς ἀδυναμίας μᾶλλον καὶ πλάνης.

Εἶναι τόσον σπάνιοι οἱ ἀριστοτέχναι εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου ὥστε θεωροῦμεν εὐτύχημα, κατὰ τὴν μεταδόσωμεν περὶ τοῦ τόσον ἀργὰ ἀναγνωρισθέντος μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρός· ἀποκαλύψωμεν τὸ ἀπόκρυφον τῶν μεγίστων ἐλαττωμάτων του κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον τῆς τέχνης του καὶ νὰ λύσωμεν τὸ ὄχι μικρότερον αἰνίγμα τοῦ πῶς ἔφθασεν ἐνίοτε εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τοῦ τελείου. Πῶς αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐξωγράφισε τὴν ἔξοχον «Ταφήν τοῦ κόμητος Ὁργάξ», ἐσχεδίασε καὶ ἐξωγράφισε τὴν ἀκατανόητον εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαλτιστοῦ τοῦ Hospital de Afuera; Πόθεν πραγματικῶς προῆλθε ἡ παράλογος παράδοσις τῆς παραρροσύνης του ἀφοῦ δὲν ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν λεπτομέρειαι τῆς ζωῆς του, ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ βασισθῇ

τοιαύτη ἰδέα; Ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ, μὲ οἰκτρὰν ἐλαφρότητα διέδωκεν ἐν Γαλλίᾳ τὴν πλήρη κακίαν ὑπόνοιαν τοῦ Παλομίνου, τοῦ ὀλιγώτερον ἀξιοπίστου τῶν ὁδηγῶν. Σχεδὸν κάθε πληροφορία τοῦ Παλομίνου περὶ τοῦ Θεοτοκοπούλου εἶναι ἐσφαλμένη. Ἀναφέρει τὴν ἡλικίαν τοῦ ζωγράφου, ἐνῶ κανεὶς σύγχρονος τοῦ Θεοτοκοπούλου, ἢ νεώτερος ἐρευνητής, ἔχει τὸν ἐλάχιστον λόγον νὰ τὴν γνωρίζῃ. Ἡ ληξιαρχικὴ προᾶξις τοῦ θανάτου του, τῆς ὁποίας ἔλαβε γνῶσιν Ἰσπανὸς ζωγράφος, μὲ πάθος μελετῶν πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν Θεοτοκόπουλον, δὲν ὀρίζει τὴν ἡλικίαν τοῦ καλλιτέχου, ἀφοῦ κανεὶς ἄλλως τε τῶν περὶ αὐτὸν δὲν ἐγνώριζε τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του. Ἐπειτα, ὁ Παλομῖνος μᾶς λέγει θριαμβευτικῶς ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἐτάφη εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου καὶ ὅτι «ἀντὶ πλακὸς ἔδωσαν εἰς τὸν τάφον του κινγκλίδωμα ὡς δαῖγμα ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἐκεῖ ἄλλου ἐνταφιασμός». Ἡ ἐκκλησία κατέρρευσε μετὰ πολλὰ ἔτη, ὡς μᾶς βεβαιώνει, καὶ ἡ θείσις ὅπου εἶχε ταφῇ ὁ Θεοτοκόπουλος ἔμεινε ἀγνωστος. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπλὰ ὑποθέσεις, ἀπαράλλακτα ὅπως ἡ πληροφορία τοῦ Παλομίνου περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Θεοτοκοπούλου—ἐβδομήντα ἑπτὰ ἐτῶν—καὶ ἀθώότεραι τῆς ἄλλης ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἔγινε μανιώδης μαθὼν ὅτι τὸν παρωμοίαζαν μὲ τὸν Τιτσιανόν καὶ ὅτι παρεμύρφωσε τὸ ἔργον του διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ὁμοιότητα ἢ ὁποία ἄλλως τε τὸν εἶμα. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀνόητος ἀφήγησις, συγγραφέως μεγάλου καὶ εὐφυοῦς ὡς ὁ Γκωτιέ.

Τὰς φωτογραφίας τῶν ἔργων τοῦ Θεοτοκοπούλου—ἐκτὸς τῶν τῆς κυρίας Συγγροῦ καὶ τοῦ κ. Σκουλούδη—μᾶς παρεχώρησεν ὁ κ. Δ. Βικέλας. Πρὸς ὅλους ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας μας.

Σ. Τ. Δ.

Καὶ διὰ ν' ἀρχίσωμεν ἀπ' ἐδῶ, εἶναι ἀμφίβολον ἂν ὁ Θεοτοκόπουλος ὑπῆρξε ποτὲ μαθητὴς τοῦ Τιτσιανού. Εἶναι ὅμως παραδεδομένον ὅτι ἐμαθίτευσεν παρὰ τῷ Τιντορέττῳ καί, ὅσον καὶ ἂν ἡ τέχνη του ἔχη τι — καὶ δικαίως — τῆς μεγάλης ἰταλικῆς σχολῆς, δὲν ἀπομένει ἀμφιβολία οὔτε εἰς τὸν ἐλάχιστον παρατηρητὴν, ὅτι προσέδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν ἰσχυράν του ἀτομικότητα καὶ τὴν ψυχρὰν ἰδιοσυγκρασίαν του. Πολλάκις ἡ τέχνη του εἶναι ἡ μεγάλη τέχνη, ἐνίοτε φθάνει μέχρι τοῦ τελείου, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶναι ἡδυπαθὴς οὔτε θέλγει. Τὸν θαυμάζεις μὲ τὸν νοῦν· ἀλλὰ ποτὲ δὲν θίγει τὴν καρδίαν, ἐκτὸς εἰς τὴν ὥραιάν του εἰκόνα τοῦ ἁγίου Μαρτίνου, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ. Ἐδῶ βλέπεις ρομαντικὸν πάθος καὶ γοητείαν εἰς τὸν λεπτοφυῆ νέον ἱππότην ποῦ προκαλεῖ τὸν ρεμβασμὸν καὶ ἐνθυμίζει τὸν θερμὸν καὶ τρυφερόν ἔρωτα τῶν παραδόσεων, πρὸς τὸν ὁποῖον ἄλλοι ὁ Θεοτοκόπουλος ἀπομένει ἐντελῶς ἀπαθής. Ἔχομεν τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἰδίου ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὴν Κρήτην ἀλλὰ πότε, διατί, πῶς, δὲν γνωρίζομεν. Γίνεται περὶ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν Ἰταλίαν· ἀλλ' ὅχι εἰς ὠρισμένην πόλιν. Καὶ λάμπει ἑξαφνα εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς ἰσπανικῆς τέχνης, γινόμενος πρῶτην φορὰν γνωστός μὲ ἐν ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἰσπανίας. Ὁ Πακέκος, πρὸ τοῦ Παλομίνου, μᾶς λέγει ὅτι ἦτο περιεργὸς σπουδαστής, φιλόσοφος, ἀρχιτέκτων, γλύπτης καὶ ζωγράφος. Ἐκ τῶν σπουδῶν του, τῆς φιλοσοφίας του, τίποτε δὲν ἀπομένει· ἀλλὰ τῆς γλυπτικῆς, τῆς λεπτουργικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του τὸ Τολέδον κατέχει διάφορα δείγματα, μάρτυρας τοῦ πολυμόρφου του πνεύματος. Λέγουσιν ὅτι κατέλιπεν ὡς μνημεῖον τῆς φιλοπονίας του, εἰς τόσον γεμᾶτον καὶ πολυποίκιλον βίον, πλήρη συλλογὴν ἐκ πηλοῦ· παντὸς γλυπτικοῦ ἔργου του καὶ ἀντίγραφα τῶν ἔργων του τῆς ζωγραφικῆς. Ἡ μόνη ὑπάρχουσα ἀμυδρά ἰδέα περὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία συνομιλία τοῦ Πακέκου μὲ τὸν Θεοτοκόπουλον εἰς τὸ Τολέδον, τὴν ὁποίαν ὁ Πακέκος ἀναφέρει καὶ ὅπου ὁ μέγας ζωγράφος τοῦ εἶπεν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην του τὸ χρῶμα μόνον ἀξίζει εἰς τὴν ζωγραφικὴν, τὸ δὲ σχέδιον εἶναι ἐντελῶς δευτερεύον. Αὐτὸ τὸ αἶσθημα ἔκαμε τὸν Θεοτοκόπουλον τόσον ἀπαθὴ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, λέγει ὁ Παλομίνος. Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, εἶπε εἰς τὸν Πακέκον, ἦτο πολὺ καλὸς ἄνθρωπος ἀλλὰ πολὺ μέτριος ζωγράφος.

Τίποτε ἄλλο δὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Θεοτοκόπουλου εἰς τὸ Τολέδον παρὰ δύο του δίκας. Λέγουσιν ὅτι ἐξωγράφησε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν «Ταφὴν τοῦ κόμητος Ὁργάζ»· ἀδύνατος, τραχύς, νευρικός, καθ' ὑπερβολὴν μελαγχροινὸς καὶ προκαλὼν τὴν προσοχήν, μορφὴ ἀνθρώπου παρὰ τῷ ὁποίῳ ἡ ἐνέργεια ἦτο μία ἄγρυπνος ἀσθένεια, ὅστις εἰργάζετο μὲ τὸν νοῦν συγκεντρωμένον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἑνὸς ἰδανικοῦ, ὅχι ὡς ἰδανιστὴς ἀλλ' ὡς ὕλιστὴς μᾶλλον, ἀτενίζων ἓνα ἰδεῶδες. Ἡ σκοτεινὴ αὐτὴ παθητικὴ μορφὴ ἔχει τὴν ἰδίαν ἑκφρασιν ποῦ παρετήρησα εἰς τὴν ἀπηλπισμένην εἰκόνα τοῦ ἰταλοῦ μυθιστοριογράφου Γαβριὴλ Δ' Ἀννούντσιο, τοῦ ὁποίου παραδόξως ὁμοιάζει μία ἀνυπόμονος, ἀκόρεστος ἡδυπάθεια ἡ ὁποία οὔτε ἀναπαύεται οὔτε χορταίνει καὶ ἡ ὁποία ἐξηγεῖ τὸ ἀντιιδάσως φιλάρεσκον καὶ τὴν ἐσκεμμένην ἐπίδειξιν τὰ ὁποῖα τοῦ ἀποδίδονται. Λέγουσιν ὅτι τὰ γεύματά του, τὰ ὁποῖα ἦσαν πάντοτε περιποιημένα καὶ ἐκλεκτά, συνώδευε ἡ μουσικὴ. Καὶ ὅμως τίποτε τὸ ὀλιγώτερον ἡδυπαθὲς ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Θεοτοκόπουλου. Εἶναι ψυχρότερος τοῦ Βελάσκες· καὶ εἰς τὰς γυναῖκας ποῦ ζωγραφίζει ἐννοεῖ τὴν συγκίνησιν, μόνον μὲ κάποιαν αὐστηρὰν ἑκφρασιν τὸ πάθος τρεφόμενον ἀπὸ τὸ ἄρωμα τοῦ θυμιάματος καὶ τῆς ἁγίας παραδόσεως, ὅπως εἰς τὴν προκαλοῦσαν τὴν προσοχήν κεφαλὴν τῆς ἁγίας Ἀγνῆς εἰς τὴν μεγάλην του εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ πληροφορία εἶναι ἀναξιόπιστος. Εἶναι ἀκατανόητον πῶς, ἀνθρώπου, ὅστις τόσα κατέλιπε, τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ἦτο τόσον ἐνεργὸς καὶ τόσον ἐνδιαφέροντα τὰ ἔργα του εἰς πόλιν ὅπου ἔζησε τόσα ἔτη, θὰ ἀπέμενε μόνον τὸ ὄνομα, χωρὶς κανὲν τεκμήριον τῆς ὑπάρξεώς του εἰς τὴν κοινωνίαν ἢ ὡς πολίτου, χωρὶς καμμίαν λέξιν φίλου ἢ ἐχθροῦ εἰς τὰ χρονικά τῆς πόλεως αὐτῆς, χωρὶς τίποτε εἰς τὰ συγγράμματα τῆς ἐποχῆς τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς φωτίσῃ περὶ τοῦ ἀτόμου του. Ὅ,τι ἀπομένει εἶναι ἡ συνομιλία του τὴν ὁποίαν ὁ Πακέκος ἀναφέρει εἰς τρεῖς γραμμάς. Δὲν γνωρίζομεν καὶ ποῦ ἦτο ἡ κατοικία του εἰς τὸ Τολέδον, πῶς ἔζησε, ποῖαν ἐνυμφεύθη, ἐὰν τὴν ἠγάπησε, ποίους φίλους εἶχε, τί εἶδους πατέρας καὶ πολίτης ἦτο. Γνωρίζομεν ὅτι ἐξωγράφησε εἰκόνας, ἀνήγειρεν ἐκκλησίας, ἔγλυψε ἀγάλματα, καί, ἀφ' οὗ ἐπληρώνοντο καλῶς τὰ ἔργα του, θὰ εἶχε περιουσίαν καὶ πιθανῶς

Ταφὴ τοῦ κόμητος Ὁργάζ — Ἔργον Δ Θεοτοκόπουλου

ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἐπιρροὴν καὶ μέγας διδάσκαλος. Ὁ σὲρ Γουλιέλμος Στέρλιν Μάξβελλ ἔχει μίαν προσωπογραφίαν, ἡ ὁποία λέγεται ὅτι παριστᾷ τὴν θυγατέρα τοῦ Θεοτοκόπουλου ἔργον τοῦ ἰδίου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο θεωρεῖται ἀμφίβολον. Ὅτι εἶχε υἱὸν ἐν τούτοις εἶνε βέβαιον· καὶ ὁ θελκτικὸς νέος, ὁ ὁποῖος παριστᾷ τὸν λεπτὸν καὶ σύννον Ἀγιον Μαρτίνον ἐφιππον, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ ὄνειροπόλος νεανίας εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Μουσείου τοῦ Τολέδου, εἶναι προσωπογραφίαι τοῦ Γεωργίου Ἑμμανουὴλ Θεοτοκόπουλου, ἀρχιτέκτονος ὅπως καὶ ὁ πατήρ του. Εἶναι πλέον βεβαιωμένον ὅτι ἐτάφη εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοτοκόπουλου οἰκοδομηθεῖσαν ἐκκλησίαν τῆς δομηνικανικῆς μονῆς Santo Domingo el Antiguo.

Ἀνέφερα ὅτι τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν τοῦ Θεοτοκόπουλου καλύπτει βαθὺ σκότος, ἐν ᾧ ἡ ζωὴ του ἡ καλλιτεχνικὴ δὲν μᾶς εἶναι ἄγνωστος. Φαίνεται ὅτι ἦλθε πρῶτον εἰς τὸ Τολέδον τὸ 1575 διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Santo Domingo el Antiguo, καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς εἰκόνης τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς ὁποίας τὸ πρωτότυπον ἠγόρασε ὁ Δὸν Σεβαστιανὸς ὁ Βουρβῶνος καὶ τὸ κατέχει τώρα ἡ Ἰνφάντια Χρηστίνα. Ἀντίγραφον αὐτῆς εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Retablo, τὸ ὁποῖον δείχνει ὅτι τὸ ὄνομά του ἦτο ἤδη ἀνεγνωρισμένον ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἰταλικῆς τέχνης. Οὕτω μόνον, προσκαλούμενος, ἦλθε βεβαίως εἰς τὸ Τολέδον, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸν εἰλ-

κυσε ἡ τότε ἀκμάζουσα αὐτὴ πόλις ὅπου ἡ τέχνη ἐξετιμᾶτο περισσότερον καὶ ἡμείβετο καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος τῆς Ἰσπανίας. Κατόπιν οἱ ἐπίτροποι τῆς Μητροπόλεως τοῦ παρήγγειλαν τὸ ὠραιότερον Ἐχρολίο τοῦ σκευοφυλακείου. Ὅταν ἐτελείωσε ἡ παραγγεληθεῖσα εἰκὼν, ὁ τολμηρὸς νεωτερισμὸς τοῦ συμπλέγματος τριῶν γυναικῶν εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος συνετάραξε τοὺς ἱερεῖς καὶ τὸ ἔργον ἐπεστράφη εἰς τὸν ζωγράφον χωρὶς νὰ πληρωθῇ. Δὲν ἐδικαιολογοῦντο καθόλου αἱ τρεῖς Μαρίαι, ἔλεγον, εἰς τὴν Σταύρωσιν, καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀπάλειψιν αὐτῶν θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ἡ εἰκὼν. Ὁ Θεοτοκόπουλος ὑπερηφάνως καὶ δικαίως ἀπερρίψε τὴν πρότασιν καὶ ἐδήλωσεν ὅτι, καλὴ ἢ κακή, δὲν θὰ ὑφίστατο ἡ εἰκὼν του τὴν ἐλάχιστην μεταβολὴν· συγχρόνως ἀπήτησε τὴν πληρωμὴν εἴτε ἐγίνετο δεκτὸν εἴτε ὅχι τὸ ἔργον. Οἱ ἐπίτροποι ἠρνήθησαν καὶ πλήρης ὀργῆς ὁ προσβληθεὶς καλλιτέχνης κατέφυγε εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡ δίκη παρετάθη ἐπὶ ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ Θεοτοκόπουλος, ἀντὶ νὰ μένῃ ἄεργος εἰς τὸ Τολέδον, μετέβη εἰς Ἰλέσκαν, ὅπου ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐξωγράφησε ὥραιας εἰκόνας. Ἡ ὑπεράσπισίς του κατὰ τῶν ἐπιτρόπων ἦτο ἀρκετὰ ἀφελής. Τοὺς ἐβεβαίωσε ὅτι ἡ παρουσία τῶν γυναικῶν δὲν ἐβλάπτε, «ἀφ' οὗ ἦσαν μακρὰν» τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἦτο ἀληθές. Ἀλλ' ἦτο ἀληθὴς ἡ οὐσία τῆς ὑποθέσεως ὅτι «δὲν ἐβλάπτε» περισσότερον ἀφ' ὅ,τι ὁ πάνοπλος ἱππότης ὁ ὁποῖος ἴστατο ὀπισθὲν

των. Τοιούτου είδους ανακρίβειαι και διαφο-
ραι δὲν ἡμποροῦν νὰ θίξουν τὴν μεγαλοφυΐαν
τοῦ καλλιτέχνου. Οὕτω, φαίνεται, ἐσκέπτοντο
οἱ δικασταὶ καὶ οἱ ἔνορκοι διότι ὁ Θεοτοκό-
πουλος ἐκέρδισε τὴν δίκην, ἐπληρώθη καὶ ἐτή-
ρησε ὁ καλλιτέχνης ἄθικτον τὴν ἀξιοπρέπειαν
καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν του. Αἱ γυναῖκες ἔμει-
ναν, ἡ εἰκὼν ἀνηρτήθη τεθεῖσα εἰς πλαίσιον
ἐξ ἰάσπιδος καὶ μαρμάρου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος
εἰργάσθη καὶ ἐστοίχισε εἰς τοὺς ἐπιτρόπους πολὺ
περισσότερον παρὰ ἡ εἰκὼν. Καὶ ὁ Θεοτοκόπου-
λος ἐγήρασε καὶ ἀπέθανε εἰς τὴν πόλιν ὅπου
εἶχε ἀρχίσει τὸ στάδιόν του τόσον τρικυμιωδῶς.

Μετέβη κατόπιν εἰς Ἰλλέσκαν ὅπου, ἀφ' οὗ
ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, ἐξωγρά-
φισε retablos καὶ ἐγλυψε ἀγάλματα, ἠθέλη-
σαν νὰ φορολογήσουν τὰς εἰκόνας του ὡς κοι-
νὸν ἐμπόρευμα. Ὁ Θεοτοκόπουλος προσέτρεξε
καὶ πάλιν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἡ ἀπόφασις
ἐξεδόθη καὶ τώρα ὑπὲρ αὐτοῦ. Τοῦτο ἦτο ὅχι
ἀπλοῦς θρίαμβος τοῦ ἀτόμου ἀλλὰ πλήρης
ἀπόδοσις δικαιοσύνης κατὰ τὴν ἀπομεμακρυ-
σμένην αὐτὴν ἐποχὴν ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν πολι-
τῶν εἰς τὴν τέχνην. Ὁ Παλομῖνος, σχολιάζων
τὸ γεγονός, γράφει: «Ἄπειροι εὐχαριστίαι
ὀφείλονται εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον, ὑπερασπι-
σθέντα τὴν τέχνην καὶ ἐπιτυχόντα τὴν ἀνακή-
ρυξιν τῆς ἀτελείας τῆς». Ἡνάγκασε τὸ δικα-
στήριον νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι τὸ καλλιτέχνημα
δὲν εἶναι ἐμπόρευμα ἀλλ' οὔτε βιομηχανία,
ὑποκείμενα εἰς φορολογίαν ἢ τελωνειακὸν δα-
σμὸν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης ὁ Θεοτο-
κόπουλος ἠρνήθη νὰ πωλήσῃ ἄλλας εἰκόνας
τον ἀλλὰ τὰς ἔδιδε ἀπλῶς ὑπ' ἐνοίκιον ἀφ' οὗ
οἱ ἀγαθοὶ δικασταὶ τῆς Ἰλλέσκας ἐπρότειναν
ἀπλῶς τὴν φορολόγησιν πωλημένων εἰκόνων.
Καὶ ἐπειδὴ ἡ δίκη μὲ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ
Τολέδου ἐτελείωσε πρὶν ἐκδοθῇ ἡ ἀπόφασις τῆς
Ἰλλέσκας, ἠναγκάσθη, ἀπέναντι τοῦ πληρωθη-
σομένου ποσοῦ διὰ τὸ Exprolio, νὰ δεχθῇ δά-
νειον παρὰ τῶν ἱερέων.

Ἡ φήμη του τώρα διέτρεχε τὴν Ἰσπανίαν.
Ἡ ἔξοχος προσωπογραφία του τοῦ μοναχοῦ
Εὐτυχίου Ἀρτιάγα, ἐνέπνευσε τὸν διακεκριμέ-
νον αὐτὸν ποιητὴν τὸ ἓνα ἐκ τῶν δύο περι-
φήμων σοννέτων τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν
Θεοτοκόπουλον.

Ἴδου οἱ πρῶτοι στίχοι:

Divino Griego de tu obrar yo admira
Que en la imagen exceda a el ser el arte

Καὶ ἀφ' οὗ ὁ ποιητὴς ἐξυψώσῃ τὸ ὑπέροχον

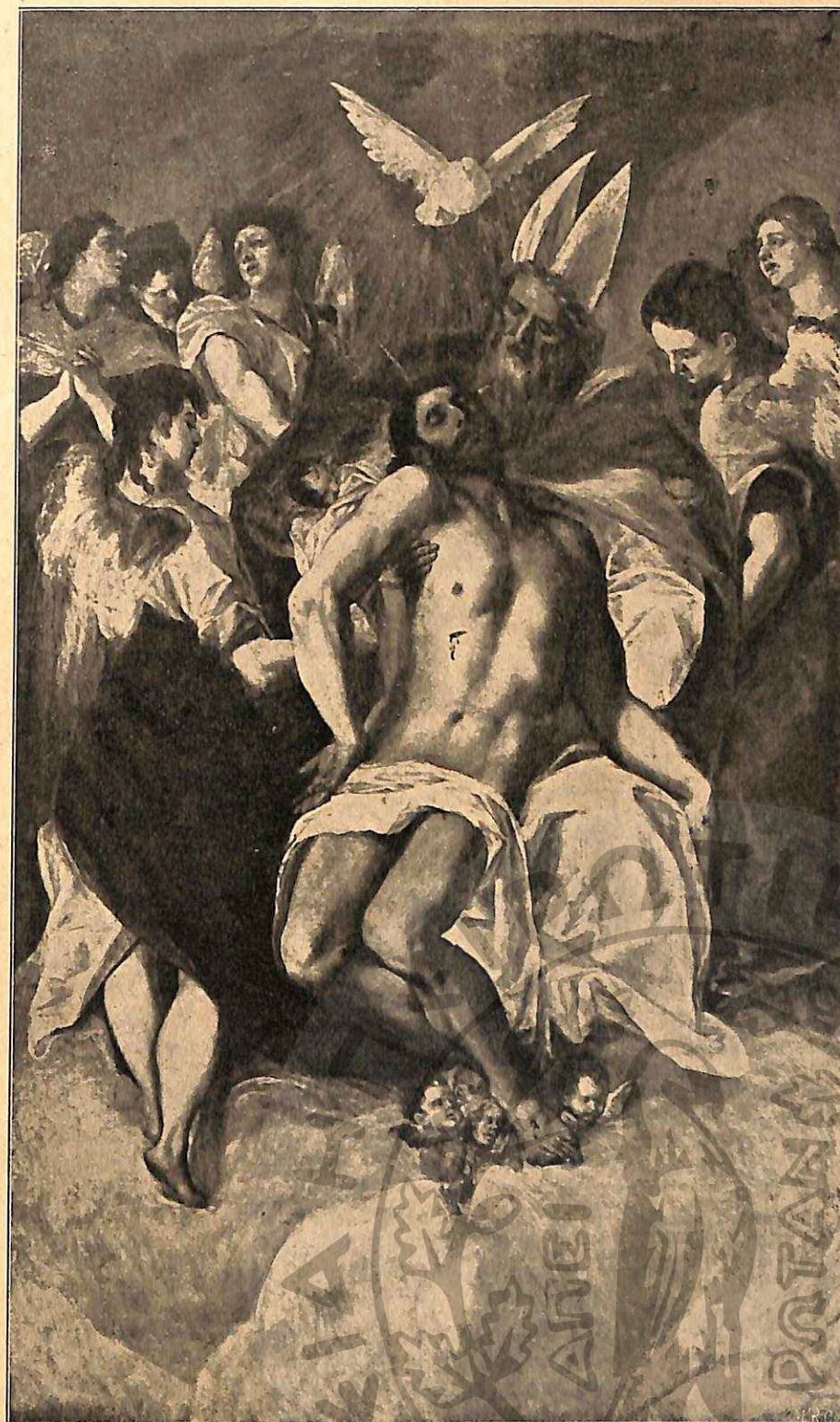
τῆς δημιουργίας τοῦ καλλιτέχνου μέχρι τῆς δη-
μιουργίας τοῦ Θεοῦ, τελειώνει:

«Y contra veinte y nueve años de trato
Entre tu man y la de Dios, perplexa
Qual es el cuerpo. en que ha de vivir duda».

Τὸ δεύτερον ἐγράφη διὰ τὸν τάφον τῆς
Βασιλίσσης Μαργαρίτας, ἔργον τοῦ Θεοτοκο-
πούλου, ὅπου ὁ ποιητὴς τὸν προσαγορεύει:

Huesped curioso, a qui la pompa admira
De este aparato real, MILAGRO GRIEGO!
No lugubres Exequias Juzgues ciego,
Ni marmol fiel en venerable pyra
El sol que Margarita estable mira
Le arraneo del fatal desassossiego
De esta vana Region, y en puro fuego
Vibrantes luces de su rostro aspira
A el Nacer que vistió candido, pone
Toledo agradecido POR VALIENTE
MANO en aquesta casa peregrina,
Tosca piedra la maquina compone
Que ya su grande Margarita ausente
No le ha quedado si España piedra fria.

Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος εἶχε μα-
θητάς, ἀφ' οὗ δύο, οἱ διασημότεροι, ὁ Μπα-
τίστα Μαῖνο καὶ Λούις Τρίσταν ἦσαν ἄξιοι
λόγου καλλιτέχνη, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον εἰς
τὸ Τολέδον, ὀλίγον μόνον ὑπολείπεται τοῦ ἰδι-
κοῦ του. Ἀλλ' εἶχε ἄρα γε σχολὴν ὅπως οἱ
μεγάλοι Ἱταλοὶ διδάσκαλοι; Ἡγαπᾶτο, ἔθαν-
μάζετο, εἶχε τοὺς πιστοὺς του; Ὅποια ὑπῆρξεν
ἡ ἐπίδρασίς του εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν νέους;
Εἶχε ἀτομικότητα ἰσχυρὰν καὶ ἐπιβάλλουσαν;
Ἰσχυρὰν, βεβαίως, ἄλλως δὲν θὰ ἀνεμυγνύετο
εἰς δίκας. Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ υποθέσωμεν ὅτι
εἶχε κάποιαν ἀκράτειαν χαρακτήρος, ἡ ὁποία
ἐξηγεῖ τὰς ὑπερβολικὰς ἐλλείψεις τοῦ ἔργου
του. Τὸ ἀκατανόητον σκότος τὸ ὁποῖον καλύ-
πτει τόσον ἔνδοξον ὄνομα, ὁποῖον ἦτο βε-
βαίως τὸ ἰδικόν του, ἂν πρέπει νὰ βασιθῶ-
μεν εἰς τὰς σπουδαιότητας πληροφορίας τῆς
ἐποχῆς του, μᾶς κάμνει νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ
τῆς συμπαιδείας τὴν ὁποίαν ἀπῆλπε ὁ ἀνὴρ.
Εἶνε πολὺ ἀπίθανον ἂν εἶχε φίλους στενοῦς.
Ἄλλως θὰ εἶχαμεν κάποιαν μαρτυρίαν, μερικὰ
τεκμήρια αὐτῶν. Ὅλα τὰ ἔργα του καταδει-
κνύουν ἐπίμονον καὶ ἐγωϊστικὸν χαρακτήρα
καὶ ἡ παράδοξος ἐλλειψὶς θελήτρων εἰς αὐτά,
ἐξηγεῖ ἐν μέρει τὸ μὴ ἐλκυστικὸν τοῦ ἀνθρώπου
καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ αἰῶνος πρὸς τὸν δη-
μιουργὸν ἔργων, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι τόσον
ἐξετίμησε.

Η ΑΠΟΚΑΘΗΛΩΣΙΣ — ΕΡΓΟΝ Δ. ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

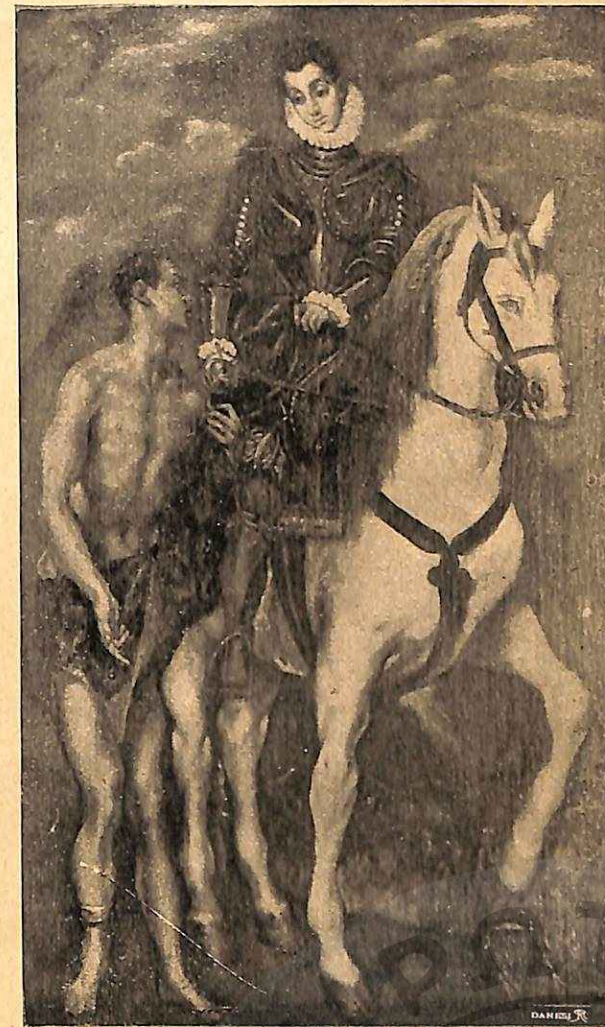
Ἰδοὺ πάλιν αὐτὸς εἰς ῥῆξιν μὲ τὸν Φίλιππον Σεγοῦντο. Εἶχε κτισθῇ τὸ Ἑσκοριάλ καὶ ὁ ἀπαθὴς Φίλιππος παρήγγειλε εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον νὰ ζωγραφίσῃ διὰ τὴν ἐκκλησίαν τὴν εἰκόνα τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Μαυρικίου. Τότε εὐρίσκετο εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἄκρας παραδοξότητος, τῆς ὁποίας ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς τοῦ Hospital de Afuera, πλέον ἢ ἡ Puerta de Visagra, εἶναι δεῖγμα ἀρκετὰ ἐμφαντικόν. Δὲν εἶδα τὸν ἅγιον Μαυρίκιον ἀλλ' ἐὰν αἱ κνήμαι τοῦ ἁγίου τούτου ὁμοιάζουν ὁποσδήποτε τὰς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητος ὁ ἐκπληκτος βασιλεὺς ἀπορρήψας τὴν εἰκόνα. Ὁ σκευοφύλαξ τοῦ Hospital de Afuera ἐξηγεῖ τὰς υπερβολικὰς ἀνατομικὰς παραμορφώσεις, μὲ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀγαθὸν ὕψος τοῦ λαοῦ: «Εἰκὼν τοῦ Θεοτοκοπούλου ὅταν ἐτρελλάθη» ἀλλ' ὁ Θεοτοκόπουλος ποτὲ δὲν ἐτρελλάθη, καὶ ἡ πληροφορία αὐτὴ μᾶς ἀφίνει ἀπαθεῖς. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι κάθε ἰσχυρὰ φύσις ἐκφράζει δι' ὑπερβολῆς ὅ,τι δημιουργεῖ. Ἀνθρωποὶ ἢ πράγματα, χρῶμα ἢ γραμμὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ προσπίπτουν ὁμοιόμορφα εἰς ὅλα τὰ μάτια. Τὸ ἴδιον ἔθνος παρήγαγε τὰς γυναικείας μορφὰς τῶν ἔργων τοῦ Ροσσέτι καὶ τοῦ Ρόμνεϋ. Ὁ Greuze καὶ ὁ Πυβὶ-δὲ-Σαβάν βλέπουν τὰς Γαλλίδας μὲ διαφορετικὸν ὄμμα, ἐνῶ ἡ γυνὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι τὸ αἰωνίως ἀμετάβλητον, τὸ αὐτὸ ἀρχικὸν ποικιλόμορφον αἰνίγμα, τὴν ὁποίαν μᾶλλον ἀναπαριστᾷ καὶ μεταβάλλει τὸ βλέμμα ἐκείνου ὁ ὁποῖος τὴν ἐξετάζει παρ' ὅτι ἀλλοιοῦται αὐτὴ καὶ ἐπηρεάζεται ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος. Διὰ τὸν Χόγκαρτ ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἦτο τίποτε χαρίεν· εἰς δὲ τὴν φαντασίαν τοῦ Θεοτοκοπούλου ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε καμμίαν ἀναλογίαν, καὶ ἐγένετο παραλόγως ὑψηλὸς καὶ ἀλλοκότως παρεμορφώμετος. Ζωγραφίζει δέκα ἐτῶν παιδὶ μὲ χέρια εἰκοσαετοῦς νέου καὶ κάμνει τοὺς ἁγίους τόσο ὑψηλοὺς ὥστε θὰ ἦσαν γελοῖοι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ περίφημον τάγμα τῶν γιγάντων τοῦ Πότσδαμ. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἐνδειξὶς παραφροσύνης, ἀλλ' οὔτε καμμία τοιαύτη ὑπερβολὴ ἤμποροῦσε νὰ ὀνομασθῇ οὔτω. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Exprolio, τὴν πρώτην του γνωστὴν μεγάλην εἰκόνα, ἔργον τῆς νεότητός του, καταφαίνεται εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα τοῦ Χριστοῦ ἡ τάσις του εἰς τὸ νὰ δίδῃ ὕψος ὑπερβολικόν. Καὶ ἐνὸς προχωροῦν τὰ ἔτη, ἡ τάσις αὐτὴ ἐντείνεται ἕως ὅτου τὰ σώματά του παύουν πλέον νὰ εἶναι φυσικά. Ἡ αὐτὴ τάσις τοῦ παραμορφώνει τὰ ἀνθρώπινα μέλη καταφαίνε-

ται εἰς τὴν ἑσχόρον του εἰκόνα τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας τοῦ Santo Tomé, εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ὁποίας φαίνονται ὑπερφυσικά σώματα ἀγγέλων πέραν τῶν κανόνων τῆς τέχνης. καὶ ὑπὲρ τὰ νέφη τὰ παραμορφωμένα μέλη των.

Ὁ Φίλιππος, μὲ ὅλην τὴν δυσαρέσκειάν του διὰ τὴν παραγγελίαν του, ἦτο ἐν τούτοις, ὅπως ἀρμόζει εἰς ἡγεμόνα, ἐντιμώτερος ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Τολέδου. Ἐπλήρωσε τὸν Θεοτοκόπουλον, καὶ μόνον μὲ δυσκολίαν κατώρθωσε ὁ δυστυχὴς καλλιτέχνης, χάρις εἰς τὴν φήμην του, νὰ τοποθετηθῇ τὸ ἔργον του εἰς τὴν αἵθουσαν de Capítular· παρήγγειλε δὲ ἐκ νέου ὁ Φίλιππος τὴν εἰκόνα εἰς τὸν Ρωμύλον Κιγκινάτον.

Ἀλλὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἦσαν ἀσήμαντα εἰς ἀληθῶς λαμπρὸν στάδιον. Εἶναι ἄξιον ἀπορίας πῶς ἐξοικονομοῦσε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλεται σωματικῶς, ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς παραγγελίας του. Ἡ κοιμητοτάτη πρόσοψις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ρυθμοῦ ἑλληνο-ρωμαϊκοῦ, ἡ ὁποία προξενεῖ παράδοξον τόνον πρὸς τὸν γύρω γοτθικὸν καὶ ἡμιαραβικὸν ρυθμόν, εἶναι ἔργον ἰδικόν του. Ἡ ἐντύπωσις εἶνε σεμνὴ καὶ τὸ ἁρμονικὸν κυανοῦν βάθος ἐνθυμίζει τὸ κλασικὸν πνεῦμα τοῦ τέκνου τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πλάγιοι πύργοι δίδουν κάποιαν ἐλαφρότητα εἰς τὴν στερεάν καὶ βαρεῖαν βάσιν· καὶ ἂν οἱ κίονες καὶ αἱ ἀψίδες δὲν προσδίδουν χάριν ἐν τῷ συνόλῳ — χαρακτηριστικὸν εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου — τίποτε ἐν τούτοις δὲν προσκρούει εἰς τὴν ἁρμονίαν.

Θὰ ἡμεθα αἰωνίως εὐγνώμονες πρὸς τοὺς Αὐγουστίνους κατ' ἀπαίτησιν τῶν ὁποίων ὁ Καρδινάλιος Κουϊρόγα παρήγγειλε εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον τὴν ἀθάνατον καὶ ἐνδοξὴν εἰκόνα «Ταφὴ τοῦ Γονζάλο Ρονίτς, κόμητος τοῦ Ὁργάξ». Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν εἴπωμεν ὅτι ἡ εἰκὼν αὐτὴ εἶναι μία τῶν ὀραιότερων τῆς Ἰσπανίας. Ἐρχεται ἀμέσως μετὰ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Βελάσκεζ. Ὁ θαυμασμός τῶν κατόικων τοῦ Τολέδου ἔφθασε μέχρι τρέλλας καὶ γράφων πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ὁ Ἀντώνιος Πόντζ ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὡς μὴ κατευνασθέντος ἀκόμη. Τότε, εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν αὐτόν, εἶχον συντελέσει καὶ ἡ ἐν τῇ εἰκόνι παραστάσις ἐπιφανῶν προσώπων τὰ ὁποῖα οἱ πολῖται παρετήρουν μὲ νέαν καθ' ἡμέραν χαράν. Ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι δὲν κινούμεθα ἀπὸ ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτά, ἀκολουθοῦμεν ἐν τούτοις τὸ παράδειγμά των. «Ἀπὸ τῆς ἐμφανισέως τῆς» γράφει ὁ Πόντζ. «ἡ πόλις δὲν ἔπαυσε νὰ θαυμάζῃ τὴν εἰκόνα, διαρκῶς εὐρί-

Ὁ ἅγιος Μαυρίκιος. Ἔργον Ἀ Θεοτοκοπούλου — Ἐκ τῆς Πανακοθήκης τῆς κυρίας Ἰφιγ. Συγγροῦ — Φωτογραφία Γ. Μαρίνου.

σκουσα ἐν αὐτῇ νέας καλλονὰς καὶ ἀναζητοῦσα τὰ ὀλοζώντανα πρόσωπα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ Τολέδου».

Πόσον σύγχρονος, τί λεπτὸς καὶ μέγας impressionniste ὁ ἄνθρωπος αὐτός! ἀναφωνεῖ τις ὅταν πρώτην φορὰν ἀντικρύσῃ τὰ ζῶντα αὐτά, ὁμιλοῦντα πρόσωπα τῆς παλαιᾶς Ἰσπανίας. Πρόσωπα τόσο ἰσπανικά, τόσο λεπτῶς καὶ εὐφυῶς ποικίλλοντα, μὲ τόσην ἀτομικότητα ἐν τῇ ἀποδόσει τοῦ αὐστηροῦ καὶ χαρακτηριστικοῦ τύπου τῆς φυλῆς! Κάθε σκιά τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος προβάλλει χωριστὰ καὶ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν ἑκφρασὶν τοῦ ὅλου: ἄκαμπος ὑπερηφάνεια, παράφρων ἐπιμονή, ἄκρος φανατισμός, ἐξημμένος καὶ τραχὺς μυστικι-

σμός, ἡδυπάθεια δεσπόζουσα τόσο ὥστε γὰ φθάνῃ μέχρις ἀναληθείας, λεπτὸν χιούμορ, οἷσις ὑψίστη, ἐξαιρετὸς ἀγαθότης, σκαῖα ἀδιαφορία, τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ ἐγωῖσμοῦ, ἄγνος εὐαισθησία. Ἀραγε συνήνωσε ποτὲ πρότερον εἰκὼν εἰς τὸ αὐτὸ ὅλας τὰς φευγαλέας διαθέσεις, ὅτα τὰ ἐνδόμυχα, ἀπόκρυφα συναισθήματα, ὅλην τὴν χάριν καὶ τὸ θέλημα, τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς κακίας μιᾶς φυλῆς καὶ ἔδωκε ποτὲ πλήρη σταθερότητα εἰς τὴν κυμαινομένην ἑκφρασίαν των; Τοῦτο ὀνομάζεται ἄκρα τελειότης εἰς τὴν προσωπογραφίαν. Μεταξὺ τῶν εἰκοσι αὐτῶν ἢ πλέον προσώπων, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐν ἀσήμαντον ἢ μέτριον, οὔτε ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὸ

ἔξοχον εἰκόνα, οὔτε ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν ἔχει τὴν σφραγίδα τῆς στιγμῆς, τῆς φυλῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος. Εἰς μερικά ἐξ αὐτῶν παραμένει τόσον ἀμετάβλητος ὁ ἐθνικὸς τύπος ὥστε καὶ σήμερον ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ συναντήσῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν παρομοίαν φυσιογνωμίας ἀμετάβλητος ἀκόμη καὶ ἡ ἐνδυμασία· τόσον ἰσχυρὰ εἶναι ἡ ἀτομικότης, τόσον φαίνεται ἀναλλοίωτος ὁ καστιλλιανὸς χαρακτήρ. Εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ὑπάρχει κάτι ἀπὸ τὸ αἰωνίως νέον τοῦ «Δὸν Κιχώτου»· ἡ ἀπλῆ, ἀφελὴς πινελιά τοῦ Θεορβάντες εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Ἰταλῶν τούτων, κάτι ἀπὸ τὸ ἡρεμὸν ἀπαράμιλλον μέθυ του, κάτι ἀπὸ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν διαφαινομένην βαθεῖαν μελαγχολίαν μέσα εἰς τὸ εὐστρόφον πνεῦμα του. Κανένας ζωγράφος, μὴ ἔχων τὰ δύο αὐτὰ χαρίσματα, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ μέθυ, δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ παρατηρήσῃ μὲ τόσην βαθύτητα καὶ σοφίαν· δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ τόνισῃ μὲ τόσην ὑποκειμενικότητα, μὲ λεπτότητα τόσην τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα, χωρὶς νὰ ταράξῃ τὴν ἁρμονίαν τοιοῦτου ἐπισήμου γεγονότος· δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἰπῇ τόσα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μὲ ὕψος τόσον θέλγον ὥς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐλαχίστων. Διὰ τῆς «Ταφῆς τοῦ κόμητος Ὀργάζ» ἀναδεικνύεται ὁ Θεοτοκόπουλος κάτι πλέον ἢ τέλειος καλλιτέχνης· καταφαίνεται ἡ διανοητικὴ του ἰσχὺς· διότι εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ συνενώνει τὰ ἔξοχα δῶρα τῆς διανοίας καὶ κάτι ὅλως διάφορον, τὴν τέχνην τοῦ ζωγραφίζεσθαι.

Περὶ τῆς τελευταίας θὰ ἦτο δύσκολον νὰ εἰπωμεν παραπολλά. Παρατηρήσετε τὴν θανμασίαν σκιὰν τοῦ θανάτου εἰς τὴν πελιδνὴν ὄψιν τοῦ νεκροῦ, καὶ κατόπιν τὴν λαμπρότητα τῶν ἱματίων τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου! Κυττάξετε πρὸ πάντων τὴν ὠραίαν κεφαλὴν τοῦ παιδός, τοῦ ἁγίου Στεφάνου, οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἰσπανικὴν, ὄνειρον γλυκείας καὶ ἀγνῆς νεότητος, τοῦ ὁποίου ἡ καλλονὴ μὲ τὰ θερμὰ χρώματα προξενεῖ βαθεῖαν ἐντύπωσιν· καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν νεαρὰν καστανὴν κεφαλὴν μικρὸν διάστημα ἐνθυμίζει τὸν ἐλλείποντα φωτόστέφανον. Στρέψετε κατόπιν τὸ βλέμμα ἀπὸ τὸ ροδόχρουν πρόσωπον τοῦ νέου, μὲ τὰς ὠραίας στρογγυλὰς γραμμὰς, ἀριστερὰ πρὸς τοὺς δύο ἰσχνούς καὶ ὠχρούς μοναχοὺς καὶ ἔπειτα χαμηλὰ πρὸς τὸν μικρὸν ἀκόλουθον, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ ὕψος μᾶλλον μικρὰς ὑπερηφάνου καὶ θελκτικῆς ἡγεμονίδος, μὲ χάριν πολλὴν εἰς τὰς κινήσεις καὶ μὲ ἀριστοκρατικὴν ἀξιοπρέπειαν εἰς τὸ βλέμμα.

Ποῖος θὰ ἔξωγράφιζε ἔξοχώτερα τὰς τέσσαρας αὐτὰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ διαθέσεις τῆς ζωῆς—τὴν αὐγὴν, τὴν λάμπουσαν πρωΐαν, τὸ θαμβὸν λυκόφως καὶ τὴν ψυχρὰν νύκτα—καὶ θὰ εἰργάζετο τόσον τελείως μὲ τέχνην καὶ δύναμιν ἀριστοτέχνου; Πῶς νὰ μὴ τὸν ἀποκαλέσῃ ὁ ἐνθουσιώδης Μανρίκε «θαυματουργὸν Ἑλληνα» καὶ «θεῖον Ἑλληνα»; Ἡ εἰκὼν αὐτὴ ἐνέχει πράγματι τὴν σπανίαν καὶ ἐνυπάρχουσαν ἐν τῇ μεγαλοφυίᾳ συγγένειαν πρὸς τὸ θεῖον. Τὰ πάντα, ἐκτὸς αὐτῆς, ἀποκτιῶνται διὰ τοῦ ταλάντου καὶ τῆς ὑπομονῆς. Καὶ ἂν ὁ Θεοτοκόπουλος κανὲν ἄλλο ἔργον δὲν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ, θὰ ἦρκει αὐτὸ μόνον διὰ νὰ καταλάβῃ ἔξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰσπανικῆς τέχνης μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν τοῦ κόσμου.

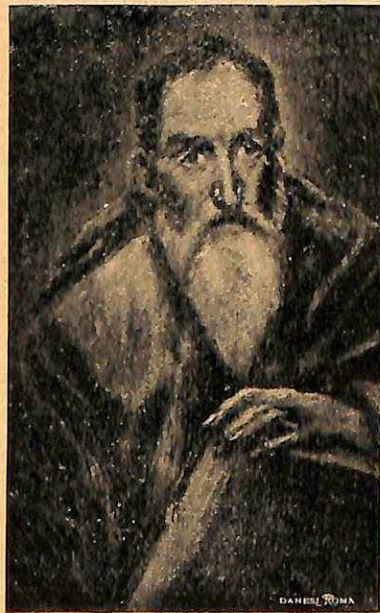
Εἶναι περίεργον, ὅπως ἀνέφερα ἤδη, ὅτι τοιοῦτου ζωγράφου ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς πόλεως ὅπου ἔζησε, καταφαίνεται ἐκ τινων μόνον πληροφοριῶν τῆς ἐποχῆς. Βεβαίως εἶχε μαθητὰς, ἀλλ' ἡμεῖς γνωρίζομεν μόνον τὸν Luis Tristan, ἀγαπητὸν του, καὶ τὸν Fray Bautista Maino. Ὁ Τρίσταν κατέλιπε ἀρκετὰ ἔργα εἰς τὸ Τολέδον τὰ ὁποῖα συχνὰ ἐκλαμβάνονται ὡς ἔργα τοῦ Θεοτοκόπουλου κατὰ τὴν παρακμὴν του. Ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ εἶναι ἀξιοσημείωτα εἰς τὸ εἶδος των, ἡρεμα καὶ μᾶλλον ἄτονα εἰς τὸν χρωματισμόν. Ἐν ἀνέκδοτον μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ ἀξίζει νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ Θεοτοκόπουλου. Τὸ μόνον ὅπερ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ περισυλλέξωμεν ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ τὸν περιβάλλει, εἶναι ἡ ὑπερήφανος καὶ πλήρης πεποίθησίς του εἰς τὸ ἔργον του, χωρὶς διόλου νὰ τὸν ἀπασχολῇ ἡ γνώμη τῶν ἄλλων. Εἰς κάθε διαφορὰν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀγοραστῶν, αὐτοὶ βεβαίως ἦσαν οἱ στενοκέφαλοι καὶ ποτέ, εἰς καμμίαν περίπτωσιν, δὲν ἦτο δυνατόν αὐτὸς νὰ σφάλλῃ, ἀκόμη καὶ ὅταν ἦτο πεπεισμένος ὅτι σκοπίμως διέστρεφε καὶ παρεμόρφωνε τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Ἐξηκολούθει νὰ βλέπῃ μὲ τὰ ἴδια μάτια ἐκ φυσικῆς δυστροπίας. Καὶ δὲν ἤρκετο εἰς τὸν ἐγωϊσμόν αὐτὸν ἀλλ' ἐνέπνεε καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς του τὰς ἰδίας ἀρχάς.

Οἱ μοναχοὶ τοῦ μοναστηρίου La Sisla, παρήγγειλαν εἰς τὸν νέον Τρίσταν μίαν εἰκόνα διὰ τὸ παρεκκλήσιον τῆς μονῆς των, ἡ ὁποία, ἰσχυρὰ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, δὲν ὑπάρχει πλέον σήμερον. Ὁ Τρίσταν ἔξωγράφησε τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἔφερε εἰς τὸν ἡγούμενον ζητῶν ἀμοι-

ΑΓΙΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΤΗΣ ΑΣΣΙΖΗΣ — ΕΡΓΟΝ Α. ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ — ΕΚ ΤΗΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ Ζ. Σ. ΕΚΟΥΛΟΥΔΗ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Σ. ΚΟΚΚΟΛΗ

βήν διακόσια τάλληρα. Ὁ ἡγούμενος, βλέπων τὴν ἡλικίαν τοῦ ζωγράφου, ἀντέταξε ὅτι ἡ τιμὴ ἦτο πολὺ ὑψηλή. Ὁ Τρίσταν διεμαρτυρήθη μετριοφρόνως καὶ ἀνέθεσε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν διδάσκαλόν του, τὸν ὁποῖον ἐπεσκέφθη ὁ ἡγούμενος καθ' ἣν ὥραν ὁ Τρίσταν ἦτο ἀπασχολημένος εἰς τὸ ἐργαστήριον του. Ὁ ἡγούμενος εἶπε εἰς τὸν Θεοτοκοπούλου ὅτι θὰ ὑπῆρχε λάθος εἰς τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν ἐξήτει ὁ Τρίσταν: «Πόσα ζητεῖ;» ἠρώτησε ξηρῶς ὁ Θεοτοκοπούλος. Διακόσια τάλληρα ἀπῆντησε μετ' ἡρεμον ὕψος ὁ ἡγούμενος. «Λάθος» ἀνέκραξε ὁ Θεοτοκοπούλος «καὶ βέβαια ὑπάρχει λάθος». Ἀνεπήδησε μετ' ὀρμὴν, ἐρρίχθη ἐπάνω εἰς τὸν νέον ζωγράφον καὶ ἤρχισε νὰ τὸν δέρῃ: «Πῶς νὰ κάμῃς τέτοιο λάθος, παληάνθρωπε; Πῶς τολμᾷς νὰ ζητήσῃς διακόσια τάλληρα γιὰ ἔργον ποὺ ἀξίζει πεντακόσια; Μάθε τώρα νὰ ζητᾷς τέτοιες τιμὲς καὶ νὰ δείχνῃς πῶς εἶσαι ἕνας γαϊδαρός». Ὁ ἀτυχὴς μοναχὸς ἐκύτταζε τὸν νέον καλλιτέχνην δερόμενον. «Τὴν ἀγοράζω πεντακόσια τάλληρα», εἶπε ὁ Θεοτοκοπούλος εἰς τὸν μοναχόν, ὅταν ἐτελείωσε τὸ ξυλοκόπημα τοῦ Τρίσταν. Τότε ὁ ἡγούμενος ὁποῖος ἐγνώριζε μετ' ὅσον εἶχε νὰ κάμῃ, εὐχαριστημένος νὰ γλυτώσῃ ἥσυχα μετ' τὴν πληρωμὴν τῶν πεντακοσίων ἀντὶ τῶν διακοσίων ταλλήρων, ἐξήτησε εὐγενῶς τὴν ἄδειαν

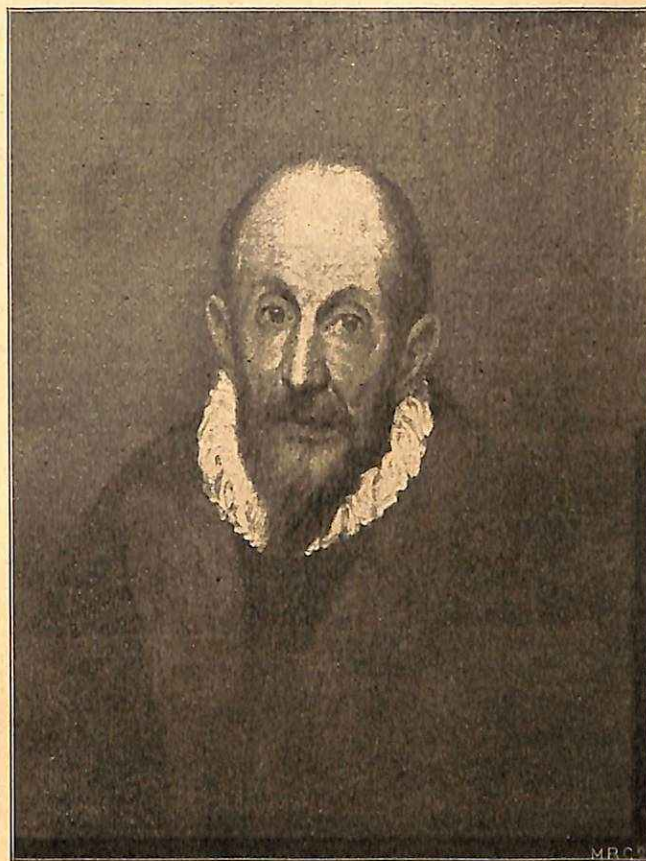

ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ — ΕΡΓΟΝ Α. ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ Χ. Ι. ΣΥΓΓΡΟΥ

νὰ κρατήσῃ τὴν εἰκόνα. Ἴδου διδάσκαλος ἄξιός τοῦ ὀνόματος. Ἄν μετεχειρίζετο τοὺς μαθητάς του μετ' βιαιότητα, ἐπλήρωνε ὅμως τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἡγεμονικῶς καὶ ἐπὶ τέλους ἡμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι οἱ μαθηταὶ του ἦσαν ὑπερικανοποιημένοι διὰ τὴν ὕβριν ἢ τὰ κτυπήματα.

Δὲν εἶναι δυνατόν εἰς τόσῳ μικρὸν χώρον νὰ ὁμιλήσω δι' ὅσας τὰς εἰκόνας τοῦ Θεοτοκοπούλου αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὸ Τολέδον. Θὰ προσπαθῶ νὰ ὑποδείξω τὰς καλλιτέρας καὶ νὰ κινήσω οὕτω πιθανῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου, τοῦ ἀγνοοῦντος τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου, πρὸς πληρεστέραν μελέτην. Ἡ πρώτη εἰκὼν τὴν ὁποίαν ἐξωγράφησε ἐδῶ, ἡ «Κοίμησις τῆς Θεοτόκου» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ *Santo Domingo el Antiguo*, ἡγοράσθη ὑπὸ τοῦ Δὸν Σεβαστιανῶν Βουρβάνων καὶ μολονότι τὸ ἀντίγραφον εἶναι κακῶς τοποθετημένον, θὰ ἐπροξένει πολὺ καλὴν ἐντύπωσιν ἂν αἱ μοναχὰὶ δὲν εἶχαν τὴν ἀπειροκαλίαν νὰ θέσουν πρὸ αὐτοῦ μέγα καὶ ἀπερίγραπτον τερατούργημα, εἶδος ἀποτροπαίου ἀρτοφορίου. Ὅσας ἀρετὰς καὶ ἂν ἔχουν αἱ μοναχὰὶ τοῦ Ἁγίου Δομηνίκου, βεβαίως δὲν ἐννοοῦν ἀπὸ καλλιτεχνίαν. Ἐμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας τῶν retables τοποθετοῦν ἀκαλαισθήτως ἀγάλματα ἐνδυμένα καὶ ἐπιδεικτικὰ κοσμήματα, καταστρέφοντα τὴν αὐστηράν ἐντύπωσιν τῆς ὀραίας αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοτοκοπούλου. Ὅλαι αἱ εἰκόνες, ἐκατέρωθεν τῆς «Κοιμήσεως», ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου, εἶναι ὀραῖαι. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος, κάτω τῆς «Κοιμήσεως», ὁ ἅγιος Βενέδικτος καὶ ὁ ἅγιος Βερνάρδος ἄνωθεν. Ὁ Εὐαγγελισμὸς εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἔργον τοῦ Καρδούτσι καί, ἀπέναντι, ὁ ἅγιος Ἰλδεφόνσο τοῦ Luis Τρίσταν· ἀλλὰ κανὲν ἐξ αὐτῶν ἐφάμιλλον τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἀρμονικῆς τέχνης τοῦ διδασκάλου, ἡ ὁποία ἀναδεικνύεται οὕτω ἀκόμη περισσότερον.

Εἶναι ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα ἡ ἐκκλησία αὕτη, ὅχι μόνον ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ Θεοτοκοπούλου, μετ' αὐστηροτάτην καὶ κλασικὴν ἀκρίβειαν καὶ ἀπλότητα ἐκτελεσμένον, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι θαμμένος ἐδῶ, εἰς τὸν μεγάλον αὐτὸν ναόν του. Τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου ἔχει ταφῇ δὲν εἶναι γνωστὸν ἀλλὰ καὶ ὅλως διόλου τυχαίως ἀνεκαλύφθη τὸ γεγονός. Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς ἠρξέσθησαν ἀπλῶς νὰ ἀναφέρουν ὅτι ἐτάφη ἢ εἰς τὸν Ἅγιον Θωμᾶν ἢ εἰς τὸν Ἅγιον Βαρθολομαῖον, χωρὶς μίαν καὶ φρά-

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

σιν συμπαθείας δι' ἐκεῖνον ὅστις δημιουργήσας τοιαῦτα διαρκὴ μνημεῖα, δὲν ἤξιώθη, ἀπὸ καμμίαν εὐλαβὴν χεῖρα, μίαν ἐπιτάφιον ἐπιγραφὴν. Ἐσχάτως μόνον ὁ Ἰσπανὸς ζωγράφος Señor de Berruete, χάρις εἰς τὴν καλὴν σύνην τοῦ ὁποῖου ἔχω τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ὥς καὶ ἀντίγραφον τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως τοῦ θανάτου του, διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς πεποιθήσεως ἀνεκάλυψε τὴν τελικὴν καὶ τῶν, διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ὁποίων ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς τὸ Τολέδον, καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς του ἀναφέρει ξηρῶς: — *Libro de entierros de Santo Tomé de 1601-1614, en siete del Abril del 1614 falescio Dominico Greco. No hizo testamento, recibio los sacramentos, enterose en Santo Domingo el Antiguo. Dio velas.*

Αὐτὸ μόνον γνωρίζομεν περὶ τῆς ἀσθε-ἀκριβῆ θέσιν τοῦ τάφου τοῦ Θεοτοκοπούλου. Κεῖται εἰς μίαν σκοτεινὴν γωνίαν τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, λησμονημένος ὑπὸ τῶν μονα-

νείας καὶ τοῦ θανάτου του. Δὲν εἶχε διαθήκην, μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀπέθανε τὴν ἐβδόμην Ἀπριλίου 1614 καὶ ἄφησε κερία διὰ τὴν κηδείαν του. Κάτω ἀπὸ μίαν πέτραν τοῦ ἁγίου Δομηνίκου κεῖται διὰ παντὸς χωρὶς κανὲν δεῖγμα τιμῆς ἀναμνηστικῆς.

Πολλὰ μοναστήρια εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰκόνες τοῦ Θεοτοκοπούλου ἐξηφανίσθησαν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀρχαία μονὴ τοῦ Χαιρετισμοῦ τῆς Παρθένου, ἡ ἐπικαλουμένη «τῆς Βασιλίσσης», κατέχουσα μίαν θαυμασίαν Σταύρωσιν. Περὶ τῶν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Σταυροῦ προσώπων γράφει ὁ Παλομῖνος: «Ὁμοιάζουν πολὺ μετὰ τὰ πρόσωπα τοῦ Τισιανοῦ καὶ εἶναι πολὺ ὑπερτέρα παντὸς ἄλλου ἔργου ἐδῶ!» Μᾶς ἀνέφεραν περὶ μιᾶς Μαγδαληνῆς του, μετ' ὀραῖον χρωματισμόν, τὴν ὁποίαν ἐξωγράφησε καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐνετικῆς σχολῆς ἦτο ἀκόμη καταφανὴς εἰς τὰ ἔργα του. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἡγοράσθη ὑπὸ ἰδιώτου. Τινὲς ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων του εἶχε ζωγραφίσει διὰ τὴν μικρὰν πόλιν Μπεγιόνα παρὰ τὴν Cienprozuelos. Αἱ ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Μαγδαληνῆς συγκινητικαὶ σκηναὶ ἦσαν τόσον ὀραῖαι ὥστε ὁ καρδινάλιος

Πορτοκαρρέρο προσέφερε πέντε χιλιάδας pesos (ἴσον σχεδὸν μετὰ τάλληρον) καὶ τὸ αὐτὸ ποσὸν ἐκ μέρους τοῦ Τζορδάνου διὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἠρνήθη μετ' ὀργῆς. Εἰς τὴν σχολὴν Atocha καὶ εἰς τὴν μονὴν La Sisla ὑπῆρχον σπουδαῖαι συλλογαὶ ἐκ τῶν καλλιτέων εἰκόνων τοῦ Θεοτοκοπούλου. Εἰς ποίας χεῖρας περιήλθον ἔκτοτε; Καὶ εἰς πόσας ἀσημένους γωνίας τῆς Ἰσπανίας εὐρίσκονται ἄρα γε οἱ θησαυροὶ αὐτοὶ κρυμμένοι καὶ ἀγνωστοί; Ὁ Παλομῖνος γράφει καὶ περὶ μιᾶς «ἀπροσπελάστου Δευτέρας Παρουσίας». Ἀτυχῶς κανεὶς σήμερον δὲν γνωρίζει τι περὶ αὐτῆς.

Τρεῖς ἄλλαι μεγάλαὶ εἰκόνες ἐν τούτοις σώζονται. Εἰς τὸ μικρὸν παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ, ἀπέναντι τοῦ χρηματιστηρίου Καρόλου τοῦ Γ', ὑπάρχουν πέντε ἢ ἑξ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου, δύο ἐκ τῶν ὁποίων προκαλοῦν ἀμέσως τὴν προσοχὴν Ἀριστέρα εἶναι ἡ ἐξόχως ὀραία μορφὴ τοῦ ἁγίου Μαρτίνου, προσωπογραφία τοῦ υἱοῦ τοῦ ζωγράφου· λεπτὸς, ὑψηλῆς καταγωγῆς ὀνειροπόλος νέος ἱππότης ἐν πανοπλίᾳ, ἀναρ-

μόστως σχίζων εἰς δύο τὸν μανδύαν του μετὰ τὸ τολεδικὸν ξίφος διὰ τὴν δόση τοῦ ἡμῖν εἰς τὸν ἐπαίτην ὁ ὁποῖος στέκεται παρὰ τὸν λευκὸν ἵππον του. Δὲν εἶναι εἰκὼν ῥωμαίου στρατιώτου ἢ παραστάσεως αὐτῆς τοῦ Μαρτίνου τῆς Τούρ, προσφέροντος τὸ ἡμῖν τοῦ μανδύου του¹, ἀλλὰ χαριτωμένος νεανίας, προθύμως ἐλεῶν κατὰ τινὰ ἔφιππον περιπάτον του ἐκτὸς τῆς πόλεως, καὶ ὁ ὁποῖος, ἐκείθεν τοῦ ποταμοῦ, εἰς κάποιον Γοτθικὸν-Αραβικὸν μέγαρον, ἔχει ἀρκετοὺς ποικιλοχρῶμους μεταξωτοὺς ἐπενδύτας καὶ δαμασκηνὰς στολὰς καὶ σχίζων τὸν μανδύαν του, ἔχει μᾶλλον τὸ ἀβρὸν καὶ περιπαθεὺς ὕψος ἀνθρώπου ἀναλογιζομένου θλιβερῶς τὴν ἀποῦσαν ἢ ἀπιστον ἐρωμένην του καὶ ἐκλαμβάνοντος τὴν ἀπελπισίαν ὡς τὸν χαριέστερον βαθμὸν τοῦ πάθους ἐνῶ ἀνήσυχος σκέπτεται ἂν θὰ ἀντικρύσῃ τὴν ματιά της ὅταν θὰ περνᾷ κάτω ἀπὸ τοῦ παραθύρου της τοῦ δικτυωτόν. Ἐξαιρέσει τῆς ὥραιας κεφαλῆς νεανίδος τοῦ Exprolio, παριστώσης ἐπίσης, ὡς λέγεται, προσωπογραφίαν τῆς θυγατρὸς του, τὸ ὁποῖον ἀληθεῖς ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἦτο πατὴρ ὥραιων τέκνων, ὁ Θεοτοκόπουλος δὲν ἔκαμε ἔργον ἐλκυστικώτερον καὶ ῥομαντικώτερον ἀπὸ τὴν παιδικὴν αὐτὴν μορφὴν τοῦ Ἀγίου Μαρτίνου. Ὁ χρωματισμὸς ἐκτάκτως ψυχρὸς, ἕνα σταχτὶ ὥραιότατα τονισμένον, αἱ δὲ σκιαί γαλάζιο θαμβοῦ ἀργύρου. Μεταφέρει εἰς χώραν ὠχράν, ὅπου συγχέονται τὸ ὄνειρον καὶ ἡ πραγματικότητα. Ὅταν ὁ Θεοτοκόπουλος ἤλθε πρῶτην φορὰν εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἦτο ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς θερμῆς καὶ ἡδονατικῆς ἐνετικῆς σχολῆς.

Τίποτε δὲν καταδεικνύει, ὅσον ἡ ταχεῖα μεταβολὴ τοῦ ὕψους του, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ αὐστηρὰ καὶ ἱερατικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἰσπανίας μετέδωκε τὴν ψυχρότητα εἰς αὐτόν, ἕως ὅτου ἡ τέχνη του ἀφωμοιώθη πρὸς τὴν πόλιν ἣτις ἀπέμεινε ἐκείνης ὁ ναός, κάτι μακρὰν καὶ ὑπεράνω τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἀτόμου, τέχνη ἀποκλείουσα τὸ πάθος καὶ τὴν συγκίνησιν, ὀρμητικὴ τόσον, ὥστε νὰ μὴ ἡμποροῦμεν νὰ τὴν ὀνομάσωμεν γαληνίαν, τέχνη τῆς σκέψεως τόσον, ὥστε νὰ μὴ θίγῃ τὴν καρδίαν. Δὲν ὑπάρχει μέσα εἰς αὐτὴν οὔτε ἡ ἔκτακτος γλυκύτες τοῦ Ἀνδρέα δὲλ Σάρτο, οὔτε ὀλίγη χαρὰ καὶ λάμψις ποῦ ἐχάριζαν οἱ Ἰταλοὶ εἰς τὰς εἰκόνας των, οὔτε τι ἀπὸ τὴν

¹ Ὁ Ἅγιος Μαρτίνος, ἐπίσκοπος τῆς Τούρ πρὶν γίνῃ ἱερεὺς, στρατιώτης ἀκόμη, ἔσχισε τὸν μανδύαν του εἰς δύο διὰ τὴν σκεπάσῃ ἕνα πτωχόν. Σ. Π.

ὑπέροχον γοητεῖαν τοῦ Δαβίντσι ἢ τὴν ἀπαρίμλλον ἀπλότητα τοῦ Ραφαήλ. Εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον ὑπάρχει πολὺ τῆς σημερινῆς τραγυῖας, τὸ εὐερέθιστον, τὸ ἀδιάφορον πρὸς μόνην τὴν καλλονήν, ἡ ψυχρὰ καὶ ἐσκεμμένη δύναμις τοῦ ἐγώ. Ἀντὶ νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα, τὸ ἐκαλλιέργει ὡς μέρος τοῦ ἐγώ του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρ' αὐτῷ ἦτο ὀρθὸν ἀφοῦ ἐξηγεῖ ποῖαν περίεργον εἶχε ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὥραιαν εἰκόνα ὁ ἵππος εἶναι ἐκτὸς τῶν κανόνων τῆς ζωγραφικῆς. Εἶναι ἄλλως τε θετικὸν ὅτι κανὲν μεγάλο του ἔργον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐχαριστήσῃ καθ' ὁλοκληρίαν ἢ νὰ μὴν ἔχῃ ἕνα σοβαρὸν ἐλάττωμα ἢ κατὰ παράδοξον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διακρίνομεν τὸν Θεοτοκόπουλον ἀλλὰ καὶ ὑποκλινόμεθα πρὸ αὐτοῦ.

Ἐναντὶ τοῦ ἁγίου Μαρτίνου εὐρίσκεται ἡ Παρθένος μετὰ τὸ Παιδίον· ἕνας ἄγγελος ἐκατέσθην καὶ πρὸς τὰ κάτω δύο ἄγιοι. Ὁ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἄγγελος, μόλις ἀντικρύζων με, εἶναι δεῖγμα τῆς ψυχρότητος τοῦ Θεοτοκοπούλου. Τίποτε ὅμως θερμότερον, καὶ εἰς ἔργον καὶ αὐτοῦ τοῦ Μουρίλλο, τῆς λεπτῆς καστανῆς κεφαλῆς, τοῦ προσώπου καὶ τῶν σκιασμένων ὀφθαλμῶν ποῦ κλίνουν ἐπάνω εἰς τὸ Παιδίον με ἀνέκφραστον τρυφερότητα, ἐν τῇ ὁποίᾳ βλέπομεν, χωρὶς νὰ εἶναι ἐκδηλωμένον, τὸ μειδίαμα. Εἰς τὸ σκυμμένον αὐτὸ πρόσωπον εἶνε χυμένη μία γλυκύτης, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπανευρίσκομεν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοτοκοπούλου. Κάτωθεν ἡ ἁγία Ἀγνή ἀτενίζει τὴν Παναγίαν με πολὺν διαφορετικὴν ἔκφρασιν: πρόσωπον σκοτεινόν, αὐστηρῶς διαγεγραμμένον, ἔντονον, γεμᾶτον πόθον καὶ πόνον τὸ μέτωπον ἔχει κάτι τὸ τραγικὸν καὶ τὸ στόμα ἐκφράζει ὑπερήφανον ὑποταγήν. Ὁχι πλέον ἡ ἁγία Ἀγνή τῆς παραδόσεως, ἡ ταπεινὴ καὶ πρᾶος, ἀλλὰ με ἰσχυρὸν καὶ ἐμπαθὴ ἀτομισμὸν, καὶ με ψυχὴν καὶ πνεῦμα ἀναρμόστως ὑπέρτερα τῆς παιδικῆς ἀφελείας. Ἡ Παρθένος ἐπίσης, ὅπως ὅλοι αἱ Παναγαίαι τοῦ Θεοτοκοπούλου, εἶναι ζωγραφισμένη ὅλως ἀσυνήθης. Ἡ ἀειπαρθένος δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸν μετὰ τὴν ἡρεμον καὶ τρυφεράν ἀγαθότητα τῆς Παναγίας τῶν ἱταλῶν ζωγράφων. Τὸ πρόσωπον εἶναι ἐπίμηκες καὶ ὀξύ καὶ περὶ τὸ μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶναι τι τὸ ἐλληνικόν, κάτι τὸ ἀγέρωχον, διαφαινομένον μόλις, ἡ σκέψις ἐν τῇ ὀνειροπολήσει, καταφανέστερα ἐν τούτοις εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Ἀγίου Βικεντίου. Ὡς ὅλον ἡ εἰκὼν κινεῖ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον.

Ὁ νεωκόρος βεβαιώνει τὸν ἐπισκέπτην, παρὰ τὴν πεποίθησιν τὴν ὁποίαν οὗτος σχηματίζει ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ ἱεροῦ εἶναι ἔργον τοῦ Μουρίλλο. Πουθενὰ δὲν ἀπῆντησα τόσον ἡλιθίους καὶ ἀμαθεῖς νεωκόρους ὥπως εἰς τὸ Τολέδον. Οἱ δυνάμενοι κάτι νὰ σᾶς μάθουν, δὲν τὸ κάμνουν· οἱ δὲ ἐντεταλμένοι τὴν φύλαξιν τῆς κληρονομίας τῆς πόλεως, ἀπὸ τῶν ἱερέων τῆς Μητροπόλεως μέχρι τῶν νεωκόρων καὶ τῶν φυλάκων τῶν Μοισειῶν, ὅλοι ἀνεξαιρέτως περιβάλλονται ἀπὸ ἀδιαπέραστον ὁμίχλην ἀμαθείας καὶ ἀδιαφορίας. Ἡ ἐν λόγῳ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ, ἡ ἀποδιδόμενη εἰς τὸν Μουρίλλο, εἶναι καταφανῶς ἔργον τοῦ Θεοτοκοπούλου. Μακρόθεν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν ὕψος τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ, ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ἰησοῦ-παιδίου, χέρι εἰκασματοῦ νέου, καὶ ἀπὸ τὸν πλούσιον ἱματισμὸν χρωματισμένον πρᾶσινον θαμβόν, ἐλαφρὰ κίτρινον καὶ ὠχρὸν τριανταφυλλί μετὰ τὰς γνωστάς του ἰδιαζούσας βαθεῖας πτυχώσεις. Ὁ νεωκόρος ἠθέλησε νὰ τοῦ ἀμφισβητήσῃ καὶ τὸν ἅγιον Φραγκίσκον. Ἡ εἰκὼν ἔχει χρῶμα σταχτὶ σκοτεινόν. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἁγίου εἶναι λεπτὴ καὶ αἰθερία, περιβαλλομένη ἀπὸ ἡμίφως· τὸ χρῶμα σταχτὶ ὠχρὸν, λευκὸν καὶ ὠχρὸν κίτρινον. Τὰ χεῖρα προβάλλουν κατάλευκα μέσα εἰς τὸ σκότος· καὶ ἡ ἔκφρασις μέσα εἰς τὸ στακτόχρονον αὐτὸ περιβάλλον μετέχει τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς γαλήνης. Δὲν εἶναι ἐκ τῶν καλλίστων ὑποδειγμάτων ἀλλὰ ἀρκετὰ καλὸν διὰ τὴν μᾶς πείσῃ περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς ὑποθέσεως ὅτι τὸ περίφημον ἀγαλμάτιον τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσιζῆς ἐν τῷ θησαυρῷ τῆς Μητροπόλεως εἶναι ἔργον τοῦ Θεοτοκοπούλου καὶ ὄχι τοῦ Ἀλόντζο Κάνο ἢ τοῦ Πέτρου δὲ Μένα. Ἀμφισβᾶλλουσα περὶ τῶν γνώσεων τοῦ ὁδηγοῦ μου, ἤναψα ἕνα σπῆρτο, ἀνῆλθον εἰς ἕνα κάθισμα καὶ ἐδιάβασα μεγαλοφώνως τὴν μισοσβυσμένην, με ἐλληνικοὺς χαρακτηῖρας, ὑπογραφὴν τοῦ Θεοτοκοπούλου. Μόνον τὸ ἐπίθετον ἀνεγινώσκετο· ἀλλ' ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἐσχοριὰλ ὁ κ. Δημήτριος Βικέλας ἀνέγνωσε πληρέστερα: *Δομήνικος Θεοτοκόπουλος Κρῆς ἐποίει*. Τοῦτο εἶναι καὶ τὸ μόνον τεκμήριον περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλη μεγάλη εἰκὼν τοῦ Θεοτοκοπούλου ἀξία προσοχῆς, ἀφοῦ παραλείψω πολλὰς ἄλλας. Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ἅγιον Βικέντιον εἶναι μεγαλοπρεπὴς καὶ περίεργος. Σπανιωτάτη εἶναι ἡ ρεαλιστικὴ ἐντύπωσις τοῦ ἔργου· αἰσθάνεσαι τὴν τρικυμίαν τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας, τὸν

ἴλιγγον τῆς ταχείας πτήσεως. Δὲν εἶναι εἰκὼν ἡρέμου ἀναλήψεως ὅπως συνειθίζουσιν νὰ τὴν ζωγραφίζουσιν ὡς ἐν ὄνειρῳ οἱ πλείστοι καλλιτέχναι. Τὸ νεωτερίζον πνεῦμα καὶ ὁ ἰσχυρὸς πραγματισμὸς τοῦ Θεοτοκοπούλου κατέλιπε ὅτι ἔχει σχέσιν μετὰ τὸ ὄνειρον· προσπαθεῖ νὰ δώσῃ ὄχι συγκεχυμένας ἐντυπώσεις· θέλει νὰ φέρουν ὅσον εἶναι δυνατόν τὴν σφραγίδα τοῦ ἀληθοῦς. Δὲν εὐχαριστεῖται μετὰ αἰσθηματικὰ ὀνειροπολήματα ἢ μετὰ τὸ φανταστικὸς ὥραϊον. Ἐχει καὶ τὸ ἄσχημον τὸ κάλλος του ὅταν ἐνέχει τὴν δύναμιν. Πρέπει νὰ ἐννοήσῃς τὸ ἔργον του διὰ τὴν νὰ τὸ ἀπολαύσῃς· νὰ συγκεντρώσῃς εἰς αὐτὸ ὄχι μόνον τὰς αἰσθήσεις ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα. Ὅπως ὅλοι οἱ καλλιτέχναι οἱ ἀποβλέποντες εἰς μίαν ιδέαν, σφάλλει καὶ αὐτὸς καθ' ὑπερβολὴν καὶ στενοχωρεῖ καὶ ἐκπλήττει τὸν θεατὴν. Κάτι ἀπὸ τὸ πνεῦμα του ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν ἰδικὸν μας Μπράουνιν. Ἡ ζωγραφικὴ του συχνὰ ὁμοιάζει μετὰ τοὺς στίχους τοῦ Μπράουνιν, ἀνεξηγήτως τραχεῖς καὶ γυνούς. Τίποτε ὅμως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταβάλλῃ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον, μεγαλοφυεῖς καὶ τοὺς δύο. Ὁ ἕνας σὲ ἀφίνει νὰ ἐννοήσῃς ὅτι ἡμπορεῖς ἀπὸ τὰ βιβλία του· ἀπὸ τὸν ἄλλον μένεις διὰ παντός στενοχωρημένος μετὰ τὰ παράδοξα τοῦ χρωστήρος του ποῦ εἶναι περιττὸν τώρα νὰ προσπαθῇσωμεν νὰ ἐννοήσωμεν. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ εἰκόνα π. χ. ἀποκρουστικὴν συγχρόνως καὶ ἔξοχον, ποῖος θὰ ἐπεχείρῃ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν κατατομὴν τοῦ ἀγγέλου με κίτρινην περιβολὴν καὶ με ὥραιας ἀνοικτὰς πτέρυγας χρώματος πορφυροῦ με σταχτὶ σκιερὸν ποῦ ὑποβάστανται τὴν Παρθένον διὰ τοῦ κυματίζοντος ἀέρος; Τὰ μέλη εἶναι ἄμορφα, ἡ μύτη, ὀξεία, σχεδὸν φεύγει ἀπὸ τὸ πρόσωπον, τὰ αὐτιά ἐξέχουσιν κακὸς σχῆμα, καὶ τὸ πηγρὸν εἶναι ἄγριον σχεδόν, χωρὶς λόγον ἐστορμημένον πρὸς τὰ ἄνω. Ποτε ἀνθρώπος φρόνιμος δὲν ἐξωγράφισε χειρότερον ἄγγελον. Καὶ ὅμως ἀπομακρυνθῆτε ὀλίγον καὶ κυττάξετε· θὰ ἴδῃτε λεπτὰ ἐξαίρετα μέλη καὶ πόδας, τείνοντα πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ κενόν· καὶ θὰ ὁμολογήσετε ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἐγνώριζε τὸ ὥραϊον ὅπως κάθε ζωγράφος. Κυττάξετε ἔπειτα ὑψηλότερα τὴν Παρθένον, τὸ σκοτεινόν, ὁμοειδὲς πνευματῶδες πρόσωπόν της, τὸ ἐνέχον τὴν σημερινὴν ἀνήσυχον καλλονήν, ἡμιαθερίαν, ἡμιποιητικὴν· δὲν εἶναι πλέον τὸ κατὰ συνθήκην ἰδεώδες τῆς ἀειπαρθένου; ἡ γλυκεῖα καὶ ἀγαθὴ Παναγία τῶν ἱταλῶν, ἡ ἄψυχος Παρθένος τῶν Ἰσπανῶν, ὡς ἀνατολίτισσα χωρική, ὅπου

ἐχρησίμευαν ὡς πρότυπα αἱ ἐρωμέναι τῶν Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν ἢ αἱ κομψαὶ ὀρχηστρίδες τοῦ ἰσπανικοῦ λαοῦ. Ὁ Θεοτοκοπούλος νεωτερίζει, εἶναι πρωτότυπος· ἡ Παναγία του εἶναι τεθλιμμένη, καταλείπουσα τὴν γῆν με ἀμβολίαν καὶ πόνον παρὰ με ἀγαλλίασιν· πρόσωπον λεπτὸν καὶ εὐγενές, μέτωπον ἐσκεμμένον· εἶναι ζωγραφισμένος εἰς τὴν μορφήν της ὁ φευγαλέος ἀνθρώπινος πόνος, ἡ βαθειά, αἰνιγματώδης σφραγὶς τῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν βασανίζει ἡ σκέψις ὅχι ἡ στερεότυπος λυπημένη μορφή, ἡ παραδεδομένη ὑπὸ τῆς καθολικῆς τέχνης. Ἀπωθεῖ τολμηρὸς τὸ καθιερωμένον ἰδεῶδες τῆς Παναγίας ὡς παρθένου καὶ ὡς μητρὸς καὶ τὴν ζωγραφίζει οὔτε γλυκεῖαν οὔτε ἡρεμον. Καὶ τί ἀνάστημα! Πῶς διαγράφεται λεπτῶς ὑπὸ τὴν κυανίζουσαν πράσινην ἔξοχον γλαυῦδα καὶ φέρεται μέσα εἰς τὰς κυμαινομένας πτυχάς της, κατεχομένης ἐπάνω εἰς τὸ καλύπτον τὸ λεπὸν σῶμα φόρεμα, τὸ χρωματισμένον τριανταφυλλί. Ἀναμφιβόλως, ἡ εἰκὼν αὐτὴ ἔχει τερατώδη σφάλματα, δυνάμενα νὰ προκαλέσουν τὸν γέλωτα· μέλη ἀγγέλου ὁμοιάζοντα με ὁζώδη δένδρα καὶ ἔχοντα μὺς τοὺς ὁποίους δὲν ἔχει οὔτε ἀθλητὴς, χέρια ἱκανὰ νὰ καταρτίψουν τὸ βαρύτερον ζῶον· ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν, τὴν ζωηρὰν ἐντύπωσιν τῆς τελείας πτήσεως, τὸν ἔξοχον ἱματισμὸν καὶ τὸ χρῶμα, τὰς πλήρεις ἰσχύος ἀνοικτάς πτέρυγας, καὶ προπάντων τὴν ὥραιαν, εἰργασμένην με λεπτότητα καὶ δύναμιν, τεθλιμμένην μορφήν τῆς Παναγίας, ὅπου τὰ μαλλιά της, ἀπαλὸν καὶ σκοτεινὸν νέφος, διαγράφουν τὸ θελκτικὸν ὡσεὶ δέξ, πρόσωπόν της, ἡ πρωτότυπος αὐτὴ ἀντίληψις τῆς Κοιμήσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς θρίαμβος τῆς τέχνης τοῦ Θεοτοκοπούλου. Οὔτε εὐχαριστεῖ, οὔτε ἐνθουσιάζει· ἀλλ' ὅμως καταπλήττει μὴ ζητεῖτε νὰ σᾶς θέλῃ· ἐδῶ ἡ εὐχαρίστησις τοῦ θεατοῦ ταράσσεται ἀπὸ τὴν ἐσκεμμένην καὶ οἰκτρὰν ἐπαναστατικὴν ἐκτέ-

λεσιν· ἀλλὰ τὸ ἀντιστάθμισμα ἐξ ἄλλου εἶναι ἀπεραντον.

Αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Θεοτοκοπούλου δὲν ἔχουν τὰς ἐλλείψεις τῶν συνθέσεών του. Ἴσως ἡ καλλίστη εἶναι ἡ τοῦ καρδινάλιου Ταβέρα εἰς τὸ Hospital de Afuera. Εἶναι ἀριστουργήματα καθ' ὅλην τὴν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως. Τίποτε τὸ ἐλαττωματικόν, τίποτε τὸ παράδοξον τὸ ἐνθυμίζον τὴν λανθασμένην θεωρίαν του ὅτι εἰς τὴν ζωγραφικὴν τὸ χρῶμα μόνον ἔχει σημασίαν τὸ δὲ σχέδιον ὅχι. Ἡ προσωπογραφία αὐτὴ, εἰς τετράγωνον σχῆμα, ἐγκρατὴς καὶ σοβαρά, ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἔργον τῶν καλῶν ἰταλῶν διδασκάλων διὰ τὸ μελιχρὸν καὶ τὸ ἀπλοῦν ποῦ τὴν χαρακτηρίζουν· καμμία συγγένεια με τὸν παράδοξον ἄγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, τόσον ἀποκρουστικόν. Αἱ ἄλλαι ὑπέροχοι προσωπογραφίαι τοῦ Θεοτοκοπούλου, τὰς ὁποίας κατέχει τὸ Τολέδον, εἶναι ἡ τοῦ Ἀντωνίου Κοβαρρουμπίας καὶ τοῦ Ἰωάννου δὲ Ἀλάβα εἰς τὸ ἐπαρχιακὸν μουσεῖον τοῦ San Juan de los Reyes. Αἱ λοιπαὶ εὐρίσκονται τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Μαδρίτην καὶ δὲν ὑπολείπονται τῶν ἄλλων εἰς τὴν ἐνδοξον αὐτὴν συνάθροισιν. Διακρίνονται μετὰ τὴν σφραγίδα τῆς ἀτομικότητός των, ἐπιβλητικαί, καὶ φαίνονται νὰ λέγουν μετὰ ὅλην τὴν εὐγλωττίαν τῆς τόσον ὀρμητικῆς καὶ ἰσχυρᾶς προσωπικότητος τοῦ Θεοτοκοπούλου, ὅτι παρὰ τὸν γενικὸν ἐνετικὸν τόνον, τὸν ἐνθυμίζοντα τόσον ζωηρῶς τὸν Τισιανὸν καὶ τὸν Τιντορέττον, ἐκ τῆς γειννιάσεως τῶν ὁποίων καταφαίνεται ἡ ἀντίθεσις, δὲν εἶναι ἔργα μιμητοῦ τῶν δύο Ἰταλῶν αἱ ἔξοχοι αὐταὶ προσωπογραφίαι, εἰς τὰς ὁποίας διακρίνομεν τὸ αὐστηρὸς ὑπερήφανον βλέμμα, τὸ ἀτάραχον ὕφος καὶ τὰ ὥραία χέρια τῶν ἰσχνῶν εὐγενῶν τῆς Καστιλλίας. Εἶναι ἔργον ἀριστοτέχνου παγκοσμίου, δημοιουργοῦ ἰδίας σχολῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξῆλθεν ὁ Βελάσκεζ.

Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Κ. Μ.

ANNA LYNTS

ΘΕΟΥ ΘΑΝΑΤΟΣ

Σ' αὐτὸν τὸν ἥλιο κάποτε ἔζησες,
Κάτ' ἅπ' τὸ ἴδιο χρυσὸ φῶς,
Κ' ἔλαμνες καὶ δοξάστηκες, κι' ἀλλοίμονο!
Πέθανες πάρωρα, καὶ πῶς..

Σὰ θλιβερὸς ἡλίκης δὲ βασίλειες
Καὶ δὲν ἀνάτειλες ξανά,
Μὲ τίς χρυσὲς ἀχτίδες, τίς φτερονύγιες σου,
Μέσα σὲ τρόπαια πρωϊνά.

Σὰ σκλαβωμένος πλήθια τυραννήθηκες,
Καὶ σὰν προδότης πέθανες — ἄλλοι!
Καὶ μοναχὰ ποῦ πρόφτασες καὶ σκέπασες
Μὲ τὰ φτερά τὴν κεφαλὴν,

Καὶ τίποτε δὲν εἶδες στὴ λαχτάρα σου
Στὴ λαύρα ποῦ σ' ἀγκάλιασε μετὰ μιᾶς,
Μήτε τὸ πλάνο φῶς ποῦ σοῦ λαμπάδισε
Τὰ σκοτὶ τῆς ἀλησιμονιᾶς.

Σ' ἔκαψε ὁ ἴδιος ἥλιος ποῦ σὲ δόξασε,
Κ' ἔγινες στάχτη καὶ καπνός,
Καὶ πῆραν σε οἱ ἀνέμοι, καὶ σὲ σκόρπισαν
Ποιὸς ξέρει ποῦ καὶ πῶς...

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Η ΦΟΝΙΣΣΑ *

Είχεν ἔλθῃ ἄρα, πλησίον εἰς τὸ κατάλυμα τῆς παρελθούσης νυκτὸς χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῇ! Καὶ τώρα μόνον ἤρχισε νὰ τὸ σκέπτεται. Ἐως τὴν στιγμὴν τὸ ἔνστικτον τὴν εἶχεν ὀδηγήσει. Ἀλλὰ τώρα ὁ συλλογισμὸς τῆς διευποῦτο καθαρά. «Ποῦ ἄλλοῦ θὰ εἶμαι πλέον ἀσφαλῆς, γιὰ τὴν ὥρα, παρὰ ἐδῶ; Οἱ ταχτικοὶ ποτὲ δὲν θὰ πιστεύουν ὅτι ξαναῆλθα πάλιν πρὸς τὸ ἴδιο μέρος, ποῦ μὲ εἶχαν εὐρὴ χθές, καὶ μ' ἔκυνήσαν. Ὁ Γιάννης κοιμᾶται στὸ μανδρὶ του. Στὸ καλύβι θά'ναι ἡ λεχώνη, κ' ἡ γρηά. Τὴν νύκτα χθές, ἀπὸ τὸν σαστισμὸ κ' ἀπὸ τὴ βία μου, ξέχασα ἐκεῖ τὸ καλαθάκι μου. Δὲν θὰ εἶνε καλλίτερα νὰ πάω νὰ χτυπήσω τὴν πόρτα, νὰ τοὺς πουλήσω πάλι δούλεψι μὲ κανένα ψευτογιατρικόν, νὰ πάρω καὶ τὸ καλαθάκι μου, καὶ σὰ φέξῃ νὰ πάω νὰ κουφθῶ κάτω στὸ Κακόρρεμμα, ἐκεῖ ποῦ λέει ὁ Καμπαναχμάκης;...»

Βεβαίως ἡ γραῖα, ἡ πενθερά τοῦ Λυρίγκου, καὶ εἶχεν ἀκούσει εἰς βάρος τῆς ἀπὸ χωροφύλακας ἢ ἀπὸ τρίτους, ἀλλὰ τί μ' αὐτό;

Δὲν θὰ εἶχε τόσην κακίαν οὔτε τόσον θάρρος, ὥστε νὰ τὴν προδώσῃ. Ἄλλως, αὐτὴ ὡς κυρίαν πρόφασιν διὰ νὰ εἰσέλθῃ θὰ προέτατεν ὅτι ἤλθε νὰ ζητήσῃ τὸ λησμονημένον καλάθι τῆς.

Ἐκρύνε πολὺ ἀπὸ τὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ, καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ στεγασθῇ πουνενά, πρὸς ὥραν. Δὲν ἐδίστασε πλέον. Διέβη τὸν ζυγόν, τὸν ἐνοῦντα τὰς δύο ῥάχεις, ἐπὶ τῆς μεσημβρινοτέρας τῶν ὁποίων ἦτο ἡ μάνδρα, ἐπὶ δὲ τῆς βορειοτέρας ἡ οἰκία τοῦ Λυρίγκου, κ' ἔφθασεν εἰς τὸ καλύβι.

Ἐκρούσε τὴν θύραν. Ἡ γραῖα ἐκοιμᾶτο, ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ ἐξυπνήσῃ, κ' ἐλθοῦσα ἤνοιξε τὴν θύραν, χωρὶς, αὐτὴν τὴν φορὰν, νὰ ἐρωτήσῃ τίς εἶνε, ἵσως διότι ἦτο μισοκοιμισμένη κ' ἐνήργει ὡς ἐν ὕπνοβασίᾳ μηχανικῶς. Ἡ εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ εἶνε εἰμὴ ὁ γαμβρός τῆς. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔσπευσε νὰ εἰσέλθῃ.

— Τὸ κοφίνι μ' πλειό, ξέχασα ἀπ' τὴ βία μου, ἐφές, εἶπε. Τὸ εἶδες; Εἶνε πουνενά; Ποῦ τῶχες;

Ἡ χωρὶς γραῖα ἐστάθη καὶ τὴν ἐκύτταξε.

Τώρα μόνον ἐφάνη νὰ ἐξυπνήσεν ἐντελῶς, καὶ ἀναγνώρισα αὐτήν.

— Ποῦ βρέθηκες ἐδῶ; εἶπε.

— Μὴν ἐρωτᾷς, εἶπεν ἡ Γιαννοῦ. Εἶχα νυχτώσει 'ς ἐν ἄλλο καλύβι, μὰ δὲν εἶχα ὕπνο. Σὰ θυμήθηκα τὸ κοφίνι μου, ἦρθα. Πῶς εἴστε; Τί κάν' ἡ λεχώνη;

— Τί νὰ κάμῃ; Τὰ ἴδια... Μὰ δὲ μοῦ λές, εἶπε μετὰ τινος δισταγμοῦ ἡ γραῖα· γιατί σ' ἐγύρευαν κεῖν' οἱ ταχτικοί;

— Φτόνος τοῦ κόσμου, ἀπήντησε μ' ἐτοιμότητα ἡ Φραγκογιαννοῦ. Ἐνα κορίτσι' εἶχε πνιγῇ μέσ' τὸ πηγάδι...

— Ἐ;

— Καὶ δὲν ξέρω ποιὸς ἐχτὸς εἶπε πῶς ἔφταια ἐγώ... Μὰ ἔτσι νᾶχουμε καλὴ ψυχὴ, μὴ ποτε νὰ τὸ πιστέψῃς; Τάχα δὲν μπορούσε νὰ πνιγῇ καὶ μοναχὸ του τὸ κορίτσι; Ἦταν ἀνάγκη νὰ βάλω χέρι ἐγώ;

— Μαθές!... ἔκαμεν ἡ γραῖα.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐγκατεστάθη, ὅπως καὶ τὴν προλαβοῦσαν νύκτα, σιμὰ εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἐστίας, ὅπου εὔρε καὶ τὸ καλάθι τῆς. Ἐξάναψε τὴν φωτιάν, ἔβαλε νερὸ στὸ 'μπρίκι, καὶ κατεγίνετο νὰ βράσῃ βότανα, τὰ ὁποῖα ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς.

Ἡ λεχώνη ἐκοιμᾶτο, τοῦ μικροῦ θυγατρίου ἠκούετο ἡ ἀναπνοὴ μέσα εἰς τὴν σκάρην τὴν χρησιμεύουσαν ὡς λίκνον, ὑπὸ τὸ στέφανον τοῦ βαρελιοῦ τὸ ἀνέχον ὑψηλὰ ἐν λεπτὸν πανίον. Ἐνίοτε ἐκλαυθιμύριζε. «Κοί, κοί, κοί!» ἐπρόφερεν ἡ γραῖα, ἡ προμήτωρ, ἥτις εἶχε κλείσει τὸ ἐν ὄμμιν καὶ μὲ τὸ ἄλλο, εἰς τὸ ἀσθενὲς φῶς τοῦ κανδηλίου καὶ εἰς τὴν διαλείπουσαν τῆς ἐστίας ἀναλαμπήν, δὲν ἔπαυσε νὰ κυττάξῃ τὴν Φραγκογιαννοῦ. Τέλος, μετὰ ὥραν. ἡ γραῖα καίτοι ἐφαίνετο ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ μὴ κοιμηθῇ, τῆς ἤλθεν ὁ προδότης ὁ ὕπνος — ἵσως δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐκύτταζε λίαν ἐπιμόνως τὴν ὑποπτον γυναῖκα καὶ ἀπεκοιμήθη ἐπάνω εἰς τὸ τρίτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ.

Τὸ βρέφος ἐκλαυθιμύριζεν ἀκόμη. Ἡ μάμμη δὲν ἠγρύπνει πλέον διὰ ν' ἀπαγγέλλῃ τὸ μόνον «Κοί, κ' ἰ, κοί!»

— «Ὁλο κοριτσούδια, τὸ ἔρμο!» Τὸ παράπονον τοῦ Γιάννη τοῦ Λυρίγκου ἐβόμβει εἰς τὰ ὦτα τῆς Φραγκογιαννοῦς.

Ἡ λεχώνη δὲν εἶχεν ἐξυπνήσει. Ἡ γραῖα Χαδοῦλα ἐκινήθη ὀλίγον, ἐτανύσθη ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς, κ' ἔφθασε τὸ λίκνον. Παρεμέρισε τὸ λευκὸν πανίον ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς κούνιας, κ' ἔτεινε τὴν χεῖρα διὰ νὰ θωπεύσῃ τὸ μικρόν, ἐνῶ τοῦτο ἐκλαυθιμύριζεν. Ἐφράξε μὲ τὴν χεῖρά τῆς τὸ μικρὸν στόμα, διὰ νὰ μὴ φωνάζῃ, ἐκύτταξε πρὸς τὸ μέρος τῆς λεχώνας, εἶτα πρὸς τὴν στρωμνὴν ἐφ' ἧς ἔκειτο κουβαριασμένη ἡ γραῖα.

Ἡ φωνὴ τοῦ βρέφους ἐπνίγη. Μίαν χερίαν ἀκόμη ἐχειρᾶτο νὰ κάμῃ ἡ Φραγκογιαννοῦ. Μὲ τὴν ἄλλην χεῖρα, τοῦ ἔσφιξε δυνατὰ τὸν λαιμόν. Εἶτα ἐμάζωξε τὸ λεπτὸν πανίον διὰ νὰ τὸ ῥίψῃ πάλιν ἐπάνω τῆς στεφάνης. Ἡ χεῖρ τῆς προσέκοπεν εἰς τὴν σάνίδα, κ' ἔκαμε μικρὸν θόρουβον. Ἡ γραῖα, ἥτις δὲν ἔκοιμᾶτο βαρέως, ἐξυπνήσεν. Ἀνετινάχθη, ἐσκόρτησεν. Εἶδε τὴν Φραγκογιαννοῦ ν' ἀποσύρῃ τὴν χεῖρά τῆς καὶ ν' ἀποχωρῇ, ἀνεγειρομένη ἐπὶ τῶν γονάτων, ὀπίσω εἰς τὴν θέσιν τῆς.

— Τί κάνεις; ἔκραξεν ἔντρομος ἡ γραῖα.

Ἡ λεχώνη ἐπετάχθη, ἀνεπήδησε

— Τί εἶνε, μάνα;

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐσηκώθη, ἐπῆρε τὸ κακάθι τῆς.

— Τίποτα θέλησα νὰ τὸ κάμω νὰ λουφάξῃ, νὰ μὴν κλαίῃ, ἀπήντησεν.

Ἡ γραῖα μάμμη ἔκυψε πρὸς τὴν κούνιαν.

— Πηγαίνω τώρα, ἔφεξε, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ. Δῶσε τῆς λεχώνας τὸ γιατρικὸ ποῦ ἔβρασα νὰ τὸ πῇ!

Καὶ πάραυτα ἐξῆλθεν. Ἐτρεξε μὲ βῆμα δρομαῖον ν' ἀπομακρυνθῇ τάχιστα. Ἐπῆρε τὸν ἐπάνω δρόμον, κατὰ τὸ δάσος, διὰ νὰ μὴ περάσῃ ἀπὸ τὴν ἀντικρυνὴν ῥάχιν ὅπου ἦτον ἡ στάνη.

Ἦτο γλυκεῖα αὐγὴ τοῦ Μαΐου. Ἡ κυανωπὴ καὶ ροδίνη ἀνταύγεια τοῦ οὐρανοῦ ἔχρει μὲ ἀπόχρωσιν μελιχρὰν τὰ χόρτα καὶ τοὺς θάμνους. Ἤκούετο ὁ μινυρισμὸς τῶν ἀηδόνων εἰς τὸ δάσος, καὶ τ' ἀναρίθμητα μικρὰ πουλιά ἐτέλουν ἐκθύμως, ἀπλήστως, τὴν συναντίαν των τὴν ἀφατον.

Ἀφοῦ ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀπεμακρύνθη πολλὰ βήματα, ἤκουσε βραχνὴν κραυγὴν ὀπισθεν τῆς.

Ἦτο ἡ γραῖα, ἡ μήτηρ τῆς λεχώνας· ἔξαλλος τραβοῦσα τὰ μαλλιά τῆς, εἶχε τρέξει ἔξω τῆς καλύβης, κ' ἐφώναζε.

— Πιάστε τὴν!... Πιάστε τὴν! Μᾶς ἔκαμε φονικό!

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔτρεχεν, ἔτρεχε. Ἠλπίζε

νὰ χωθῇ τὸ ταχύτερον εἰς τὸ δάσος, ὅπου, καὶ ἂν τυχὸν ἔτρεχον κατόπιν τῆς, τὰ ἴχνη τῆς τάχιστα θὰ ἐχάνοντο.

Ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα, μετ' ὀλίγα λεπτά, εὐρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ Γιάννη τοῦ Λυρίγκου, βαδίζοντος πρὸς τὴν οἰκίαν του. Οὗτος εἶχεν ἐξυπνήσει τὴν συνήθη ὥραν, κ' ἐπήγαινε πρὸς τὸ καλύβι, ἵσως διὰ νὰ κράξῃ πρὸς συνεργασίαν τὴν πενθεράν του, ὅπως καὶ τὴν προλαβοῦσαν πρωΐαν. Ἀλλ' ὅταν εἶδε τὴν πενθεράν του νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ χειρονομῇ τόσον μακράν, ὥστε δὲν ἠδύνατο ν' ἀκούῃ τί αὐτὴ ἔλεγεν, ὀδηγούμενος μόνον ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν χειρονομιῶν τῆς, εἶδε τὴν Φραγκογιαννοῦ νὰ φεύγῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ δάσους—τότε, ἔτρεξε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, κ' ἐφώναζε μεγάλῃ τῇ φωνῇ πρὸς τὴν Φραγκογιαννοῦ.

— Τί εἶνε;... Τί τρέχει;

Τότε ἡ Χαδοῦλα ἐστάθη, κ' ἐφώναζε μακρόθεν πρὸς τὸν Γιάννην τὸν Λυρίγκον.

— Φεύγω!... Πάω νὰ...

Ὁ Γιάννης ὁ Λυρίγκος εἶχε τρέξει ἀκόμη ὀλίγα βήματα, κ' ἤλθε πλησιέστερα πρὸς τὴν Φραγκογιαννοῦ. Τότε κ' αὐτὴ, ἀποφασιστικῶς, προέβη δύο ἢ τρία βήματα πλησιέστερα πρὸς ἐκεῖνον.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐπεκαλέσθη εἰς βοήθειαν ὅλην τὴν ἐτοιμότητά τῆς. Ἡτοσχεδίασε.

— Γιάννη! ἡ γυναῖκά σου ἔχει τοὺς πόνοους! Εἶνε ἄσκημα.

— Ἐχει τοὺς πόνους!... ἀνέκραξεν ἐν ἄκρᾳ ἀπορίᾳ ὁ ἄνθρωπος. Τί λές, χριστιανή μου;

— Ἐχει κ' ἄλλο παιδί στὴν κοιλιά τῆς! Ἰσχυρίσθη μὲ τόλμην ἡ Φραγκογιαννοῦ.

— Ἄλλο παιδί στὴν κοιλιά τῆς!

— Ναί, αὐτὸ ποῦ σοῦ λέω. Μόνο τρέχα στὸ χωριό, νὰ φωνάξῃς τὴ μάμμη!... νὰ πῇ καὶ τοῦ γιατροῦ νάρθῃ!

Ὁ Λυρίγκος ἐστάθη. Πέραν, ἐπὶ τοῦ μικροῦ ὄροπεδίου, πρὸ τῆς οἰκίας, ἡ πενθερά του ἐφώναζεν ἀκόμη βραχνὰς κραυγὰς, τὰς ὁποίας ἔπαιρνε μακράν ὁ ἀνεμος, χωρὶς ὁ Γιάννης ν' ἀκούῃ τί ἔλεγεν ἐκεῖνη. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ὁμίλει μὲ θάρρος, κ' ἐφαίνετο ὅτι ἤξευρε τί ἔλεγε.

— Πῶς γίνεται αὐτό, ποτέ, ἀνέκραξεν ὁ Γιάννης. Εἶσαι καλά, χριστιανή μου;

— Αὐτὸ γίνεται ἐπέμενεν ἡ Φραγκογιαννοῦ. Οὐλές τῆς φορὲς τὰ διπλάσια δὲν πέφτουν μαζί, ἀπ' τὴν κοιλιά. Τὸ ἕνα, τὸ πλειὸ ἀδύνατο ἀπ' τὰ δύο, ἀργεῖ καὶ ὥρες καὶ μέρες νὰ πέσῃ.

* Ἰδε σελ. 503.

πτεται τὸ ἐρημητήριον ἐκεῖνο, περὶ οὗ τῆς εἶχεν ὁμιλήσει πρὸς τριῶν ἡμερῶν ὁ Καμπαναχμάκης. Εἶχεν ἀκούσει πολλά νὰ λέγουν γυναῖκες εὐλαβεῖς περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ Γέροντος ἐκεῖνου, τοῦ παπ' Ἀκακίου, ὅστις πρὸ ὀλίγου καιροῦ μόνον εἶχεν ἔλθῃ εἰς τὴν νῆσον, καὶ εἶχε κατοικήσει εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, παλαιὸν ἀναχωρητήριον μετὰ ἐρήμου ναῖσκου, τὸ ὁποῖον ἐκεῖτο ἐπὶ μικροῦ θαλασσοπλήκτου βράχου, ὅστις ἀπετέλει σκόπελον ἢ μικρὸν νησίδιον παρὰ τὴν βορείαν, μικρὸν πρὸς δυσμὰς κλίνουσαν, κρημνώδη ἀκτὴν, καὶ μετὰ τὴν ἀμπωτὴν τῶν ὑδάτων, τὸ νησίδιον ἐγένετο μικρὰ χερσόνησος. Ὁ γέρον παπ' Ἀκάκιος ἦτο, ἔλεγαν, αὐστηρὸς πνευματικὸς, πλὴν εἶχε τὸ σπᾶνιον χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν λογισμῶν, κ' ἐφθανε μέχρι προορατικότητος. Αἱ γυναῖκες ἐβεβαίουν ὅτι ἦτο σωστὸς κρυφιογνώστης, καὶ σοῦ ἔλεγε τί εἶχες μέσα σου. Καὶ πολὺ λάκεις ἐξωμολόγει τὸν μετανοοῦντα πολὺ περισσότερον ἢ ὅσον αὐτὸς ἠθέλε νὰ ἐξωμολογηθῇ.

Διὰ τὴν Φραγκογιαννοῦ θὰ ἦτο εὐτύχημα, ἂν εἶχεν εὐλογίαν ἀπόφασιν νὰ ἐξωμολογηθῇ, νὰ εὐρίσκετο εἰς πνευματικὸς ὅστις νὰ τὴν ἀπὸ τὸν κόπον καὶ ἀπὸ τὸ φοβερὸν βάσανον τοῦ δισταγμοῦ, λέγων «Αὐτὸ κι' αὐτὸ ἔκαμες!» Ἦρκει νὰ μὴ τὴν ἀπὸ τὴν βοήθειαν καὶ νὰ τὴν σώσῃ, — ἀκόμη καὶ εἰς τὸν πρόσκαιρον κόσμον, εἰ δυνατόν! Τάχα δὲν ὑπῆρξεν εἰς Ἅγιος ὅστις ἔκρυψε καὶ ἔσωσε μὴ θελήσας νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, τὸν φονέα τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ του; Πόσω μᾶλλον ὁ παπ' Ἀκάκιος δὲν θὰ ἔσωζε καὶ θὰ ἔκρυπτεν αὐτὴν ἥτις δὲν εἶχε κάμῃ κακὸν ἀτομικῶς εἰς τὸν σεβάσιμον ἐρημίτην; Μήπως δὲν ἐπενοῦσαν καθημερινῶς πλοῖα, γιὰ τὸ ἄνοιχτά ἀπὸ τὸν Ἅϊ - Σώστην, καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν φυγαδεύσῃ ἂν ἠθέλε;

Ἡ Χαδοῦλα εἶχε βαρυνθῇ τὴν μονοτονίαν τῆς Σκοτεινῆς Σπηλιᾶς, καὶ εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀδυνατίζῃ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ τροφήν. Ἐλαβεν ἀπόφασιν, ἅμα φέξῃ καλὰ, νὰ πάρῃ τὸ καλαθάκι της, καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ἄσυν- λόν της, ὅπως διευθυνθῇ πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐκεῖ θὰ ἐξωμολογεῖτο ὅλα τὰ «πάθια της». Καίρως μετανοίας πλέον...

Ἐφθασαν, ἐφθασαν, οἱ χωροφύλακες! Εἴτε διὰ προδοσίας, εἴτε δι' ἰσχυράς, τὴν εἶχαν ἀνακαλύψει... Κατόρθωσαν νὰ κατέλθουν εἰς τὸ Κακόρρεμμα, χωρὶς νὰ ἐνοχληθοῦν ἀπὸ τὸν

κρημνόν, χωρὶς οἱ λίθοι τῆς σάρρας νὰ ση- κωθοῦν καὶ νὰ ριφθοῦν κατεπάνω τους, νὰ τοὺς κυνηγήσουν!

Ἦτο τὴν αὐγὴν ἅμα ἐφῆξεν, ἐνῶ ἡ Φραγκογιαννοῦ ἠτοιμάζετο νὰ διευθυνθῇ διὰ τοῦ συντομωτέρου δρόμου, εἰς τὸν Ἅϊ - Σώστην, εἰς τὸ Ἐρημητήριον. Ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνα- τεῖλῃ διὰ τὴν φωτίσῃ ἀκόμη τὴν φαλακρὰν ἀκτὴν, τὸ Κουροῦπι, καὶ νὰ στείλῃ χρυσὰς ἀκτῖνας εἰς τὴν ἀπότομον κλιτὴν τοῦ Στοιβω- τοῦ. Ἡ Φραγκογιαννοῦ τοὺς εἶδεν, ἐτρόμαξεν, ἐπῆρε τὸ καλάθι της, καὶ ἀσθμαίνουσα, ξε- γλωσσασμένη, ἔτρεξε τὸν ἀνήφορον, ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τὸν ἄβατον, εἰς τὸ Κλῆμα, πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος. Ἐπέταξε, μετὰ λάκτισμα τῶν ποδῶν πρὸς τὰ ὀπίσω, τὰς φθαρμένας ἐμβά- δας, «τὰ παληοκατσάρια της», καὶ ξυπόλητη ἀνερχομένη ἐπάνω εἰς τὸν κρημνόν. Οἱ δύο «νομάτοι» ἔβγαλαν κι' αὐτοὶ τὰ τσαρούχια τους, κ' ἔτρεξαν κατόπιν της, εἰς τὸν βράχον τὸν ἀπάτητον, εἰς τὸν χώρον τῆς ἀπελπισίας, ὅπου ἐβάδιζεν ἐκεῖνη.

Μίαν μόνην στιγμὴν, ἡ δύστηνος ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν ὀπίσω. Τότε εἶδεν ὅτι οἱ διώκται ἦσαν μὲν δύο, ἀλλὰ μόνον ὁ εἰς ἐφόρει τὴν στρατιωτικὴν στολήν. Ὁ ἄλλος ἔφερεν ἐγγώ- ριον ἔνδυμα, μετὰ σελάχι, ἐφωδιασμένον μετὰ πτολίδια καὶ χαρμπιά, περὶ τὴν μέσην. Ἐφαί- νετο νὰ εἶνε εἰς τῶν ἀγροφυλάκων.

Τοῦτο τὴν ἐπτόησε καὶ τὴν ἐφόβισεν. Ἡ ἀπουσία τοῦ ἐνὸς χωροφύλακος ἔδιδεν ἀφορ- μὴν εἰς ὑποψίας. Μήπως ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευ- ρὰν τοῦ κρημνοῦ, πέραν τοῦ βράχου τοῦ ἀξέ- νου τῆς ἀπορρώγος ἀκτῆς τὴν ἐπερίμενεν ἐνέ- δρα τις, ὥστε νὰ τὴν κλείσωσιν οἱ σκληροὶ διώκται μετὰ δύο πυρῶν;

Καὶ πάλιν ἡ σύμπτωσις αὐτὴ τὴν ἐπαρη- γόρησε καὶ τῆς ἐνέπνευσε μικρὰν ἐλπίδα. Ἐὰν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο «νομάτους» ἦτον πα- τριώτης, χωρὶς ἀνδρὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δημαρχίας, τοῦτο ἴσως ἐσήμαινεν ὅτι οὗτος θὰ ἐξετέλει μᾶλλον ὥς ἀγαγεῖαν τὸ κυ- νήγημα τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχαν ἐπιβάλῃ καὶ ἴσως μᾶλλον θὰ ἔκοπτε τὴν ὁρμὴν τοῦ ἄλλου, τοῦ χωροφύλακος. Δὲν ἦτο δὲ ἀπίθανον ὁ ἀγροφύλαξ ἐκεῖνος καὶ νὰ ἠσθάνετο μέσα του κρυφὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν φεύγουσαν, τὴν διωκομένην, τὴν τρέχουσαν ἐπάνω εἰς τὰ κα- τσάβραχα, μ' αἱματομένους τοὺς πόδας, δυ- στυχὴ γυναῖκα — περὶ τῆς ἐνοχλῆς τῆς ὁποίας δὲν ἦτο κἂν βέβαιος.

ΙΗ'.

Ὑστερον ἀπ' ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας κυ- νηγητόν, ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐφθασεν εἰς τὴν τοποθεσίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Καμπαναχμάκης εἶχεν ὀνομάσει «τὸ Μονοπάτι στὸ Κλῆμα». Ἦτον βράχος εἰσέχων ἀποτόμως πρὸς τὰ ἔσω, σχηματίζων μικρὸν ζύγωμα, κάτωθεν τοῦ ὁποῖου ἔχασκεν ἡ ἄβυσσος, ἡ θάλασσα. Ἄνω τοῦ ζυ- γώματος τούτου ὑπῆρχε πάτημα ἡμισείας παλά- μης τὸ πλάτος, ὅλον δὲ τὸ πέραμα ἦτο τριῶν ἡ τεσσάρων βημάτων. Ὅπως τὸ διέλθῃ τις, ἢ ἐπρεπε νὰ πιασθῇ ἀπὸ τὸν ἄνω βράχον, βλέ- πων πρὸς τὴν θάλασσαν, νὰ πατῇ μετὰ τὴν πτέρ- ναν, καὶ νὰ βαδίξῃ ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά.

Ἡ ζώη τοῦ ἐκρέματο εἰς μίαν τρίχα. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔκαμε τὸν σταυρόν της καὶ δὲν ἐδίστασε. Οὐτε ὑπῆρχεν ἄλλη αἴρεσις ἢ προσφυγῇ. Δρόμος ἄλλος δὲν ὑπῆρχεν ἐπάνω τοῦ βράχου. Ἡ γυνὴ ἐπῆρε τὸ καλάθι της εἰς τοὺς ὀδόντας, ἐπήδησεν ἀποφασιστικῶς, καὶ διέβη αἰσῶς τὸ φοβερὸν πέραμα.

Ἐφθασαν κατόπιν ἀσθμαίνοντες οἱ δύο νο- μάτοι. Ὁ χωροφύλαξ εἶδε τὸ πέραμα κ' ἐστάθη. — Σοῦ βαστά, ἡ καρδιά σου; εἶπε μετὰ κρυ- φὴν χαιρεκακίαν ὁ σύντροφός του.

Δὲν εἶνε ἄλλος δρόμος;

Δὲν εἶνε.

Ἐσὺ θὰ τῶχης περάσει πολλὰς φορές, εἶπεν ὁ στρατιώτης.

Ἐγώ, ὅχι! ἠρνήθη ὁ ἀγροφύλαξ.

Δὲν ἦσουν τσομπάνης;

Ἐγὼ ἔβροσκα πρόβατα ἀκόμη.

Ὁ χωροφύλαξ ἐδίστασεν ἀκόμη.

Καὶ νὰ μᾶς ῥίξῃ κάτω μιὰ γυναῖκα! εἶπε.

Δὲν προφτάσαμε νὰ τὴν ἰδοῦμε τὴν στιγμὴν ποῦ περνοῦσε, εἶπεν εἰρων ὁ δραγάτης. Ἄν τὴν ἐβλεπες, θὰ σοῦκανε καρδιά.

Ἀληθινά;

Δὲν ξέρεις πόσες φορές δίνουν τὸ πα- ράδειγμα ἡ γυναῖκες! εἶπεν ὁ ἀγροφύλαξ. Σὲ καμπόσα πράγματα, δείχνουν πολὺ κουράγιο.

Κ' ἐγὼ θὰ περάσω! εἶπεν ὁ χωροφύλαξ.

Ἐμπρός!

Ὁ χωροφύλαξ ἔβγαλε τὸ ἀμπέχονόν του, καὶ τὸ ἔτεινεν εἰς τὸν σύντροφόν του, μείνας μετὰ τὸ ὑποκάμισον. Ἐκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ.

Ἄν περάσω πέρα, μοῦ τὸ ῥίχνεις, εἶπε.

Ἐδοκίμασε νὰ πατήσῃ ἐπὶ τοῦ στενοῦ, ἐ- πιάσθη ἀπὸ τὸν βράχον. Μετὰ ἓν βῆμα ὠπι- σθοδρόμησε.

Μ' ἔπιασε ζαλάδα, εἶπεν.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Φραγκογιαννοῦ, τρέχουσα, εἶχεν ἀνηφορίσει, καὶ ἀνῆρχετο ὑψηλότερα εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἀποκαμωμένη, ἠσθμαίνεν, ἐφύσα. Ἐπῆγαινε, κ' ἐστέκετο ἐπὶ μίαν ἀνεπαίσθητον στιγμὴν, κ' ἔτεινε τὰ ὄτα ἀκροωμένη. Ἦθελε νὰ βεβαιωθῇ ἂν θὰ διέβαινον τὸ πέραμα οἱ δύο διώκται της. Ἀλλὰ δὲν ἤκουε τίποτε. Ἀπὸ τὴν βραδύτητα αὐτὴν ἐσυμπέρανεν ὅτι οἱ δύο «νομάτοι» ἐδίσταζον πολὺ νὰ περάσουν τὸ μονοπάτι.

Τέλος ἐφθασεν εἰς τοῦ Πουλιῦ τὴν Βρούσι, ὅπως τὴν εἶχεν ὀνομάσει ὁ Καμπαναχμάκης. Ἦτο μία πηγὴ ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν βράχον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐσχηματίζετο μικρὸν ὀλισθηρὸν ὁροπέδιον ἀπὸ χῶμα, γεμάτον ἀπὸ βρύα καὶ ἄλλα ὑγρὰ χόρτα, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ὥς νὰ ἔπλεον εἰς τὸ νερόν. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐπά- τει καλὰ διὰ νὰ μὴ γλυστρήσῃ καὶ πέσῃ. Ἀπὸ τὴν βρούσιν ἐκείνην, πράγματι, μόνον τὰ πε- τεινὰ τ' οὐρανοῦ ἠδύναντο νὰ πίνουν. Ἡ Χα- δοῦλα ἔκρυψε κ' ἔπιε...

— Ἀχ! καθὼς πίνω ἀπ' τὴν βρουσοῦλα σας πουλάκια μου, εἶπε, δώστε μου καὶ τὴ χάρι- σας, νὰ πετάξω!...

Κ' ἐγέλασε μοναχὴ της, ἀποροῦσα ποῦ εὔρε- τὸν ἀστείμον αὐτόν, εἰς τοιαύτην ὥραν. Ἀλλὰ τὰ πουλιά, ὅταν τὴν εἶδαν, εἶχαν ἀγριεύσει, κ' ἐπέταξαν ἔντρομα...

Ἐκάθησε, δίπλα εἰς τοῦ Πουλιῦ τὴν Βρούσι, διὰ νὰ ξαποστάσῃ καὶ πάρῃ τὸν ἀνασασμόν της. Σχεδὸν εἶχε βεβαιωθῇ πλέον ὅτι οἱ δύο «νομάτοι» δὲν εἶχαν κατορθώσει νὰ διαβῶσι τὸ Μονοπάτι στὸ Κλῆμα.

Ἀλλὰ δὲν ἠσθάνετο ἀσφάλειαν, ἡ δύστηνος καθημένη ἐκεῖ. Ὅθεν, μετ' ὀλίγα λεπτά ἐση- κώθη, ἐπῆρε τὸ καλάθι της, κ' ἔτρεξε τὸν κα- τήφορον. Τώρα πλέον ἐπῆγαινε ἀποφασιστι- κῶς εἰς τὸν Ἅϊ - Σώστην, εἰς τὸ Ἐρημητή- ριον. Καίρως ἦτο, ἂν ἐγλύτωνε, νὰ ἐξαγορευθῇ τὰ κοίματά της εἰς τὸν γέροντα, τὸν ἀσκητὴν.

Εἰς ὀλίγα λεπτά τῆς ὥρας κατέλθε τὴν ἀκτὴν, κ' ἐφθασεν εἰς τὰ χαλίκια τοῦ αἰγιαλοῦ, εἰς τὴν ἄμμο. Ἀντίκρουσε τὸν ἀλίκτυπον βρά- χον, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο ὁ πα- λαιὸς ναῖσκος τοῦ Ἁγίου Σώζοντος. Ὁ λαίμυρς τῆς ἄμμου, ὁ ἐνώνων τὸν μικρὸν βράχον με- τὰ τὴν στερεάν, μόλις ἀνείχεν ἓνα δάκτυλον ὑπε- ράνω τοῦ κύματος. Τώρα ἤρχιζε νὰ γίνεταί πλημμύρα. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐστάθη κ' ἐδί- στασε. «Τάχα δὲν θὰ... ξαναγείνη ῥήχη σὲ λίγη ὥρα, εἶπε. Γιατί νὰ βιασθῶ τώρα, νὰ γίνω μούσκεμμα»;

Μ' ἔπιασε ζαλάδα, εἶπεν.

Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν στιγμήν ἤκουσε θόρυβον ὄχι μικρὸν ἐπὶ τοῦ κρημνοῦ. Δύο ἄνδρες ὁ εἷς στρατιωτικός, ὁ ἄλλος πολίτης, μὲ δύο τουφέκια ἐπ' ὤμων, κατήρχοντο τρέχοντες τὸν κατήφορον. Ὁ πολίτης δὲν ἦτον ὁ δραγάτης τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀφήσει ὀπίσω, μὲ τὸν ἕνα χωροφύλακα, ἦτον ἄλλος, κ' ἐφόρει φοράγικα. Αὐτὴ λοιπὸν ἦτο ἡ ἐνέδρα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποπτεύσει εὐλόγως αὐτή, μὲ τὴν ὁποίαν ἠθέλησαν νὰ τὴνβάλουν εἰς τὰ στενά; Ἰδοὺ ὅτι τώρα τὴν ἔφθαναν.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔτρεξεν, ἔκαμε τὸν σταυρόν της, κ' ἐπάτησεν ἐπάνω εἰς τὸ πέραμα τῆς ἄμμου. Ἡ ἄμμος ἦτον ὀλισθηρά. Τὸ κύμα ἀνέρχετο, ἐφούσκωνε. Ἡ γυνὴ δὲν ὠπισθοδρόμησε. Δὲν εἶχεν ἄλλην σανίδα σωτηρίας. Οὐτε αὐτήν, τὴν παροῦσαν, μάλιστα δὲν εἶχε.

Τὸ κύμα ἀνέβαινε, ἀνέβαινε. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐπάτει. Ἡ ἄμμος ἐνέδιδε. Οἱ πόδες της ἐγλυστροῦσαν.

Ὁ βράχος τοῦ ἁγίου Σώζοντος ἀπείχε περὶ τὰς δώδεκα ὀργυιάς ἀπὸ τὴν ἀκτὴν. Ὁ λαιμὸς τῆς ἄμμου, τὸ πέραμα, θὰ ἦτο πλέον ἢ πεντήκοντα βημάτων τὸ μῆκος.

Τὸ κύμα τὴν ἔφθασεν ἕως τὸ γόνυ, εἶτα ὥς τὴν μέσην. Ἡ ἄμμος ἐγλυστροῦσε. Ἐγί-

νετο βάλτος, λάκκος. Τὸ κύμα ἀνῆλθεν ἕως τὸ στέρνον της.

Οἱ δύο ἄνδρες, οὔτινες τὴν ἐκυνήγουν, ἔρριψαν μίαν τουφεκιὰν διὰ νὰ τὴν πτοήσουν. Εἶτα ἠκούσθησαν αἱ φωναὶ τῶν, φωναὶ ἀλαλαγμοῦ καὶ βεβαίας νίκης.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἀπείχεν ἀκόμη ὥς δέκα βήματα ἀπὸ τὸν Ἀϊ-Σώστην.

Δὲν εἶχε πλέον ἔδαφος νὰ πατήσῃ· ἐγονάτισεν. Εἰς τὸ στόμα της εἰσήρχετο τὸ ἄλμυρον καὶ πικρὸν ὕδωρ.

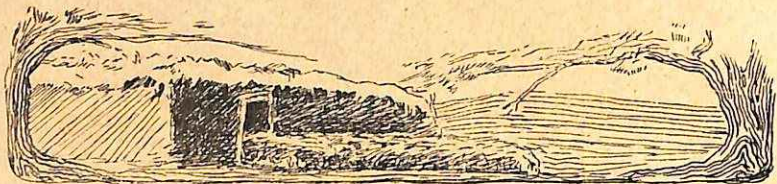
Τὰ κύματα ἐφούσκωναν ἀγρίως, ὥς νὰ εἶχον πάθος. Ἐκάλυψαν τοὺς μυκτῆρας καὶ τὰ ὠτά της. Τὴν στιγμήν ἐκείνην τὸ βλέμμα τῆς Φραγκογιαννοῦς ἀντίκρουσε τὸ Μποστάνι, τὴν ἔρημον βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου τῆς εἶχον δώσει ὥς προῖκα ἕνα ἀγρόν, ὅταν νεανίδα τὴν ὑπάνδρευσαν καὶ τὴν ἐκονκούλωσαν, καὶ τὴν ἔκαμαν νύμφην οἱ γονεῖς της.

— ὦ! νὰ τὸ προικίό μου! εἶπε.

Αὐταὶ ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι λέξεις της. Ἡ γραῖα Χαδοῦλα εὔρε τὸν θάνατον εἰς τὸ πέραμα τοῦ Ἀγίου Σώστη, εἰς τὸν λαιμὸν τὸν ἐνώνοντα τὸν βράχον τοῦ ἐρημητηρίου μὲ τὴν ξηράν, εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ δρόμου, μεταξὺ τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΩΝ ΓΙΓΑΝΤΩΝ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

Τὸ Burg Niedeck εἶνε πολὺ γνωστὸ στὰς παλαιὰς παραδόσεις τῆς Ἀλσατίας· σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ ἐπάνω, τὰ περασμένα χρόνια, ἦταν κτισμένη ἡ πολιτεία τῶν Γιγάντων. Κι' αὐτὸ ἀκόμη τὸ κάστρο εἶνε τώρα ἐρείπια· ὁ τόπος ἐκεῖ εἶνε ἀκαλλιέργητος καὶ ἔρημος. Ἄν ἀναζητήσῃς τοὺς γίγαντας, δὲν θὰ τοὺς εὑρῃς πιά ἐκεῖ.

Μίαν ἡμέρα, ἀπὸ τὸ κάστρο αὐτὸ ἐβγήκε ἡ κόρη ἡ γιγαντένια νὰ περιδιαβάσῃ καὶ νὰ παίξῃ χωρὶς καμμία φύλαξιν ἐμπρὸς εἰς τὴν μεγάλη πύλην. Ἐκατηφόρισε κάτω ἀπὸ τὸ βουνὸ ἕως εἰς τὸν κάμπο, περιέρχοντι νὰ ἰδῇ τί μποροῦσε νὰ εἶνε ἐκεῖ κάτω.

Μὲ λίγα γρηγόρα βήματα ἐπροσέλασε τὸν λόγγον· σὲ λίγο ἔφθασε κοντὰ στὴν Χασλάχ, στὴν χώρα τὴν κατοικημένην ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκεῖ τῆς ἐπαρουσιάσθηκε στὰ μάτια ἕνας κόσμος ἀγνωστος· πόλεις, χωριά καὶ χωράφια καλλιεργημένα.

Ἐκεῖ ποὺ κυττάζει προσεκτικὰ μπροστὰ στὰ πόδια της, βλέπει ἔξαφνα ἕναν χωρικὸ ποὺ καλλιεργοῦσε τὸ χωράφι του. Τὸ μικρὸ πλάσμα τάκι σέρνεται ἀπὸ ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ τόσῳ ἀστείᾳ! Τὸ γυαλιστερόν ἀλῆτρι λαμποκοπᾷ ὅσον ἥλιο τόσῳ ἀστραφτερά!

«Ἐ! τ' ὦραϊο παιχνιδάκι! λέει φωναχά, θὰ τὸ πάρω μαζί μου στὸ κάστρο». Γονατίζει, ἀπλόνει μὲ γρηγοράδα τὸ μανδῆλι της, σπρώχνει ἐπάνω σ' αὐτὸ ἀνάκατα μὲ τὰ δύο χεῖρα ὅτι ἐκινεῖτο ἐκεῖ μπροστὰ της, καὶ κλείνει πάλι τὸ μανδῆλι.

Ἐπειτα ἀνηφορίζει μὲ πηδήματα χαρούμενα ἕως τὸ κάστρο (ξέρετε δὲ πῶς κάνουν τὰ μανδῆλια).

καὶ παιδιὰ) καὶ τρέχει νὰ εὑρῇ τὸν πατέρα της. «Νά, πατέρα, ἕνα παιχνίδι, θαῦμα παιχνίδι! Ποτέ μου ἀκόμα δὲν εἶδα πρᾶμα ὡμορφότερο ὅσ' αὐτὸ βουνά μας».

Ὁ γέρος, καθισμένος στὸ τραπέζι, ἔπινε κρασί. Γυρᾷ καὶ κυττάζει τὴν κόρη του μὲ καλωσύνη, τὴν ἐρωτᾷ: «Τί ἔχεις αὐτοῦ καὶ χοροπηδᾷς μὲς τὸ μανδῆλι σου; Μὰ καὶ σὺ πηδᾷς ἀπὸ τὴν χαρά σου! Ἀφῆσέ με νὰ ἰδῶ τί εἶνε...»

Ἀνοίγει ἡ κόρη ἡ γιγαντένια τὸ μανδῆλι καὶ βάθει νὰ σταθοῦν ὄρθια ὁ χωρικός, τὸ ἀλῆτρι καὶ τ' ἄλλα· ἔπειτα ἀφοῦ τὰ ἔβαλε ὅλα αὐτὰ ἀγάλια ἀγάλια ἐπάνω στὸ τραπέζι, κτυπᾷ τὰ χεῖρα της καὶ χοροπηδᾷ καὶ φωνάζει χαρούμενα.

Ὁ γέρος σοβαρεύει· κουνεῖ τὸ κεφάλι λέγοντας: «Τί ἔκανες; Δὲν εἶνε παιχνίδι αὐτό! Πήγαινε νὰ τὸ ξαναβάλῃς ἐκεῖ ποῦ τὸ πήρες. Ὁ χωρικός δὲν εἶνε παιχνίδι. Ποῦ εἶχες τὸ μυαλό σου;

«Κάνε ἀμέσως καὶ χωρὶς πολλὰ λόγια αὐτὸ ποῦ σὲ προστάζω, γιατί ἂν δὲν ἦταν ὁ χωρικός, ἐσὺ δὲν θὰ εἶχες ψωμί. Τὸ γένος τῶν γιγάντων γεννιέται ἀπὸ τὸ μελοῦδι τῶν χωρικῶν. Ὁ χωρικός δὲν εἶνε παιχνίδι Θεὸς φυλάξοι!»

Τὸ Burg Niedeck εἶνε μὲ τὸ παραπάνω γνωστὸ στὰς παλαιὰς παραδόσεις τῆς Ἀλσατίας· εἶνε τὸ βουνὸ ποὺ στὰ περασμένα χρόνια, ἦταν κτισμένη ἡ πολιτεία τῶν γιγάντων. Κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ κάστρο εἶνε τώρα ἐρείπια, ὁ τόπος ἐκεῖ εἶνε ἀκαλλιέργητος καὶ ἔρημος. Ἄν ἀναζητήσῃς τοὺς γίγαντας, δὲν θὰ τοὺς εὑρῇς πιά ἐκεῖ.

Μετάφρασις Χρ. Θεμ. Δαυαλέση.
Α. DE CHAMISSO

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

Η θερινή περίοδος. — Η «Νέα Σκηνή».

ΜΕ τὴν ἑναρξιν τῆς θερινῆς θεατρικῆς περιόδου, ἡ ὁποία δὲν προμηνύεται καὶ τόσον ζωηρά, χωρὶς νὰ θέλω, ἀναπολῶ τὸ πρὸ δεκαετίας παρελθόν.

Ὡραία καὶ καλοθύμητη ἐποχή, μὰ τὴν ἀλήθειαν! Πόσα θέατρα, πόσοι ἀστέρες, πόσαι πρῶται, γεμάται ἐνδιαφέρον! Καὶ πόσοι συγγραφεῖς «μὲ μέλλον», καὶ πόσοι κριτικοὶ «μὲ κύρος»! Τότε ἐλατρεύετο ἡ Βερώνη, καὶ ἀπεθεοῦτο ἡ Παρασκευοπούλου, κ' ἐμεσουρανοῦσεν ὁ Παντόπουλος, κ' ἐθριάμβευεν ὁ Ταβουλάρης, καὶ ἀνέτελλε πλήρης ἐλπίδων ὁ Γεννάδης, καὶ ἡ δόξα τοῦ Βερναρδάκη ἐπεσκίαζε τὰς ἄλλας, — πόσας ἄλλας! — καὶ ὁ κ. Πετσάλης, ὁ Σαρσάι τῆς ἐποχῆς, ἡγωνίζετο νὰ βάλῃ τὸν καθένα εἰς τὴν θέσιν του... Ὁ Παράδεισος, τὸ θέατρον τῆς Ὀμονοίας, τοῦ Ὁρφανίδου, τοῦ Τσόχα, τὸ Βαριετέ, ἀκόμη καὶ τὸ Ἀθήναιον, — δυστυχῆ Λεκατσά! — ἦσαν τόσα ζωηρά καὶ πολυθόρυβα κέντρα, εἰς τὰ ὁποῖα κάθε βράδυ συνέρρεε κυριολεκτικῶς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν, διὰ νὰ συγκινηθῇ, νὰ γελάσῃ ἢ νὰ πλήξῃ, ἐνθουσιῶδες, εὖελπι, ἀκούραστον, μὴ ἀπογοητευόμενον ἀπὸ τὰς συχνὰς ἀποτυχίας τῶν νέων, καὶ περιμένον πάντοτε τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐπιτυχίαν, τὴν ὀνειρευτὴν, ἡ ὁποία θὰ τὸ ἀπεξημίονε δι' ὅλα...

Ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ ἡ ἐπιτυχία, ὁ θρίαμβος τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου, — ἡ μήπως ἦτο ἡ «Φαύστα»; — ἡ ὥραία ἐποχὴ ἐτελείωσεν. Πολὺ γρήγορα, ὅπως ὅλα τὰ ὥραία πράγματα... Καὶ ἦλθαν καλοκαίρια, ποῦ τὰ θέατρα ἔμειναν σχεδὸν κενά, ἀπελπιστικῶς κενά, χωρὶς ἐνδιαφέρον, χωρὶς ζωὴν. Ἡ παραγωγὴ βαθμυδὸν ἐσταμάτησεν, αἱ πρῶται ἔγιναν σπανιώτεραι, αἱ θεατρικαὶ δόξαι παρήκμασαν, ἐκυρίαρχησεν ἡ δυσπιστία, αἱ ἐλπίδες ἔσβυσαν. Καλλιτέχναι ὡς ὁ Λεκατσάς, ὁ Ταβουλάρης, ἡ Βερώνη καὶ ἡ Παρασκευοπούλου, ἔφρευγαν ἀπὸ τὰς Αθήνας καὶ τὸ καλοκαίρι. Ἐρημία, ἐγκατάλειψις, ἀπελπισία...

Ἡ ταυτόχρονος ἵδρυσις τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου καὶ τῆς Νέας Σκηνῆς ἀνεπτέρωσε πάλιν

τὰς ἐλπίδας. Σήμερον τὰ δύο αὐτὰ ἱδρύματα συγκεντρώνουν καὶ ἀπορροφῶν ὅλον τὸ θεατρικὸν ἐνδιαφέρον, — ὅσον ἔμεινε τουλάχιστον, — τὸ πρῶτον διὰ τὴν ἐπισημοτήτά του, τὸ δεύτερον διὰ τὴν ἀριστοκρατικὴν φιλοκαλίαν του. Τὸν χειμῶνα συχνάζεται τὸ Βασιλικόν, τὸ καλοκαίρι συχνάζεται ἡ Νέα Σκηνή. Ἀντέχει ἀκόμη, μόνος ἀπὸ τοὺς παλαιούς, ὁ Παντόπουλος· ἀλλὰ τὸ θέατρον του μένει κατ' οὐσίαν λαϊκὸν θέατρον, — μολονότι τὸ ἐπισκέπτεται συχνὰ καὶ ἡ ἀριστοκρατία τῆς Νεαπόλεως, — καὶ εἶνε ἴσως ὁ τελειότερος τύπος τῆς παλαιᾶς σκηνῆς, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ τὸ Βασιλικὸν Θέατρον ἔχη νέαν, τουλάχιστον διὰ τὸν πλοῦτον τῶν σκηνηκῶν.

Λοιπόν, ὁ καλὸς κόσμος συχνάζει τώρα εἰς τὴν «Νέαν Σκηνήν». Ἐσύχναζε τουλάχιστον ὡς πέρυσιν, — διότι ἅμα ἓνα ἱδρυμα βγάλῃ τέτοιαν φήμην, ἐδῶ εἰς τὰς Αθήνας, γρήγορα μένει... μὲ τὴν φήμην. Ἐγὼ τουλάχιστον ἀμφιβάλλω πολὺ, ἂν ὁ «καλὸς» κόσμος τῆς Νέας Σκηνῆς δὲν ἀνακατεύθῃ εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον καὶ μὲ «κακόν». Διαφορετικὰ δὲν θάπετύγχανε τὸ «Λιμπελάϊ», οὔτε θὰ ἠναγκάζετο ὁ κ. Χρηστομάνος νὰ δώσῃ ἀμέσως τὸ «Βουλευτικόν», μίαν γαλλικὴν φάρσαν, σχεδὸν λαϊκὴν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἀνάμικτον αὐτὸν κόσμον καὶ ν' ἀντισταθμίσῃ εἰ δυνατόν τὴν ἀποτυχίαν.

Τὸ «Λιμπελάϊ» εἶνε ἓνα χαριτωμένο γερμανικὸν δράμα τοῦ Σνίτσελερ, τὸ ὁποῖον ἐγνωρίζαμεν ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῆς Σόρμα. Δὲν ἐπρόφθασα νὰ τὸ ἴδω εἰς τὴν «Νέαν Σκηνήν» — ἐδόθη μόνον τὰς δύο πρώτας ἐσπέρας, κ' ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι... εἶχα ἀκόμη καιρόν, — ἐπομένως δὲν εἰξεύρω πῶς ἐπαίχθη ἐλληνικά. Ἡξεύρω μόνον ὅτι ἡ μετάφρασις του πρέπει νὰ ἦτο ὥραία, ἀφοῦ τὴν ἐφιλοτέχνησεν ὁ κ. Χρηστομάνος, καὶ ὑποθέτω ὅτι οἱ μῦσται δὲν θὰ ἔπαιζαν ἀσχημότερα εἰς τὸ «Λιμπελάϊ» ἀφ' ὅτι παίζουν εἰς ἄλλα ἰσαξία ἔργα, ὅπου οἱ περισσότεροι διαπρέπουν καὶ μερικοὶ μάλιστα θριαμβεύουν. Συμπεραίνω λοιπὸν ὅτι ἡ ἐρμηνεία δὲν θὰ ἦτο κακὴ. Καὶ ἂν ἔπρεπε τὸ δράμα, τοῦτο δεφίεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ χονδροειδὲς γούστον τοῦ «κακοῦ» κόσμου, ὁ ὁποῖος ἐπλειονοσηφοῦσε βέβαια κατὰ τὴν

πρώτην παράστασιν. Διότι τὸ ἔργον εἶνε καλόν, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δεφίλει νὰ παῖξῃ ἡ Νέα Σκηνή, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δικαιοῦνται νὰ παιτοῦν οἱ ὑποστηρικταί της. Ἀλλὰ καλλίτερα νὰ βγάλῃ κανεὶς τὸ μάτι του παρὰ τὸ ὄνομα, — λέγει μία παροιμία, — καὶ ἅπαξ ἡ Νέα Σκηνή ἔβγαλε τὸ ὄνομα ὅτι εἶνε τὸ θέατρον τοῦ καλοῦ κόσμου, φοβοῦμαι, τὸ ἐπαναλαμβάνω — μήπως καταντήσῃ τὸ θέατρον τοῦ κακοῦ, — τῶν εὐπόρων ἀστῶν δηλαδή, οἱ ὁποῖοι κατὰ μίμησιν συχνάζουν ὅπου καὶ ἡ ἀριστοκρατία, μὲ τὰ ἴδια σχεδὸν ἑξωτερικὰ γνωρίσματα, ἀλλ' ὄχι καὶ μὲ τὴν ἰδίαν καλαισθησίαν, — καὶ μήπως δὲν ἡμπορέσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ πιστῶς τὸ πρόγραμμα τῆς, ἐλλείψει ὑλικῆς ὑποστηρίξεως.

Καὶ τὸ «Βουλευτικόν» ἦτο μία παρέκκλισις ἀπὸ τὸ ὥραϊον αὐτὸ πρόγραμμα. Ὁμολογῶ, ὅτι ἂν ἦμουν εἰς τὴν θέσιν τοῦ κ. Χρηστομάνου, δὲν θὰ ἐχρησιμοποιοῦσα τὴν ἰδιοφυΐαν τῶν μυστῶν εἰς ἔργον τόσον χονδροειδές, ἀνοήσιον καὶ συνηθισμένον. Τὸ πολὺ πολὺ θὰ ἐδιάλεγα ἓνα ἔργον, ποῦ νάρεσθ, μετὰ τὸ ἀχώνευτον «Λιμπελάϊ», καὶ εἰς τοὺς ὀλίγους καὶ εἰς τοὺς πολλούς. Μολοντοῦτο, καὶ ἡ παράστασις τῆς φάρσας αὐτῆς δὲν ἐπῆγε χαμένη διὰ τὴν «Νέαν Σκηνήν». Διότι κατέδειξεν ὑπὸ μίαν ἄλλην ὕψιν τὸ κωμικὸν ταλόντο τοῦ κ. Λεπενιώτη, ἓνα ταλόντο πολυσύνθετον ὁμολογουμένως, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι πολλὰς ἐκπλήξεις μᾶς ἐτοιμάζει.

Εὐτυχῶς, δὲν εἰμπορῶ, δὲν προφθαίνω νὰ παραπονεθῶ μὲ τὴν διεύθυνσιν τῆς «Νέας Σκηνῆς». Εὐθὺς μετὰ τὸ «Βουλευτικόν», ὡς ἡ ὁραιοτέρα ἱκανοποίησις τῆς προσβληθείσης φιλοκαλίας, προβάλλει ἡ «Ἐδδα Γκάμπλερ» τοῦ Ίψεν. Καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς περιόδου εἶνε γεμᾶτον ἀπὸ σοβαρὰ καὶ ὥραία ἔργα. Θὰ ἴδωμεν τὸν «Ἰππόλυτον» τοῦ Εὐριπίδου, τὴν «Ἀντιγόνην» καὶ τὸν «Οἰδίποδα Τύραννον» τοῦ Σοφοκλέους, ὅχι ὅπως τὰ παριστάνει ἡ Ἑταιρεία πρὸς διδασκαλίαν ἀρχαίων δραμάτων, ἀλλὰ καλομεταφρασμένα ἀπὸ τὸν κ. Χρηστομάνον εἰς τὴν γλῶσσαν μας. Ὑπάρχουν ἀκόμη δύο δράματα τοῦ Τουρκένιεφ, ἄλλα δύο τοῦ Ντονναῖ, ἄλλα τρία τῆς Σάνδ, ἓνα τοῦ Τζοτὸ καὶ τὸν Καβαλότη, ἡ «Μόννα Βάννα» τοῦ Μέτερλινγκ, — καὶ ἄλλα, ἐκτὸς τῶν παλαιῶν, τὰ ὁποῖα ἔμειναν πλεονεῖς τὸ δραματολόγιον. Ὑπάρχει μάλιστα ἐλπίς ὅτι θὰ δοθῇ καὶ ἡ «Τοισεύγενη» τὸ ἀνέκδοτον δράμα τοῦ κ. Παλαμά, τὸ ὁποῖον θὰ ἐγκαινιάσῃ μίαν σειρὰν ἔργων ἐλληνικῶν.

Τὰ καλὰ αὐτὰ ἔργα θὰ ἐπιτύχουν; Μετὰ τὸ

«Λιμπελάϊ», μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφιβάλλω πολὺ. Ἀλλὰ συμβαίνει τοῦτο τὸ παράδοξον: Αἱ ἀποτυχίαι τῆς «Νέας Σκηνῆς» εἶνε ἀκριβῶς οἱ μεγαλειέτεροί της θρίαμβοι καὶ οἱ ὥραιοτεροί της ἐξελίξεώς της. Ἡ «Νέα» ὁρὶ σταθμοὶ τῆς ἐξελίξεώς της. Ἡ «Νέα Σκηνή» εἶνε ἀξία θαυμασμοῦ προπάντων διὰ τὰ ἔργα τῆς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἠρίθμησαν τὰς ὀλιγωτέρας παραστάσεις. Ἀλλ' ὁ θαυμασμός ὀλιγωτέρας παραστάσεις πρέπει νὰ ἐξαγορῶνται, καὶ ἡ ἐκτίμησις πρέπει νὰ ἐξαγορῶνται, καὶ χωρὶς τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν, κανὲν ὄνειρον δὲν εἶνε δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ. Τοῦτο γνωρίζω — ἐκ τῆς πικρᾶς πείρας του πλέον — καὶ ὁ κ. Χρηστομάνος, ποικίλλει τὸ πρόγραμμά του καὶ μ' ἐλαφρότερα, ὀλιγώτερον φιλολογικὰ ἔργα, ἱκανὰ ὅμως νὰ ἐκλύσουν τὸν πολὺν κόσμον, νὰ ξεκουράσουν τὸν θίασον καὶ προπάντων νὰ προμνηθεύουν τὸ χορὸν, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὥραϊου ὀνείρου. Εἶνε ἡ μέθοδος τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζουν ὅλοι, ὅσοι θέλουν νὰ προχωρήσουν, νὰ παλαίσουν καὶ νὰ νικήσουν. Θὰ ἦτο θαυμαστός ὁ κ. Χρηστομάνος ἂν δὲν παρεδέχετο καμμίαν συνθηκολογίαν καὶ ἂν ἐκλείεν ἑξαφνα τὸ θέατρον του μὲ μίαν μεγαλοπρεπῆ χειρονομίαν περιφρονήσεως πρὸς τὸ «νοῆμον κοινόν», τὸ ὁποῖον διασπείρει μὲ τὸ «Βουλευτικόν» καὶ πλήττει μὲ τὸ «Λιμπελάϊ». Ἀλλ' εἶνε ἀκόμη θαυμαστότερος, ἀκριβῶς διότι δὲν τὸ κάμνει, — διότι ὑποχωρεῖ διὰ νὰ νικήσῃ, καὶ κάμπτεται διὰ νὰ ἐμμεῖνῃ, κ' ἐξακολουθεῖ τὸ ὥραϊόν του ἔργον, καὶ πλησιάζει, ἔστω καὶ μ' ἐλιγμούς, πλησιάζει ὁλονὲν τὸ μέγαλον του ἰδανικόν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Τὸ ἀγγλικὸν θέατρον καὶ ἡ ἐφετινὴ θεατρικὴ περίοδος.

Ὁ ἐπανερχόμενος εἰς Λονδίνον, ἔστω καὶ μετὰ πολὺμηνον ἀπουσίαν, δὲν εὐρίσκει μεγάλην διαφορὰν οὔτε μεγάλην πρόοδον εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς τὰ ἀφορῶντα ἐν γένει τὴν δραματικὴν τέχνην.

Ναὶ μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν θεάτρων αὐξάνει ἐν Λονδίῳ ὀσημέραι, καὶ ἡ ἀγγλικὴ κοινωνία ἥτις ἄλλοτε ὀλίγον ἐπήγαγεν εἰς τὰ θέατρα, τὰ συχνάζει τὴν σήμερον τακτικώτατα, ἀλλὰ ἡ πρόοδος εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, καθαρῶς βιομηχανική, πολλοὶ δὲ λόγοι ἐμποδίζουν τὴν δραματικὴν τέχνην νὰ προσδεύσῃ.

Πρῶτον καὶ κύριον, ὅπως καὶ μέχρις ἐσχά-
των ἐν Ἑλλάδι, διευθύνται τῶν θεάτρων εἶναι
ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ γνωστότεροι ἡθοιοιοί.
Καὶ ὁμολογουμένως πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ὁποῖο
ὁ Irving, ὁ Tree, ὁ Alexander εἶναι ἀλη-
θεῖς καλλιτέχναι, οἵτινες συνέτειναν οὐκ ὀλί-
γον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγχρόνου δραμα-
τικῆς σχολῆς καὶ εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῶν σαιε-
πηρίων δραμάτων· ἀλλ' ὅσον καλλιτέχναι καὶ
ἂν εἶναι οἱ Ἄγγλοι ἡθοιοιοί, εἶναι κατὰ
πρῶτον λόγον ἄνθρωποι. ἐπιδιώκοντες φυσικῶ
τῷ λόγῳ τὴν προσωπικὴν των κυρίως ἐπιτυ-
χίαν καὶ ὥς ἐκ τούτου ἀναζητοῦντες καὶ ἐν
ἀνάγκῃ παραγγέλλοντες μᾶλλον δράματα περιέ-
χοντα ἕνα καλὸν καὶ ἰδίως μακρὸν ῥόλον, παρὰ
ἔργα ἀληθοῦς φιλολογικῆς ἀξίας. Τὸ κακὸν δὲν
περιορίζεται ἕως ἐδῶ. Ἡ διεύθυνσις τῶν θεά-
τρων ὑπὸ ἡθοιοιῶν ὄχι μόνον κωλύει τὴν ἀνά-
πτυξιν θεατρικῆς φιλολογικῆς ἀλλὰ καὶ καθιστᾷ
ἀδύνατον τὴν ὑπαρξιν θιάσου ἀνταξίου τῆς με-
γαλειτέρας πόλεως τῆς οἰκουμένης. Τῷ ὄντι, μετὰ
τινας ἐπιτυχίας του κάθε ἡθοιοιοῦς οὐδὲν ἄλλο
σκέπτεται παρὰ πῶς νὰ ἐπιτύχῃ ἴδιον θέατρον
ὅπου νὰ δύναται νὰ παριστάνῃ ἔργα γραμμένα
κατὰ παραγγελίαν. Ὅπως ἔχουν τὰ πράγματα, τὸ
ὄνειρον τοῦτο εὐκόλως πραγματοποιεῖται.

Συμπέρασμα, άποτέλεσμα τούτου είναι ή
παράστασις δραμάτων περιεχόντων ένα μόνον
ρόλον, υπό κιάσων έχόντων ένα μόνον, ή τò
πολύ δύο καλούς ήθοποιούς.

Ἄλλα οἱ ἡθοποιοὶ διευθύνται δὲ εἶναι οἱ
μόνοι υπεύθυνοι τῆς παρουσίας καταστάσεως
ἐνέχοντα εἰς αὐτὴν τὸ κράτος καὶ τὸ κοινόν.

Τὸ μὲν κράτος δὲν δίδει οὔτε λεπτὸν εἰς
καμμίαν θεατρικὴν ἐπιχείρησιν. Μιμεῖται αὐτὸ
καὶ ἡ πόλις τοῦ Λονδίνου, οὕτως ὥστε τὸ
Λονδῖνον μεταξὺ τριάκοντα καὶ πλέον θεάτρων,
δὲν ἔχει ἓν θέατρον ἑθνικὸν καὶ κατορθώνει
νὰ ἔχῃ μελοδραματικὸν θίασον, τὸν τοῦ Co-
vent-Garden, μόνον ἐπὶ τρεῖς μῆνας τοῦ
ἔτους.

Ὅσον διὰ τὸ ἀγγλικὸν κοινόν, εἰλικρινὲς θαυμαστὴς παντὸς ἀγγλικοῦ, δὲν νομίζω νὰ λέγω ὑπερβολὴν γράφων ὅτι, ὑπὸ δραματικὴν ἔποψιν, εἶναι τὸ βλακωδέστερον κοινὸν τοῦ κόσμου. Δὲν φέρει εἰς τὰ θεάματα οὐδὲν κριτικὸν πνεῦμα, διασκηδάζει εὐκολώτατα καὶ τέρεται ἰδίως ὑπὸ μεγαλοπρεποῦς σκηνοθεσίας, ἀπαιτεῖ ὁμως ἑξάπαντος νὰ ἔχη πρὸ αὐτοῦ ἓνα ἠθοποιὸν ἀνεγυρισμένης φήμης, καὶ οὕτω ἡ συνειδησίς του εἶναι ἥσυχος. Ἡ δόξα τοῦ ἠθοποιοῦ, ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς σκηνοθεσίας, πεί-

θουν τὸν ἄγγλον θεατὴν ὅτι δὲν ἔχασε τὰ χρή-
ματά του καὶ τοῦτο ἀρκεῖ. Πηγαίνει ἄλλως τε
τὸ κοινὸν εἰς τὸ θέατρον ἐν ἐσπερινῇ περιβολῇ,
αἱ αἰθουσαι εἶναι σπανίας μεγαλοπρεπείας, καὶ
συχνὰ ὁ θεατὴς παρηγορεῖται δι' ὅσα ἀκούει
ἀπὸ τῆς σκηνῆς μὲ ὅσα βλέπει πέριξ αὐτοῦ ἐν
τῇ αἰθούσῃ.

Ἦ ἄλλως τε πρέπει τις ν' ἀναγνωρίσῃ ἀσμε-
νῶς ὅτι ἐὰν συχνάκις τὰ παριστανόμενα εἶναι
βλακώδη καὶ ἐὰν ἐπιπολάξῃ ἡ ἀνία τῶν mu-
sical-comedies, τῶν ἀγγλικῶν opérettes, συ-
χνάκις ἐπίσης παριστάνονται τὰ δράματα τοῦ
Σαίξπηρ, αἱ κωμωδίαί τοῦ Σέριδαν καὶ μερικὰ
εὐέλπιδι ἔργα τῶν νεωτέρων ἀγγλῶν δραμα-
τουργῶν. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον, πολὺ βραδέως
ἐνεκα τῶν παντοίων κωλυμάτων τῶν ὁποίων ἐξε-
θέσαμεν τὰ κυριώτερα, σχηματίζεται ἐν Ἀγγλίᾳ
νέα δραματικὴ σχολή. Ἀπὸ δεκαπενταετίας παρε-
στάθησαν μετ' ἐπιτυχίας τὰ δράματα τοῦ Pinero¹
ὅστις εἶναι ὁ κράτιστος τῶν συγχρόνων συγγρα-
φέων, καὶ αἱ κάπως ἀτελεῖς κωμωδίαί εἰς τὰς
ὁποίας ὁ κ. Henry-Arthur Jones² τόσον εὐ-
φυνῶς σατυροῖσι τὰς ὑποκρισίας καὶ τὰς γελοίας
ἀδυναμίας τῆς διήθεν καλῆς κοινωνίας. Μεταξὺ
δὲ τῶν ἀναφαινομένων νεωτέρων δύναται τις ν'
ἀναφέρει τοὺς κ. κ. Esmond, K-Tarpey καὶ
ιδίως τὸν κ. Barrie³, οἵτινες βεβαίως εὐρὺ
μέλλον ἔχουν πρὸ αὐτῶν. Ἵσως αὐτοὶ καὶ
τινες ἄλλοι, ὥς ὁ ἀληθῶς μέγας λυρικός Phi-
lippo, γεννήσουσι πραγματικὴν σύγχρονον ἀγ-
γλικὴν δραματικὴν σχολήν, ὀλιγώτερον τῆς ση-
μερινῆς ὑποτελῇ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Σκαν-
δινανῶν, καὶ ἀνταξίαν τῶν ἀπογόνων τῶν δρα-
ματούργων τοῦ δεκάτου ἔκτου καὶ δεκάτου ἐβδό-
μου αἰῶνος.

Μέχρις ότου όμως πραγματοποιηθοῦν αἱ ἐλπίδες αὐταὶ πρέπει νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὰ παρόντα, δηλαδὴ εἰς δράματα σκοποῦντα μόνον ν' ἀναδείξουν τὸ τάλαντον τοῦ τάδε ἢ τάδε ἡθοιοῦ, εἰς τὰς musical comedies, αἱ ὁποῖαι μετέχουν περισσότερον τοῦ music hall παρὰ τοῦ θεάτρου καὶ τῶν ὁποίων τὴν χυδαίότητα καὶ τὴν ἀσυναρτησίαν εἶναι δύσκολον ξένος νὰ φαντα-

Τὰ κυριώτερα δράματα τοῦ Pinero εἶναι ἡ *Second Mrs Tangueray*, ἡ *Notorions Mrs Ebbesmith* καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ ἔργου *Iris*. Νεώτερος ὢν ὁ Pinero ἔγραψε μερικά διασχεδαστικά κωμειδιόγλια.

ὁ βλ. κυρίως τὸ Liams, τὸ Masquaraders, τὸ Mrs Danes Defense καὶ ἐπ' ἐσχάτων τὸ Whitewashing Julia. ὁπερ ἐπρόκάλει τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον μετὰ τὸν κυριζόντων τὸ Times εἰς ὃν δὲν ἐπετράπη ἡ εἴσοδος εἰς τὴν παράστασιν.

³ Ο κ. Barrie είχε ἐφέτος διπλὴν ἐπιτυχίαν μετὰ τὸ Zuality Street καὶ τὸ Admirable Crichton.

σθῆ, καὶ τέλος εἰς τὰς προσαρμογὰς τῶν γαλ-
λικῶν κωμωδιῶν καὶ vaudevilles, παραφρά-
σεις τὰς ὁποίας ἡ ἀγγλικὴ αἰδῶ στερεῖ τοῦ
παρισινοῦ ἄλλοτος. Μοῦ ἔτυχε λ. γ. νὰ ἴδω εἰς
τὸ Avenue Theatre μετὰφρασιν ad usum
delphini, τῆς Dame de shez Maxim καὶ
τὴν ὁποίαν θὰ ἰδύναντο σχεδὸν ἄνευ πόνου
νὰ ἀκούσουν καὶ αἱ αὐτοηρότεραι τῶν ἀγγλί-
δων ἀειπαρθένων.

Τρανή ἀπόδειξις τῆς λυπηρᾶς ταύτης καταστάσεως εἶναι καὶ ἡ σημερινὴ θεατρικὴ περίοδος, ἣτις, ἐὰν ἐξαίρέσωμεν τὰς ἀνωτέρω δύο κωμωδίας τοῦ κ. Barrie, δίδει τὴν ἐντύπωσιν ἐρήμου ἄνευ ὁράσεων.

Ἔχομεν ὁπότε θέατρα ἀφιερωμένα εἰς musical comedies, ἕξ ὧν ἡ μία «In Dahomey» παίζεται ὑπὸ θιάσου ἑκατὸν μαύρων ἠθοποιῶν ἀδιακόπως χορευόντων τὸ cake-walk Ἔχομεν σειρὰν δραμάτων μεταφρασθέντων ἐκ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὥς τὸ Old Heidelberg, ἔχομεν μάλιστα δύο κωμωδίας ἀγγλικὰς καὶ τὰς δύο τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως.

Τὸ *clou* τῆς περιόδου ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν προτέρων, ὁ Δάντε τοῦ Σαρδου ὃν παίζει ὁ "Ερβιν. Ὁ κ. Σαρδου χαίρει παγκοσμίον φή- μης ὁ δὲ "Ερβιν, δικαίως ἢ ἀδίκως, εἶναι ὁ ἔνδοξότερος τῶν ἄγγλων ἡθοποιῶν. Τέλος ὁ ἥρως τοῦ δράματος εἶναι, μετὰ τὸν "Ομηρον, ἥρωος τῶν ποιητῶν, ὥστε, φυσικώ- ὁ μεγαλείτερος τῶν ποιητῶν, ὥστε, φυσικώ- τατα, ἡ περιέργια τοῦ κοινου ἦτο μεγάλη. "Ισως ἡ περιέργια αὕτη ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὸ ἀθηναί- κὸν κοινόν. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ εἰπωμεν ἰδιαίτερος ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ δράματος τοῦ Σαρδου.

Σαρδου.
Ο τίτλος τοῦ δράματος εἶναι κάπως ἀπα-
τηλός, πρόκειται ὀλιγώτερον περὶ τοῦ Δάντε
ἢ περὶ τῶν κυριωτέρων ἐπεισοδίων τῆς Θείας
Κωμωδίας συναρμολογηθέντων, ὅπως ὅπως, πέ-
ριξ φαντασιώδους βίου τοῦ ποιητοῦ αὐτῆς. Ἴδου
τί πιθανῶς συνέβη. Ὁ Ἐρβιν, ὅστις ὁμοιάζει
πολὺ πρὸς τὸν Δάντε, παρεκάλεσε τὸν Σαρδου
νὰ τοῦ γράψῃ δράμα ἔχον τὸν Δάντε ὡς κύριον
ἀντικείμενον. Ὁ Σαρδου ταχέως ἀντελήφθη
ὅτι ὁ βίος τοῦ Δάντε δὲν παρέχει πολλὴν δρα-
ματικὴν ὕλην, ἀλλ' ὅτι ἡ Θεία Κωμωδία παρέ-
χει δραματικώτατα ἐπεισόδια, ὅπως τῆς Φραντζέ-
σκας τῆς ἐξ Ἀρμινίου, τοῦ Οὐγγολίνου, τὴν κατὰ-
βασιν εἰς τὸν Ἀδην· ὑποθέσας λοιπὸν ὅτι οἱ
ἥρωες τῶν δραματικῶν τούτων ἐπεισοδίων ἦσαν
σύγχρονοι τοῦ Δάντε καὶ ὅτι οὗτος ἀνέμειχθη εἰς
τὴν ζωὴν των, ὁ κ. Σαρδου κατῴρθωσε νὰ συν-

θέση λίαν ασυνάρτητον δραῖμα. Πρὸς συμπλή-
ρωσιν τῆς δραματικῆς ὑφῆς ὁ κ. Σαρδουὸς ὁ ὁποῖος
εἶχε δωρήσει εἰς τὸν Ροβεσπιέρων, ὅστις ἀπέθανε
εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν, νόθον υἱὸν εἰκοσαετῇ, ἔδωκε
γενναιοδώρας εἰς τὸν Δάντε ἐρωμένην τὴν Pia
de Tolomei ἣν ὁ Δάντε συνήντησε μόνον εἰς τὸ
Πουργατόριον, καὶ νόθον θυγατέρα τὴν Genima
ἣν ὁ γάλλος συγγραφεὺς μνηστεύει μὲ τὸν
ἐξάδελφον τῆς Φραντζέσκας ἐξ Ἀρμινίου καὶ τὸ
πείραμα ἐπέτυχε.

Ἡ κριτικὴ ἐδείχθη δικαίως αὐστηροτάτη πρὸς τὸ δρᾶμα τοῦ Σαρδού, ἀλλ' ἐδειξε ἀνεξήγητον ἐπιείκειαν πρὸς τὸν πρωταγωνιστὴν Ἑρβιν, ὅστις εἶναι εἰς ἄκρον μονότονος καὶ βαρετός. Τὰ σκηνικὰ ὅμως εἶναι ἐκτάκτου καλλονῆς, καὶ τοῦτο εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ἀρκεῖ. Ὁ κ. Filon ὁμιλῶν περὶ τῶν σκηνικῶν λέγει ὅτι εἶναι τοιαύτης τελειότητος ὥστε καὶ κωφὸς ἠδύνατο νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Δάντε· ὁ ἀνταποκριτὴς τῶν Débats ἐλησμόνησε νὰ προσθήσῃ ὅτι καὶ μόνον κουφοὶ ἠδύνατο νὰ εὐχαριστηθοῦν εἰς αὐτάς.

ΑΝΔΡ. ΜΙΧ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Tò Salon

ΣΑΣ στέλλω δόλγα περὶ τοῦ ξφετινοῦ Salon. Ὅχι γενικά· ἐγράφησαν τόσα θὰ περιορισθῶ εἰς τοὺς Ἑλληνας καλλιτέχνας. Ἐκεῖνος ποῦ ἰδιαιτέρως ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν εἶναι ὁ κ. Μποῦντζος. Παρολοοῦνθ' ἅπασι τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐκ Μιτυλήνης τότε χωρὶς ζώην, στάσιμοι, χωρὶς ἐνδιαφέρον· μὲ μίαν λέξιν ξηραί. Εἶχα ἀποβάλει τὴν ἐλπίδα νὰ ἰδῶ κατὰ ἰδικόν του καλὸν καὶ ἡ ἐκκληξίς μου ἦτο μεγάλη ὅταν ἀντίκρισα τὸ ἔργον του «Προσωπογραφία τοῦ γέρω-Α».

Τικῶς ὅτι τὸ ἔργον ἦτο ἰδικόν του. Τί πραγμα-
λυσίς! Μία ἀπλὴ κεφαλὴ κατὰ μέτωπον, χω-
μασίον σχέδιον, τί λεπτότης· ἀλλὰ τί θαν-
τὴς μῦτης, εἰς τὴν ἐκφρασιν εἰς τὸ περίγραμμα
τί ἡρεμὸς ἁρμονία εἰς τοὺς σταχτεροὺς τόνους!

Πρὸ ἡμερῶν εἶχα μεταβῇ εἰς Βάλε διὰ νὰ
μελετήσω τὰς περιρῆμους εἰκόνas τοῦ Χολ-
λεως· ὥπως σὰς φανῇ παραδόξον, ὅτι εὐρῆκα

καὶ ἡ παλαιὰ Ἀμβρόσα. Ἡ ἀνοικοδόμησις δηλαδή μέσα εἰς τὸν περιβόλόν των μὲ ἀληθινὴν ἀρχαιολογικὴν ἀκρίβειαν ἐνὸς χαρακτηριστικοῦ τμήματος τοῦ παλαιοῦ Ἀστεως τῶν δύο αὐτῶν μεγαλονπόλεων. Αἱ μικροσκοπικαὶ αὐταὶ πόλεις δὲν ἤρρηξαν νὰ καταστοῦν τὸ κέντρον καὶ τὸ προσφυλὲς ἐντευκτήριον τῶν θαμνῶνων τῆς Ἐκθέσεως. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ εὐθυμία, τὰ διάφορα θεατρᾶκια, ποῦ τὰς κατέκλυζαν, αἱ χαριτωμένα ἐσορταὶ αἱ ὁποῖαι ἐδίδοντο ἐκεῖ, μὲ τοπικὸν χαρακτήρα καὶ τὸ χροῦμα μιᾶς ζωῆς περασμένης, μιᾶς ζωῆς ὅχι συνηθισμένης, ἐμάγευε τὸν κόσμον, τὸν ξετρέλαινε καὶ σὰν μαγνήτης τὸν προσεῖλκυε καὶ συγχρόνως ἔστερέωνε τὴν ἐπιτυχίαν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα οὔτε εὐκόλον νὰ δοθῇ εἰς τὰ νεκρωμένα χρόνια ἐνὸς λαοῦ τόση ζωὴ, ἔστω καὶ πρόσκαιρος καὶ νὰ ἀφυπνίσῃ παλαιὰς συνηθείας εὐρισκομένας εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν καὶ νὰ τὰς ζωντανέυσῃ. Ἀλλὰ πόσαι προσπάθειαι δὲν κατεβλήθησαν διὰ τὴν νεκρανάστασιν αὐτὴν. Ἀρχιτέκτονες καὶ διάφοροι καλλιτέχνη ἐβάλθησαν εἰς ἐνέργειαν, ἐκεντήθη ἡ φιλοτιμία των, καὶ ὁ τρελλὸς πόθος μὲ τὴν ζωηρὰν καλαισθησίαν ἐδημιούργησε τὸ πρᾶγματικῶς καλλιτεχνικὸν ἐκεῖνο κομμάτι τῆς ὅλης ἐκθέσεως καὶ ἀπετέλεσε τὸ καλλιτέρον της κόσμημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπήγαγε καὶ ἡ αἴγλη ἡ ὁποία τὴν περιέβαλε ἀργότερα.

Ἀργὰ τώρα, μετὰ παρέλευσιν χρόνων εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐπισκεφθέντων αὐτάς, μία γλῶσση ἀνάμνησις ἀπομένει τῶν φαιδρῶν ἐκείνων μικροπόλεων μετὰ τὰς περιέργους ἀπὸ Staff οἰκοδομὰς των. Καὶ τὰ μικροσκοπικὰ χαριτωμένα σπιτάκια, αἱ ποικίλαι καὶ γραφικαὶ ἐνδυμασίαι τῶν κατοίκων καὶ αἱ διάφοροι ἐπίσημοι ἑορταὶ των, ἐπαναφέρουν ἀκόμη ἅποτε τὸ γέλιο εἰς τὰ χεῖλη

Κάτι τι ἀνάλογον ἤμποροῦσε νὰ γίνη καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας ἔκθεσιν. Ἐνα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ὁ κ. Βελιανίτης, ὁ γράφας ἄλλοτε τόσον ὥραϊα ἀρθρα περὶ τῆς ζωῆς τῶν παλαιῶν Ἀθηνῶν, ἤμποροῦσε νὰ δόσῃ τὴν ἰδέαν διὰ τὴν ἀνασύστασιν ἐνὸς μέρους αὐτῶν. Ἔτσι θὰ κατορθώναμεν καὶ ἡμεῖς νὰ πάρωμεν κανένα, καφὲ εἰς τὸ καφενεῖον τῆς Ὁραίας Ἑλλάδος, ἢ εἰς κανέναδρομίσκον τῶν νὰ περιπατήσωμεν καὶ νὰ διασκεδάσωμεν μὲ τὰ γλῆντια τῆς ἐποχῆς.

Μέσα εἰς τοιαύτην σκευοθεσίαν ἡμποροῦσαν τόσον ὥραϊα ἑλληνικαὶ χωρικά ἐξορταὶ νὰ διοργανωθοῦν. Καὶ ὁ προσφιλεὶς Καραγκιό-

ζης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ πλεόν ἀγαπημέ-
νον του θεάμα θὰ εὕρισκεν ἐκεῖ τὴν ὠραιότε-
ραν του σκηηνήν.

Ἄλλ' ὁ κύριος χαρακτηρισμὸς τῆς ἐκθέσεως τῶν Ἀθηνῶν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ μόνον μετὰ τὸ πέρας τῆς, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ ἀρῇσῃ εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν μας καὶ τὰ νέα στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ποῦ θὰ προσθέσῃ.

Α ΑΛΥΑΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΥΠΟ τὸν τίτλον « Ἑλληνικὴ φιλολογικὴ ζωή » δημοσιεύεται εἰς τὸ γαλλικὸν περιοδικὸν « La Revue » τῆς 15 Ἰουνίου ἀπόσπασμα ἀνεκδότου μελέτης τοῦ γνωστοῦ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ἀρμενίου φιλόλογον Τηγρὰν Γεργαχτι. Ἡ ὅλη μελέτη τοῦ τόσον ἀγαπητάντος τὴν Ἑλλάδα ἀρμενίου καὶ τόσον προφώρως ἀπαθαναντός — 29 ἔτην Δεκεμβρίου 1899 διαιρεῖται εἰς δύο σειράς: Ἡ Ἑλληνικὴ νύχξ καὶ ἡ Φιλολογία ὑποδιαϊρουμένη εἰς δώδεκα κεφάλαια: Α'. Τὰ Ἐθνικὰ Τραγούδια, Ἡ Ἑλληνικὴ Ζωή, Ἡ Θρησκεία, Ἡ Ἀγωγή Β'. Ἡ Ποίσις, Ὑνας Ἀρχων Ἀθηναῖος, Ὁ Τύπος, Ἡ Μυθιστορία, Τὸ Διήγημα, Τὸ Θέατρον (ἱστορία), Ἡ Ἐπίδοσις τῶν νέων ιδεῶν, Τὸ Γλωσσικὸν Ζήτημα.

Ἐπορώσας τὰν πῶλον ἴσθιν, τὸ ἰκκιδάσειν Σφίγγα.
 Ὁ συγγαμέτης δὲν ἐξοφύραται νὰ τελειώσῃ τὴν με-
 λέτην του. «... Πάντοτε κρεββατωμένος, πάντοτε εἰς
 τὸ νοσοκομεῖον!» ἔγραφε εἰς φίλον του ἐν Ἀθήναις.
 Ἄδεν σὰς γράφω πόσον υπέρφερα καὶ ὑποφέρω ἀκόμη.
 Ἀπέμεινα ἐρεῖπιν· τὰ χέλια μου εἶναι μόνον κό-
 καλα!... καὶ πὼς λαχταρῶ τὰς Ἀθήνας!... Ἐκεῖνο
 πρὸ πάντων ποῦ μὲ πιεῖς εἶναι τὸ μάταιον τῆς ζωῆς
 μου, ἡ πλήρης αὐτῇ νάρξη ποῦ εἶμαι βυθισμένος.
 Προσπαθῶ νὰ τὴν ἀποτινάξω με τὴν ἀνάγκωσιν· εἶναι
 δεκαπέντε μέρες ποῦ ἀρχισα νὰ διαβάξω πυρετωδῶς,
 μολοντὶ αὐτὸ μὲ βλάπτει. Ἔχω δίπλω μου τὰ δρά-
 ματα τοῦ Εὐριπίδου. (Πόσας σκέψεις ἤθελα νὰ σὰς
 μεταδώσω!) Συχνὰ μοῦ ἔρχεται ἡ ἐπιθυμία νὰ υπαγο-
 ρεύσω μερικὰς σημειώσεις διὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλο-
 λογίαν ἀλλὰ θὰ ἠμπορέσω ἄρα γε;... Ἀλλήθεια, σὰς
 παρακαλῶ, στείλετέ μου ἀπὸ τὰ χαρτιά μου ποῦ ἔχω
 ἀφήσει, τὸ δέμα με τὸν τίτλον: *Φιλολογία ἢ φιλολογι-
 καὶ σημειώσεις*

Καὶ παρακάτω: «Τὸ ὄνειρόν μου εἶναι νὰ γίνω
καλὰ τὴν ἀνοιξὶν καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ ἐρ-
γασθῶ κοντὰ σὲ σᾶς. Μά, κοῦμα!...»

Ἡδυνήθη, ὡς ξένος, ὁ ἀρμένιος λόγιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ τόπου· Τὸ πλεῖστον ναί, μολόντι εἰς προηγούμενην του μελέτην ὑπερτερῶς ἴσως ὁ ἐνθουσιασμός του καὶ ἡ φιλία ἡ συνδέουσα αὐτὸν με τοὺς Ἕλληνας συγγράφει. Εἰς τὸ τωρινὸν ἀπόσπασμα τῆς Revue ὁμιλεῖ ἰδίως περὶ τοῦ κ. Παλαμά. Φαίνεται πρᾶγματι νὰ εἰσέδωκε βαθεῖα εἰς τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ. Τὸ βάθος τῶν στίχων τοῦ κ. Παλαμά διησθάνθη ἡ ποιητικὴ ψυχὴ τοῦ Γερτζι. «Τὰ ποιήματά του, λέγει, εἰσάσμενα σάν ὕμνοι, κἀννοῦν ἀμέσως τὴν ἐντύπωσιν βιβλίου λειτουργικοῦ. Δὲν συγκινοῦν, προκαλοῦν τὴν σκέψιν. Διὰ μέσον τοῦ ἔργου του φαίνεται καθαρά ἡ σημερινὴ Ἑλλάς· ὁμοιάζει τὴν Ἰταλίαν προπρασκεῦζουσαν τὴν Ἀναγέννησιν, ἐλευθερωμένην μόλις ἀπὸ τοῦ χάος τοῦ μεσαιῶντος.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Περιοδικά :

Εἰς ἓνα του ἀνέκδοτον γράμμα πρὸς τὸν Καμπύσην, δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Κοιτικὴν» καὶ δημοσίην αὐτῆς, δημοσιευθὲν ὡς συμβολὴ ἑῖς τὴν γλωσσικὴν αὐτῆς «Ἐφεσσαν» τὸν «Παναθηναϊκόν» γράφει ὁ πέ- ρυσι ἀποθανὼν Κερκυραῖος λόγιος Γ. Α. Καλοσγούρος ὅτι Ἀκολουθεῖτε πιστὰ τὸν κ. Ψυχάρη. Ὁ κ. Ψυχάρης, ἂν δὲ σπᾶλλω, στὸ ὕστερον γαλλικὸν σύγγραμμά του, δέχεται πὼς ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα πρέπει νὰ ἔχῃ βάσιν τὴν κοινὴν γλῶσσα, ποὺ σχηματίζεται ἀσυναίσθητα ὅταν σμίγουν Ἕλληνες ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἀρνοῦνται τοὺς διαλεκτικούς. Ἀν αὐτὸ γίνεται στὰ ἔθνη πρὶν φανῇ ἡ γλῶσσα τῶν συγγραφέων, εἶνε ἑξήτημα ὅπως καὶ ἂν εἶναι, εἶναι σωστὸ πὼς ἡ γλῶσσα τῶν συγγρα- φέων πρέπει νὰ εἶνε κοινή. Μένει πιστὸς στὴν ἀρχήν οὗτος ὁ κ. Ψυχάρης; Ἐγὼ πιστεύω πὼς γὰρ νὰ πτύχῃ καὶ ἂν εἶναι, εἶναι σωστὸ πὼς ἡ γλῶσσα, πρέπει νὰ ἐλευθε- ρωθῇ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι κάνει ὁ κ. Ψυχάρης ἀπὸ καθὲ διαλεκτικὴ ἐπιρροή. νὰ στοχασθῇ καλὰ πὼς τὸ κυριώτερον εἶναι νὰ κατορθώσουμε τὸ ταίριασμα τῆς λαϊκῆς ὧλης μετὰ τὸ ἀρχαῖο στοιχεῖο, καὶ πὼς αὐτὸ δύ- νηται νὰ γίνῃ καλὰ. ἂν ἐπιμένουμε νὰ προτιμῶμε συστηματικῶς τὰς μορφὰς ποὺ δυσκολώτερα σμίγουν μετὰ τὸ ἀρχαῖο στοιχεῖο.

«Π. χ. στην Κέρκυρα, και βέβαια και αλλού, ο λαός προσφέρει και λέει Κυριακή, ευχαριστώ, ζωγραφίζεται, τὰ πό, μένει, μάργινα και χίλια άλλα παροιμίες. Εγώ πληθὺς λέξεις ἀξέριαις τοῦ ἀλλοῦ εἶναι συγχομμένες μεταχειρίζεται τὴν αὐξήσει καὶ τὴν παρὰ λείπει μόνον με ὁρίσμενος κανόνας, κτλ. Δὲ σὰς φρονεῖ πὼς πρέπει νὰ «ζητήσουμε ὅλ' αὐτὰ με τὴν μεγαλὴ ἐπιμέλεια, καὶ ὅχι νὰ προτιμοῦμε τὰ Κυριακή, φαριστά, ζουραφιάντα, νὰν τὸν μισοῦμε, μάργια, φτάξη πλακίδα καὶ ὅς ποῦ εἶδα ἀντὶ πονηκίαι, ἀντὶ λέγω ἐγὼ πὼς τὰ πρῶτα εἶνε καλύτερα. ἀλλὰ μὴν ποτε ἡ γλῶσσα ν' ἀπλώσῃ τὰ στενὰ ὅρια τῆς δευτέρας; οἱ σημερινεὶ ἀνάγκες τοῦ πνεύματος ἐπιβάλλουν, τόσο φοβᾶται νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὴν δευτέρα; τόσο φοβᾶται νὰ ἔξωλῃ τὴν πρώτην; καὶ καλύτερα ἔσται ἡ πρώτη ἢ ἡ δεύτερη;»

«Οἱ παλαιότεροι ποιηταὶ μας, καὶ καθιερωμένοι ἀπὸ ὅλους ὁ Ζαλοκώστας ὠδηγοῦμενοι ἀπὸ τὰ καλὰ τεχνικὰ τους αἰσθημα, εἶχαν ἀρχίσῃ ὥρατα. κ' ἐμπεριανιστοῦμενοι ἀπὸ νέες προλήψεις, εἴμαστε σήμερον κινδύνου νὰ τὰ χάσουμε ὅλα. ἡτὶ εἶνε ἡ γνώμη μὲ τὸν κ. Ψυχρὴν γὰ ὥρες καὶ δὲν ἐξέδχθηκε τίς ἀπὸ ὅσα τοῦ εἶπα. Εὐερίναμε καὶ οἱ δύο στὴ γνώμης κ' ἐγὼ ἐτελείωσα λέγοντας πὺς ἂν εἴσις τὰ χασιθῇτε καλά, εἰν' ἐπιδια νὰ κατορθώσετε ἐκαθεστῆσαι θεορητικώτεροι, τὸ βλέποντες ποὺ οἱ Ἑλληνοίσοι θεωρητικώτεροι, τὸ βλέποντες θαρδέων, δὲν τὸ κατορθώσαν ὅμως καὶ ἵσως μποροῦν νὰ τὸ κατορθώσουν.

ΕΡΕΥΝΑ. — Ιούλιος 1903.

Προφηται τοῦ ἀνθρωπισμοῦ — Ὁβίδιος

Η λατινικὴ φυλὴ οὐδέποτε διετέθη συμπαθῶς πρὸς
 τὸ πνεῦμα τοῦ Πυθαγόρα καὶ τοῦ Πλάτωνος,
 τῶν δύο τούτων κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλλη-
 νισμοῦ. Ἄλλα μειονότητες τις τῶν Ῥωμαίων ἐνεστερο-
 νίσθη τὰ ἑλληνικὰ νάματα καὶ ἐντεῦθεν ἀνεδείχθησαν
 ἐν Ῥώμῃ ἄνδρες μεγάλῃς διαπαιδείας ὀφειλόντες τοῦ
 ἀνάστημά τον εἰς τὰς ἀνθρωπικὰς ἐμπνεύσεις τοῦ
 Πυθαγόρα. Τὸ λεπτόν ἐν τῇ λατινικῇ φύσει εἰσέδυ-
 σεν ἥδη οἶονε ἅκτις γλυκύτητος εἰς τὸ Ῥωμαϊκόν
 κράτος καὶ κατέστησε

J. E. Williams, London, 1896.

τὴν περιγραφομένην ὑπὸ τε τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Κικέρωνος, καθ' ἣν χιλιάδες θεατῶν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ ἠγέρθησαν μὲ ἀράς κατὰ τοῦ Πομπηίου καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ῥέοντας δάκρυα διὰ τὴν ἐνώπιον αὐτῶν ὀδυνηρὰν ἀπόγνωσιν πλήθους ἐλευθέρων βασιανιζομένων. Ὁ Κικέρων λέγει ὅτι «λαὸς ἥσθανθ' ὅτε εἶδος τι ἀλληλεγγύης πρὸς τὰ γιγάντια ἔβαινε εὐγενή ζωα». Ὁ Ὀβίδιος γεννηθεὶς τῷ 43 π. Χ. ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀνθρωπιζήν ταύτην Σχολήν, καὶ ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς ἐποχῆς του καὶ ὁ ἔρμηνευτὴς τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας. Ἐσποῦδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν ἔνθα καὶ ἔμαθε τελεῖως τὴν ἑλληνικὴν. Τὸ σπουδαιότατον τῶν ποιημάτων του εἶνε αἱ **Μεταμορφώσεις**, γοητευτικώτατον ἔργον πλήρης εὐαῖ σθησίας καὶ ἡμεροφροσύνης. Πλούτος φαντασίας διακρίνει ὅλα τὰ ποιήματα του καὶ μολονότι τινὲς ἐπικρίνουσι ἔνια αὐτῶν ὡς ἠθικῶς χαλαρά, ἡ ἐποχὴ ἐν ἣ ἐγράφησαν εἶνε ἀρκετὴ δικαιολογία. Ἄξιον ἰδιαίτερας μνείας ὧδε εἶνε τὸ δέκατον πέμπτον βιβλίον τῶν **Μεταμορφώσεων** ἔνθα ὁ ποιητὴς ἑξαισίως περιγράφει τὰς ἀντικροφαγικὰς ἀρχὰς τοῦ Πυθαγόρα. «Τοῦ ζήσου τὸ πτώμα! Μὴ μολύνῃς, θνητέ, τὸ αἷμα σου μὲ τὴν ἀποτροπαιὸν ταύτην τροφήν. Ἰδοὺ οἱ κλάδοι τῶν δένδρων κλίνοντες ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ὀπωρῶν. Ἰδοὺ τὸ κλῆμα μὲ τὰς ζειδωροὺς σταφυλὰς του. Ἰδοὺ τὰ μελιβριθὶ δῶρα τῆς Γῆς. Ἰδοὺ τροφὴ οὐρανία καὶ ἀναιμάκτος, σφαγεῖον ἕξην. Δὲν εἶσαι λύκος ἡ πάνθηρ Δὲν εἶσαι τίγρις τῆς Ἀρμενίας ἡ λέων αἰμοδιψής. Δὲν εἶνε τάρφος τὰ ἐγκατὰ σου· δὲν εἶνε Κύκλωψ ὁ στόμαχός σου. Ἄφες τὸ πτηνὸν νὰ διασχίσῃ τὸν ἀέρα ἐν ἀσφαλείᾳ, τὸν λαγὼν νὰ πλανᾷται εἰς τοὺς λευκῶνας ἄροβος καὶ τὸν ἰχθὺν εἰς ἄδολον εἰρηνίην ἐν τῷ πελάγει. Πῶς ἤρχισεν ὅλη αὐτὴ ἡ τραγωδία τοῦ σφάζειν καὶ τρώγειν; Ἐν ἀρχῇ βεβαίως δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ τράγος τις φαγὼν τὰ κλημάτα μας ἐτιμωρήθη σφαγεῖς καὶ προσεσχευθεῖς εἰς τὸν Βάχχον θυσία. Μετ' ὀλίγον ἐκρίθη καὶ φαγώσιμος ἡ σὰρξ του, ἔξισον δὲ παραλόγως καὶ τὸν ἄλλον ζῶον βροδύτερον. Παραλόγον εἶνε νὰ πιστεῖται ὅτι οἰοσθῆναι θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ γάλλεται διὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἀθῶνων Πῶς ἔχεις καρδίαν νὰ διατρύπῃς τὸν λιμνὸν τοῦ ἀμνοῦ ὅστις κρωπιάζει ὅσωναι ἡτο τέκνον σου; Πῶς κωφεύεις εἰς τοὺς γόους του τοῦ ὀδυνηροῦ; Καὶ ἂν αὐτὸ δὲν εἴ ἐνοχλῇ, τί θὰ σὲ ἐμποδίσῃ ποτε ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο κακούργημα. Ὡ παῦσε σὲ καθιζετεύω, παῦσε τρεφόμενος παρὰ φύσιν καὶ δεξὰ τὰ δαψιλὴ δῶρα τῆς Γῆς πρὸς τροφήν σου». Ὁ Ποιητὴς ἀλλὰχου ὕμνει τὰς ἀρετὰς τῶν σίκων, τῶν καρῶν, τῶν φοινίκων, τῶν μήλων, τῶν σταφυλῶν, τῶν ἐλαίων, τῶν κρομμύων, τῶν ῥαπάνων, τοῦ μέλιτος τῶν ὀνῶν, τοῦ τυροῦ (**Μεταμορφ.** Βιβλίον 7, 664 - 682). Ἡ Δήμητρα ἐλατρεῖτο ἰδίως ἐν τῇ Ἀττικῇ, καὶ ὁ Ὀβίδιος δὲν λησιμονεῖ τὰς εἰς τιμὴν αὐτῆς τελετὰς ἐν Ἀθήναις ὡς συμβολίζουσας τὸν ἀνθρωπίνον πόθον τῆς εἰρηνικῆς καὶ τοῦ πνεύματος, ἐν ἀντίθεσει πρὸς τὸν θηριώδη πόθον τῶν μαχῶν καὶ τοῦ αἵματος. «Ἡ Δήμητρα ἀρεσκαίται εἰς ἀθάλα προσφορὰς. Φύγε, ἱερεῦ, μὲ τὴν μάχαιράν σου καὶ ἄφες τὸν ἄκαλον βούν νὰ ἀροτρίῃ τὸν ἀγρόν σου, νὰ χαιρεται καὶ νὰ σὲ πλουτίζει».

τίξη.
Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Ὀβιδίου ἦτο μεγάλη ἐν Ρώμῃ καὶ
ἡ φράσις.

Me pascunt olivae, me cichorea levesque malvae

ἐξ ὕμνων πρὸς τὸν Ἀπολλῶνα τοῦ Οὐρατίου Φλάκκου,
 συνοψίζει τὸ περὶ διαίτης φρόνημα τῶν πνευματικῶν
 τέρων Ρωμαίων

Εἰς τὴν Deutsche Revue ὁ Σὺρ Χίραμ Μάξιμ γράφει
ὅτι εἶναι μάταια αἱ ἐνέργειαι τῶν ἱεραποστόλων ἐν
Κίνα· ὡς κατὰ τὸν γάλλον μηχανικὸν Εὐγένιον

Σίμωνα, ὁ ὁποῖος ἔζησε πολλὰ ἔτη ἐκεῖ, οἱ Κινέζοι γεωργοὶ εὐρίσκονται εἰς ὑψηλότεραν βαθμίδα πολιτισμοῦ, παρὰ οἱ εὐρωπαῖοι χωρικοί. Δὲν ὑπάρχει τόπος ὅπου νὰ βασιλεύῃ τόσο ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐτυχία ὅσον ἐν Κίνᾳ. Καὶ τοῦτο εἶναι ὁ καρπὸς τῆς φυσικῆς θρησκείας των.

Εφημερίδες

Υπὸ τὸν τίτλον « Ἡ παραχάραξις τῶν ἐθνικῶν ἀσμάτων » ἐδημοσίευσαν αἱ « Ἀθῆναι » κρίσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου ἐπὶ τῆς τελευταίας γενομένης ἐκδόσεως τῶν « Ἐθνικῶν ἀσμάτων 1453-1821 » ὑπὸ τῆς ἑταιρίας ὁ « Ἑλληνισμὸς » συλλογῇ καὶ ἐπιμελείᾳ καὶ προσθήκῃ ἱστορικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χ. Χρηστοβασιλῆ.

Τὸ πρὸ ἑβδομάδος περίπτου ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς εταιρείας τοῦ « Ἑλληνισμοῦ » τεύχος τῶν « Ἐθνικῶν Ἀσμάτων » — γράφει ὁ κ. Πολίτης ἐμποιεῖ κατάληξιν διὰ τὴν συντελεσθεῖσαν ἐν αὐτῷ παραμύθῳ διαστορῆν καὶ ἐξαχρεῖωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀσμάτων. Μία τῶν ἐνταῦθα ἐφημερίδων, δημοσιεύουσα τὰ πρωτόλεια τῆς συλλογῆς ταύτης, ἐνεκοιμῶσε « τὴν κολοσσίδα », ὅσον καὶ ἀνεκτίμητον ἐθνικὴν ταύτην ἐργασίαν. Ἀλλ' ἀληθῶς κολοσσίδα εἶνε μόνον ἡ τόλμη τοῦ ἐκδότου, παρεμβάλλοντος ἀτέχνους καὶ ἀνοήτους στίχους τῆς ἰδίας κατασκευῆς εἰς τὰ ἄσματα καὶ παρουσιάσαντος τοῦτους ὡς ἀπαιτήματα τῆς δημώδους μούσης συγκαλλήσαντος στίχους διαφόρων ἄσμάτων, καὶ διχάζαντος αὐτοτελῆ ἄσματα, ὧν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἐνότητα. Θανιστὴ δ' ὄντως εἶνε καὶ ἡ ἀφέλεια, μεθ' ἧς ἐν τῷ προλόγῳ ἐπαγγέλλεται τὴν διόρθωσιν « τῆς διαφθορᾶς », ἣν τὰ ἐθνικά ταῦτα ἡμῶν ἄσματα ὑπέστησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀφότου ἐπονήθησαν.

Καὶ παραζάτοι:

Οὗτος ὁ ἐκδότης τῶν « Ἐθνικῶν Ἀσμάτων » — εὐπαροχησάτως κατακρίνει πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ συλλογῆς διότι τὰ δημοτικά ἄσματα κατέταξαν εἰς τὰς συλλογὰς των « ὅπως προελάμβανον αὐτὰ εἴτε ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἴτε ἀπὸ τῆς γραφίδας τῶν μικροσυλλογῶν των ». Ἐν ἄλλοις λόγοις κατακρίνει αὐτοὺς, διότι εὐσυνειδήτως ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον των καὶ δὲν παρεχάραξαν δι' αὐθαρέτων διωρῶσεων τὰ δημώδη κείμενα. Ἀλλ' αὐτὸς ἀπαξίων νὰ ἀκολουθήσῃ δουλικῶς τοὺς μικροσυλλογῆς, ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ τὰ δημώδη ἄσματα οὐχὶ ὅποια εἶνε, ἀλλ' ὅποια ἔπρεπε νὰ εἶνε κατὰ τὴν κρίσιν του ἐνοεῖται. Διὰ τοῦτο πρὸ οὐδενὸς ὑποχωρεῖ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ. Ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς ἱατρός τέμνων καὶ καιῶν θεραπεύει τὰς πληγὰς, καὶ αὐτὸς τὴν διαφθοράν, « ἣν τὰ ἐθνικά ταῦτα ἡμῶν ἄσματα ὑπέστησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ », ἐπανορθώνει ὅτε μὲν προσθέτων στίχους, ὅτε δ' ἀφαιρῶν ὅτε μὲν συγκολῶν, ἄλλοτε δὲ διασπών.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὸ θέατρον τῆς Ὁράγγης θὰ παρασταῇ τὴν 24 καὶ 25 Αὐγούστου ἡ « Ἰφιγένεια τοῦ Ἑλληνος » πηλοῦ Ἰωάννου Μωρεᾶς.

48 γυναῖκες κατὰ τὸ 1901 ἔγιναν διδάκτορες τῆς ἱατρικῆς εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ἥτοι 31 Ρωσίδες, 6 Γερμανίδες αἱ δὲ λοιπαὶ Γαλλίδες καὶ Ἑλβετίδες. Εἰς τὸ φινλανδὸν πανεπιστήμιον τοῦ Ἐλσινγκφορ φοιτοῦν ἑκατοντάδες νεανίδων. Ἡ πρώτη ἐγγραφή φοιτητρίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον αὐτὸ ἦτο τὸ 1870. Τὸ 1890 ἐνεγράφησαν δεκαεννέα Αἱ φινλανδίδες φοιτήτριαι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα μετὰ τοὺς φοιτητάς. Μετέχουν ὅλων τῶν συζητήσεων καὶ ψηφίζουν ἐπὶ τῶν ζητημάτων.

τῶν ἀφορώντων τὴν διοίκησιν τοῦ πανεπιστημίου. Αἱ περισσότερα ἐγγράφονται εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν 28 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀκολουθοῦσι τὴν ἱατρικὴν καὶ 7 τὰ νομικά. Εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν καμμία ἐγγραφή.

Αἱ ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τοῦ κ. Ἐβανς ἀνασκαφαὶ ἀπέδωσαν νέα εὐρήματα, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ δύο ἀγάλματα θειανῶν κρατουσῶν ὄφεις ἐξ ὁπτηῆς γῆς.

Ἔργα τοῦ Θεοδοζοπύλου ἐδημοσίευσαν ἡδη εἰς τὰ Παναθηναῖα ἔτος Α' τόμος Α. σελ. 457, καὶ ἔτος Γ' τόμος Β σελ. 417.

NEA BIBLIA

Οἱ ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΙ ΙΕΡΑΡΧΑΙ ὑπὸ Α. Διομήδους Κυριακοῦ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι 1903 τυπογραφεῖον Ραφτάνη - Παπαγεωργίου σελ. 16 σελ. 76 δρ. 0.40.

ΙΣΤΟΡΙΑ 15 ΑΙΩΝΩΝ — Ἑλληνισμὸς καὶ Βουλγαρισμός — ὑπὸ Ἀντωνίου Θ. Σπηλιωτοπούλου. Ἀθῆναι 1903 τυπογραφία τοῦ « Κράτους ».

ΤΟ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ὑπὸ Ι. Ν. Σβορώνου. Ἐκδόται Μπέκ καὶ Μπάρτ Ἀθῆναι. — Τεύχος 1 δρ. 10.

Τὸ ἐν λόγῳ τεύχος εἰς σχῆμα δὸν μέγα περιλαμβάνει μελέτην τοῦ κ. Σβορώνου μετὰ πλήρη βιβλιογραφίαν ἐπὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀντικυθέρων κοσμεῖται δὲ ἀπὸ 10 μεγάλων φωτοτυπικῶν πινάκων. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Σβορώνου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν τῆς ἀνακαλύψεως καὶ ἀνεκλύσεως τῶν εὐρημάτων.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑ ΤΟΝ Ζ' Μ. Χ. ΑΙΩΝΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ὑπὸ Γαίφωρος Ε. Εὐαγγελίδου 1903 Ὁδυσσεύς, ἐκδότης Π. Ζερβάτης Περάκης σελ. 16 σελ. 150 ρούβλια 1.25.

ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΑΙ ὑπὸ Ε. Σ. Λυκούδη — Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων — Ἀθῆναι 1903 σελ. 16 σελ. 82, λεπτά 40.

ΔΡΟΥΣΕΝ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΓΟΝΩΝ ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ Ι. Δελίου Μέρος δεύτερον τεύχος πρῶτον — Βιβλιοθήκη Μαρσλῆ 205 Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜ. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ὑπὸ Ι. Σβορώνου Τόμος ἕκτος, τεύχος α καὶ β. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ὑπὸ Ἀδ. Γάσκαρα μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Ἀγγέλου Βλάχου. Τόμος πρῶτος, τεύχος τρίτον. — Βιβλιοθήκη Μαρσλῆ 206 Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ANTONIO FRANCESCO DONI conteur florentin du XVIe siècle par Ad van Bever et E. Sansot. Orland - Paris 1903, Bibliothèque Internationale d'édition, 9, Rue des Beaux - Arts.

TROIS ANS DE GUERRE par le g'néral Ch de Wet, vol. in 8° 556 p. 7 fr 50, F. Juven, Paris 1903, ἥτοι ἀφήγησις τοῦ πολέμου τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς.

Ἀγγέλλονται:

Ο ΟΙΝΟΣ ὑπὸ Σ. Χασιώτου, καὶ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ κατὰ τὸν Καρνέγη, ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων.

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Καλλιτεχν. Διακοσμήσεις Οικοδομῶν

Ἀδελφοὶ Ρόδιοι, ὁδὸς Βουλῆς, 8.

Κολώνια

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου, 67.

Κοιμώσεις Κυριῶν

Κ. Βελισσάριος, Λεωφόρος Πανεπιστημίου, 4.

Εδωδιμοπωλεία

Ι.Κ. Ἀσπιώτης, ὁδὸς Κολοκοτρώνη, ἔναντι Βουλῆς, 3

Ἀποκλειστικὴ ἀποθήκη τῶν φημισμένων ἐγχωρίων κονσερβῶν: χορταρικά, ὀπώραι, τουρσιά κλπ.

Modes

Ερμεῖον, Γαλλίδες ράπτριαι, ράπτει, τὰ καλλίτερα φορέματα, ὅλοι οἱ νεωτερισμοί.

Μαγαρογλυφεῖα

Ιωάννης Γ. Χαλδούνης, ὁδὸς Πανεπιστημίου 6.

Γαλακτοκομεῖα

Ι. Χρυσάκη, ὁδὸς Φιλελλήνων 4.

Α. Τριανταφυλλίδου, ὁδὸς Ἡπείρου 67.

Dame âgée de Suisse, sachant le français et l'anglais, cherche des leçons ou place comme dame de compagnie. S'adresser aux bureaux de «Panathenaia».

“ΑΤΛΑΝΤΙΣ,”

Ἑλληνικὴ Ἐφημερὶς Ἰδρυθεῖσα τῷ 1894,

Ἐκδομένη δις τῆς ἑβδομάδος ἐν Νέα-Υόρκῃ.

Ἐτησίᾳ Συνδρομὴ Φράγκα Χρ. 15.

THE «ATLANTIS», 2 Stone St. NEW-YORK, U. S. A.

BIBΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ
& ΓΡΑΜΜΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΣΠΥΡ. ΑΜΠΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀθῆναι, ὁδὸς Κολοκοτρώνη, 7.

Ἔργασια καλλιτεχνική. — Ὑλικά α' τάξεως. — Τιμαὶ συγκαταβατικά.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΥΠΗΛΗΝ ΠΡΟΤΙΜΙΑΝ ΤΗΣ Α. Μ. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ

Σχολαί

Προπαιδευτικὴ
Γεωργικὴ
Βιομηχανικὴ
Μεταλλευτικὴ
Μηχανουργικὴ
Ἐμπορικὴ
Ναυτικὴ

φοίτησις διετής. — δίδακτρα ἐτήσια δρ. 325 - 485. Διάρκεια μαθημάτων ἀπὸ 15 ἡμερῶν - 15 ἰουνίου.

Οἰκοτροφεῖον Γαλλικόν τροφεῖα ἐτήσια δρ. 1200.

Ἑσπερινὰ μαθήματα ξένων γλωσσῶν, μηνιαῖα δίδακτρα Δρ. 5.

ΔΕΛΤΙΟΝ μηνιαῖον τῶν προόδων τῆς γεωργίας, βιομηχανίας κλπ. κυκλοφοροῦν εἰς 12.500 ἀντίτυπα (συνδρομὴ ἐτησίᾳ δρ. 2.)

ΑΓΩΝ

Ὁργανον Ἑρμηνείας τῶν ἠθικῶν καὶ δίκαιων δυνάμεων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους

Παρέγον καθ' ἑβδομάδα τελείαν εἰκόνα τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθ' ὅλου καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ φυλετικῆς καὶ πολιτικῆς κινήσεως δι' ἀνταποκρίσεων ἐκ πάσης γωνίας τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, διὰ στατιστικῶν πληροφοριῶν πληθυσμοῦ, γλώσσης, σχολείων καὶ παρακολουθεῖν τὴν ἑλικτὴν καὶ ἠθικὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους ἐν Ἡπείρῳ, Ἀλβανίᾳ, Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, ταῖς νήσοις καὶ τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ

Διευθυντής: Ι. ΑΜΠΡΙΛΗΣ, Δικηγόρος.

Συνδρομὴ ἐτησίᾳ προπληρ. { Ἐν Ἑλλάδι Δρ. 10
Ἀλλοδαπῆς Φρ. χρ. 10

Ὁδὸς Ἱπποκράτους, 5.

LA FRANCE ÉTRANGÈRE

ET COLONIALE

GRAND JOURNAL MENSUEL ILLUSTRÉ

Le seul résumant d'une façon pratique tous les renseignements

étrangers utiles aux Français et tous

les renseignements français utiles aux étrangers

LE JOURNAL UNIVERSEL LE MEILLEUR MARCHÉ

5 Francs par an pour le monde entier

Spécimen contre 25 centimes

2, Rue du Helder Puscas, - 9^e

Le «FranceÉtrangère», demande PAPOTOUT des rédacteurs, des correspondants et des courtiers.

ΤΥΠΟΣ

Ἐφημερὶς Θεσσαλικὴ καὶ Μακεδονικὴ ἐν Βόλῳ

Διευθυντής καὶ ἰδιοκτήτης: Α. Α. ΤΣΙΜΠΟΥΚΗΣ

Δημοσιεύει τὰς ἀκριβεστέραις καὶ νεωτερώταταις Θεσσαλικαῖς καὶ Μακεδονικαῖς εἰδήσεις.

Ἔχει τὴν μεγαλειότητα κυκλοφορίαν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας.

Ἐρευνᾷ τὰ Θεσσαλικά καὶ Μακεδονικά ζητήματα.

Συνδρομὴ ἐτησίᾳ: Ἑσπερινοῦ Δρ. 15
Ἐξωτερ. Φρ. Χρ. 15

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μηνιαῖον Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν

Συντάκτης καὶ Διευθυντής

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

Νευρολόγος καὶ ψυχίατρος

Γραφεῖα: 16 ὁδὸς Ζήνωνος 16 ἐν Ἀθήναις
Συνδρομὴ ἐτησίᾳ δρ. 6: ἑσπερινοῦ φρ. χρ. 6.
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Ὑπντισμός, Πνευματισμός, ψυχοπαιδαγωγία, Ὑγιεινὴ τοῦ πνεύματος, Ἑγκληματολογικὴ ἀνθρωπολογία, Ψυχοθεραπεία, Ἠλεκτροθεραπεία, Κοινωνιολογικὴ Φρενολογία, Ἱατροδικαστικὴ, Ἱστορία τῆς Ψυχιατρικῆς, Φυσιολογικὴ Ψυχολογία κλπ. κλπ.

“ΡΩΣΙΑ”, ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΖΩΗΣ, ΠΥΡΚΑΙΑΣ
ΔΥΣΤΥΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
ΘΡΑΥΣΣΕΩΣ ΥΕΛΩΝ

ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΝΩ ΤΩΝ 200.000.000 ΔΡ.

ΕΠΑΝΡΩΘΗΣΑΝ ΤΡΙΣ ΗΣΦΑΛΙΣΜΕΝΟΙΣ ΠΑΡΟΝ ΤΩΝ 400.000.000 ΔΡ.

Διευθυντής των εν Ελλάδι Πρακτορείων: ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΚΟΡΕΣΣΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ εν Αθήναις οδός Σπυρίδου 21

ΔΕΚΤΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΩΝ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ — ΟΡΟΙ ΣΥΜΦΕΡΩΤΑΤΟΙ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κεφάλαιον 20.000.000 — Αποθεματικόν 13.500.000

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Όργανον της Εταιρείας του Ελληνισμού. Έκαστον τεύχος αποτελείται εκ 5 τυπογραφικών φύλλων 8ου σχήματος.

Διά του Ελληνισμού αναλύονται και συζητούνται εν άρθροις ειδικών δημοσιολόγων άπαντα τα εθνικά ήμων ζητήματα, ως και πών δημοσίευμα εθνικής υποθέσεως.

Συνδρομή: Έσωτερικού Δραχμὰ 8
Έξωτερικού Φραγκα 8

Τα μέλη της Εταιρείας, καταβάλλοντα την έτησίαν αύτων συνδρομήν πληρόνουσι τὸ ήμισυ της συνδρομής.

Πάσα αίτησις άπευθυντέον:

Κον Πρόεδρον της Εταιρείας του Ελληνισμού

Είς Αθήνας

LA CRITIQUE INTERNATIONALE

Revue mensuelle des Théâtres et des Arts.
Directeur: E. J. R. LAND; Rédacteur en
chef: ROGER BRUN

Bureaux: 20, Rue Mazarine, PARIS

La Critique Internationale est fondée dans le but de suivre le mouvement des diverses littératures française et étrangères.

La Critique Internationale se recommande spécialement:

Aux lecteurs français soucieux d'être tenus au courant des livres nouveaux publiés à l'Etranger et aux lecteurs étrangers désireux d'être bien renseignés sur les actualités littéraires françaises.

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΙ ΚΟΝΔΥΛΟΦΟΡΟΙ

STYLOGRAPH & FOUNTAIN PENS

Έκομίσθη μεγάλη συλλογή Αμερικανικών κονδυλοφόρων, είς διαφόρους ποιότητας, διά των οποίων άπαξ πληρουμένων γράφονται 2,000 λέξεις.

Αί της συνήθους ποιότητος με πένναν τιμώνται από 1 μέχρι 3 δραχμών έκαστος, συνιστώνται δέ ιδιαίτέρως είς τούς κ. κ. σπουδαστάς, διότι αντικαθίσταται ή πέννα και ούτω καθίστανται διαρκείς.

Οί της καλητέρας ποιότητος έχουσι πένναν χρυσήν, ής ή αίχμη προστατεύεται υπό αδάμαντος τιμώνται δέ από 20 μέχρι 50 δραχμών έκαστος.

Πάλλης και Κοτζιάς

Χαρτοπώλαι, δόος Ερμού

Όποισ Μ. Δ. Σακελλαρόν εν Αθήναις